

The cover features a decorative border with traditional Ukrainian folk patterns. The top and bottom borders consist of repeating diamond shapes containing red and black geometric designs. A blue and yellow ribbon is draped across the top left corner. In the bottom right corner, there is an illustration of golden wheat stalks and blue poppies.

Ворона Н. О., Зайцева С. С., Набок М. М.

БАРВИ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА

Навчальний посібник
для іноземних студентів

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Ворона Н. О., Зайцева С. С., Набок М. М.

БАРВИ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА

Навчальний посібник
для іноземних студентів

Рекомендовано вченою радою Сумського державного університету

Суми
Сумський державний університет
2023

УДК 821.161.2 -1:81'243(075.8)(0.034)

Б 24

Рецензенти:

І. Р. Жиленко – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри журналістики та філології Сумського державного університету;

І. А. Чистякова – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка.

*Рекомендовано до видання
вченою радою Сумського державного університету
як навчальний посібник
(протокол № 10 від 8 травня 2023 року)*

Ворона Н. О.

Б 24 Барви українського слова: навчальний посібник / Н. О. Ворона, С. С. Зайцева, М. М. Набок. – Суми: Сумський державний університет, 2023. – 220 с.

Навчальний посібник розрахований на розвиток комунікативних і граматичних навичок у студентів. Посібник містить багатий ілюстративний матеріал. Тексти творів подано у скороченому вигляді, а великі за обсягом твори – в адаптованому переказі.

Видання розраховане на іноземних студентів III-V курсів, які здобувають вищу освіту за гуманітарним напрямом, а також може бути використаний студентами-іноземцями для самостійної роботи в позанавчальний час.

УДК 821.161.2 -1:81'243(075.8)(0.034)

© Ворона Н.О., Зайцева С. С., Набок М. М., 2023

© Сумський державний університет, 2023

ПЕРЕДМОВА

Основною метою навчального посібника є знайомство іноземних студентів із найвидатнішими українськими поетами й письменниками, найкращими зразками української народної творчості та авторськими творами художньої літератури. Він розрахований на іноземних студентів III-V курсів, які здобувають вищу освіту за гуманітарним напрямом, а також може бути використаний студентами-іноземцями для самостійної роботи в позанавчальний час.

Навчальний посібник розрахований на розвиток комунікативних і граматичних навичок у студентів. Посібник містить багатий ілюстративний матеріал. Тексти творів подано у скороченому вигляді, а великі за обсягом твори – в адаптованому переказі.

Запропонований посібник дозволяє іноземним студентам не лише прочитати, а й прослухати цікаві зразки української усної народної творчості, авторські вірші та ін. Дидактичним наочним матеріалом слугують не лише біографічні відомості про українських поетів, зразки творів, а й відеоролики з популярного відеохостингу, що надає послуги з розміщення відеоматеріалів, YouTube. Усі відеоматеріали на YouTube є у вільному доступі. У навчальному посібнику також подані відповідні посилання на аудіо- та відеоматеріали.

Навчальний посібник побудований таким чином, що кожна тема починається з біографії поета, текстів й закінчується післятекстовими завданнями та словником. Другу частину посібника складає граматичний матеріал (дієслова теперішнього, минулого і майбутнього часу, дієслова з різними префіксами, прикметник і прислівник). З метою поглибленого розуміння іноземцями особливостей національної культури українців, автори у межах тем додали історичні, краєзнавчі матеріали, відомості про театральні постановки та екранізацію деяких фольклорних і авторських творів тощо.

ЗМІСТ

	С.
ПЕРЕДМОВА	3
Частина 1	
ЛЕКСИЧНИЙ МАТЕРІАЛ	
Тема 1 Усна народна творчість.....	5
Тема 2 Українські народні казки.....	22
Тема 3 Легенди. Героїчні казки.....	27
Тема 4 Іван Котляревський.....	43
Тема 5 Тарас Шевченко	67
Тема 6 Нечуй-Левицький.....	87
Тема 7 Михайло Старицький.....	93
Тема 8 Іван Франко.....	103
Тема 9. Леся Українка.....	125
Тема 10. Олександр Олесь.....	154
Частина 2	
ГРАМАТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ	
Тема 1 Дієслово. Теперішній час. Кличний відмінок	170
Тема 2 Минулий і майбутній час дієслова. Дієслова руху у теперішньому, минулому та майбутньому часі. Дієслова з -СЯ	175
Тема 3 Дієслова із префіксами В- (У-, УВІ-)	182
Тема 4 Дієслова із префіксом ВИ-	183
Тема 5 Дієслова із префіксами ПРИ-	185
Тема 6 Дієслова з префіксом ПЕРЕ-	187
Тема 7 Дієслова із префіксами РОЗ- (РОЗІ-)	189
Тема 8 Дієслова з префіксами С-, З-, (ЗІ-)	191
Тема 9 Дієслова з префіксом ЗА-.....	193
Тема 10 Прикметник як частина мови	195
Тема 11 Прислівник як частина мови	203
СЛОВНИК	210
БІБЛІОГРАФІЯ	219

Частина 1
ЛЕКСИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Тема 1
Усна народна творчість

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions.

Фольклор (від англ. *folk lore*), або **Усна народна творчість**, – художня колективна літературна і музична творча діяльність народу, яка засобами мови зберегла знання про життя і природу, давні культури й вірування, а також думки, уявлення, почуття і переживання, народні поетичні фантазії.

Ознаки фольклору:

- усна форма побутування;
- варіантність;
- традиційність;
- колективність;

– анонімність.

Традиційно виділяють *три фольклорні роди*: **народний епос, народна лірика і народна драма**, які мають певні **жанри**.

1. Народний епос – це розповідні фольклорні твори. Його жанри: загадки, прислів'я, казки, анекдоти, міфи тощо.

– **загадки** – це короткі твори, в основі яких лежить дотепне метафоричне запитання, що передбачає відповідь на нього. Щоб знайти відповідь-відгадку, потрібно вміти зіставляти життєві явища на основі їх спорідненості чи подібності за певними ознаками, рисами, характеристиками. Звідси й назва «загадка»: від «гадка» – думка, «гадати» – думати, мислити;

Читайте. Read

Через воду він проводить,
А сам з місця вік не сходить.
(Це МІСТ)

Неначе паровоз, гуде,
Шумить, кипить, і пара йде,
Смачний заварює нам чай.
Хто ж він такий? От відгадай.
(Це ЧАЙНИК)

У носатого Івана
Одежина дерев'яна.
Він у чистім полі ходить
І по ньому носом водить.
Не стрижений, не чесаний –
Гострим ножем затесаний.
(Це ОЛІВЕЦЬ)

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions.

– **прислів'я** – стійкі вислови у формі синтаксично завершеного речення, у якому міститься суспільний досвід;

– **приказки** – стійкі вислови у формі синтаксично завершеного речення, у якому дається образна характеристика певного явища;

Читайте. Read

***	***
- Будь сильний духом, а не новим
кожухом.	- Краще погана дорога, ніж поганий
супутник.
***	***
- Не смійся зі старих, сам такий
будеш.	- Борода не робить мудрим чоловіка.
***	***
- В ліс дрова не возять.	- Кожен край має свій звичай.

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions.

– **анекдоти** – короткі усні гумористичні або сатиричні оповідання про якусь подію, випадок з дотепним, часто несподіваним чи парадоксальним фіналом;

– **казки** – це фольклорні розповідні твори про вигадані, часом фантастичні події (види: казки про тварин, чарівні казки, соціально-побутові казки);

– **легенди** – це оповиті казковістю і фантастичністю перекази про якусь визначну історичну подію чи особу, улюбленого персонажа (частіше про реального);

– **перекази** – це народні оповідання про історичні події й особи. Від легенд вони відрізняються тим, що в них менше фантастики, а більше історії, а оповідання мають реалістичний характер;

– **байки** – це невеликі, здебільшого віршовані оповідання повчального алегоричного змісту;

– **притчі** – повчальні алегоричні оповіді, у яких хронологічно послідовне зображення подій і пригод підпорядковане моралізаційній частині твору;

– *міфи* – це вигадані розповіді, які передають уявлення предків про всесвіт, природу, богів тощо.

2. Народна лірика (пісні) – це фольклорні невеликі поетичні твори, які співають:

– *календарно-обрядові пісні* – це пісні, які виконують під час календарних свят, обрядів,

– *родинно-побутові пісні* – це пісні, які супроводжують родинні обряди. Їх різновидами є колискові, весільні, танцювальні, жартівливі тощо.

– *соціально-побутові пісні* – пісні, у яких ідеться про соціальні й побутові події ;

– *коломийки* – пісні, пов’язані з однойменним танцем. Коломийки виникли як приспівки до танцю, а тому мають жвавий танцювальний ритм.

Етнографи нарахували близько 200 тисяч українських народних пісень, і це світовий рекорд. Найкращі фольклорні твори передаються з покоління в покоління, вони й в наш час залишаються цікавими й актуальними.

Читайте. Read

Ой на горі та й женці жнуть

Ой, на горі та женці жнуть,
Ой, на горі та женці жнуть,
А попід горою, яром-долиною
Козаки йдуть.
Гей, долиною, гей,
Широкою, козаки йдуть.

Попереду Дорошенко,
Попереду Дорошенко,
Веде своє військо, військо запорізьке
Хорошенько.
Гей, долиною, гей,
Широкою, хорошенько.

А позаду Сагайдачний,
А позаду Сагайдачний,
Що проміняв жінку на тютюн та люльку,
Необачний.

Гей, долиною, гей,
Широкою, необачний.

Гей, вернися, Сагайдачний,
Гей, вернися, Сагайдачний,
Візьми свою жінку, віддай тютюн-люльку,
Необачний!

Гей, долиною, гей,
Широкою, необачний!

Мені з жінкою не возиться,
Мені з жінкою не возиться,
А тютюн та люлька козаку в дорозі
Знадобиться!

Гей, долиною, гей,
Широкою, знадобиться!

Гей, хто в лісі, озовися!
Гей, хто в лісі, озовися!
Та викрешем вогню, та закурим люльку,
Не журися!

Гей, долиною, гей,
Широкою, не журися!

Ой, на горі та женці жнуть,
Ой, на горі та женці жнуть,
А попід горою, яром-долиною
Козаки йдуть.

Гей, долиною, гей,
Широкою, козаки йдуть.

Гей, долиною, гей,
Широкою, козаки йдуть.

Для допитливих ! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=Sr34uAgjwNQ>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобалась вам пісня?
2. Що ви дізналися про характер українців із пісні?

Читайте. Read

Ой, у гаю при Дунаю

Ой, у гаю, при Дунаю
Соловей щєбече,
Він свою всю пташину
До гніздечка кличе.

Ой, тьох-тьох і тьох-тьох-тьох
Соловей щєбече,
Він свою всю пташину
До гніздечка кличе.

Ой, у гаю, при Дунаю
Там музика грає,
Бас гуде, скрипка плаче,
Милий мій гуляє.

Ой, тьох-тьох і тьох-тьох-тьох
Там музика грає,
Бас гуде, скрипка плаче,
Милий мій гуляє.

Ой, тьох-тьох і тьох-тьох-тьох
Там музика грає,
Бас гуде, скрипка плаче,
Милий мій гуляє.

Ой, у гаю, при Дунаю
Стою самотою,
Плачу, тужу, ще й ридаю
Милий за тобою.

Для допитливих ! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

https://www.youtube.com/watch?v=hQGvnMdpr_s

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобалась вам пісня «Ой, у гаю при Дунаю» у виконанні Олександра Дадали?
2. З якого відомого турецького серіалу зображені герої у відео?

Читайте. Read

Ой, чий то кінь стоїть

Ой, чий то кінь стоїть,
Що сива гривонька.
Сподобалась мені,
Сподобалась мені
Тая дівчинонька
Сподобалась мені,
Сподобалась мені
Тая дівчинонька.

Не так та дівчина,
Як біле личенько.
-Подай же, дівчино,
Подай же, гарная,
На коня рученьку.
Подай же, дівчино,
Подай же, ясная,
На коня рученьку.
Дівчина підійшла,
Рученьку подала.
-Бодай же я була,
Бодай же я була
Кохання не знала.
Бодай же я була,
Бодай же я була
Кохання не знала.

Кохання-кохання
З вечора до рання.
Як сонечко зійде,
Як сонечко зійде,
Кохання відійде.
Як сонечко зійде,
Як сонечко зійде
Кохання відійде.

Для допитливих ! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=R1BAoAZv3Pk>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобалась вам українська народна пісня «Ой, чий то кінь стоїть»?
2. Які почуття у вас викликала ця пісня?

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions.

Календарно-обрядові народні пісні до зимових свят

Українські народні свята завжди супроводжувалися традиційними піснями й обрядами. Взимку українці святкують 3 найбільших свята: Різдво (25 грудня /7 січня), Новий рік (1 січня) і Старий Новий рік (Новий рік за старим календарем 14 січня), Водохреща або Йордан (19 січня).

Пісні, які співають в цей час, – це колядки й щедрівки. Вони виникли в давні дохристиянські часи, а після прийняття християнства до них додалися сюжети з Біблії. Зараз коляда – це пісня, що прославляє народженого Христа. Колядки є у всіх слов'янських народів. Щедрівка – це традиційна українська пісня, її назва походить від слова «щедрий». Дуже давно українці вірили у магічні й чародійні слова цих пісень, цими словами вони просили у щедрого бога Сонця дати їм багатство в Новому році.

Колядка
«Добрий вечір тобі, пане господарю»

Добрий вечір тобі, пане господарю.
/ Радуйся, ой, радуйся, земле, Син Божий народився! / 2

Застеляйте столи та все килимами.
/ Радуйся, ой, радуйся, земле, Син Божий народився! / 2

Бо прийдуть до тебе три празники в гості.
/ Радуйся, ой, радуйся, земле, Син Божий народився! / 2

А що перший празник – то Різдво Христове.
/ Радуйся, ой, радуйся, земле, Син Божий народився! / 2

А що другий празник – Святого Василя.
/ Радуйся, ой, радуйся, земле, Син Божий народився! / 2

А що третій празник – Святе Водохреща.
/ Радуйся, ой, радуйся, земле, Син Божий народився! / 2

А перший-то празник радість нам приносить.
/ Радуйся, ой, радуйся, земле, Син Божий народився! / 2

А другий-то празник нам пшеничку сіє.
/ Радуйся, ой, радуйся, земле, Син Божий народився! / 2

А третій-то празник нам воду освятить.
/ Радуйся, ой, радуйся, земле, Син Божий народився! / 2

А на цьому слові бувайте здорові!
/ Радуйся, ой, радуйся, земле, Син Божий народився! / 2

Добрий вечір!

Для допитливих ! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=Sr34uAgjwNQ>

Колядку у виконанні популярної української співачки Тіни Кароль можна прослухати за посиланням:

https://www.youtube.com/watch?v=AlgRbJI06pY&list=RDAIlgRbJI06pY&start_radio=1&t=109&t=109

Колядка (караоке)

<https://www.youtube.com/watch?v=aLniS-LZDg4>

Флешмоб до свята у виконанні українців з Канади

https://www.youtube.com/watch?v=QY_Mat2vSRU

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Про яку важливу подію для людства розповідає колядка?
2. Який варіант колядки вам найбільше сподобався?

Традиційні обрядові пісні співають не тільки в Україні, а й в інших країнах, де є українська діаспора, зокрема в Канаді, де живе дуже багато українців.

Читайте. Read

Щедрівка

Щедрик, щедрик, щедрівочка,
Прилетіла ластівочка,
Сіла собі на віконечко,
Стала собі щебетати,
Господаря викликати:
«Вийди, вийди господарю,
Подивися на кошару,
Чи всі вівці покотились
І ягнички народились.
В тебе товар весь хороший,
Будеш мати мірку грошей.
Хоч не гроші, то полова,

В тебе жінка чорноброва.
Щедрик, щедрик, щедрівочка
Прилетіла ластівочка.

Для допитливих ! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=TPhDRMr6ttM>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобався вам «Щедрик» у виконанні хору ім. Г. Верьовки?
2. Чи ви знали, що «Щедрик» є українським, а не американським?

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions.

Мелодія цієї пісні так сподобалася американцям, що вони створили англійську її версію. Пісня стала дуже популярною у світі. Зараз її виконують також у Великобританії та деяких інших країнах, але не всі люди в цих країнах знають, що вперше пісня «Щедрик» була створена українцями.

Для допитливих ! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

Американська версія пісні.

<https://www.youtube.com/watch?v=ZdSYHUNgitI>

Британська версія пісні.

<https://hromadske.ua/posts/u-vindzorskomu-zamku-hor-zaspivav-shedrika>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Яка версія «Щедрика» українська, американська чи британська вам сподобалась?
2. Які почуття у вас викликає ця пісня?

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions.

3. Народна драма – фольклорні твори, в основі яких лежить конфлікт, а сюжет розгортається через поєднання словесних, музичних і сценічних засобів.

Народний ліро-епос – фольклорні твори, що містять ознаки як народного епосу, так і народної лірики. Жанри:

– *балада* – це невеликий віршований ліро-епічний твір казково-фантастичного, легендарно-історичного чи героїчного змісту;

– *історична пісня* – твір про важливу історичну подію або історичних осіб.

– *дума* – це своєрідний епічний твір для голосу в супроводі бандури.

Бандура – народний струнний український музичний інструмент. Вона трохи схожа на турецький саз.

Раніше існував інший стародавній струнний український народний інструмент – **кобза**.

Кобзу вважають попередницею бандури. Тому українські народні співці, які створювали, зберігали й виконували героїчні, історичні пісні й думи й грали на кобзі чи на бандурі, називалися **кобзарями**.

бандура

бандуристи

кобза

Сучасні співаки й музиканти також використовують бандуру і окремо, і в поєднанні з іншими інструментами.

Для допитливих ! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link.

Пісня В. Івасюка «Я піду в далекі гори», кавер на бандурі та баяні.

https://www.youtube.com/watch?v=T1WD_V0V1Co

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобалась вам звучання старовинних музичних інструментів?
2. Які почуття викликала мелодія?

Пісня «**Ой, у лузі червона калина**». Ця українська народна патріотична пісня розглядалася в 90-ті роки як один із можливих варіантів державного гімну України. Останнім часом пісня стала дуже популярною. Її виконують у багатьох країнах світу різними мовами.

Ой, у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!

Марширують наші добровольці у кривавий тан,
Визволяти братів-українців з московських кайдан.
А ми наших братів-українців визволимо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!
А ми наших братів-українців визволимо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!

Не хилися, червона калино, маєш білий цвіт.
Не журися, славна Україно, маєш вільний рід.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!

Гей, у полі ярої пшениці золотистий лан,
Розпочали стрільці українські з ворогами тан!
А ми тую ярую пшеницю ізберемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!

Як повіє буйнесенький вітер з широких степів,
Та й прославить по всій Україні січових стрільців.
А ми тую стрілецьку славу збережемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!

Для допитливих! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=kGMKa92QaDI>

Український співак Андрій Хливнюк і гурт Pink Floyd, 2022 р.

<https://www.youtube.com/watch?v=jpb5mltwBr4>

Концерт «Доброго вечора! Ми з України!», 2022 р.

https://www.youtube.com/watch?v=EV_vT0Vud5Q

Христина Соловій, Jerry Heil, alyona alyona виконали пісню "Ой, у лузі червона калина" на благодійному футбольному матчі Флора — Динамо.

<https://www.youtube.com/watch?v=rBkF4fK1gc8>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Як ви вважаєте, символом чого є калина для українців?
2. У виконанні кого ця пісня вам сподобалася найбільше?

Запам'ятайте прислів'я! Remember the saying! Без верби і калини нема України.

Кожна країна має свій гімн. Гімн – це урочистий музично-поетичний твір, державний гімн є символом держави. Виконується державний гімн під час офіційних державних заходів, церемоній, громадянських свят.

Читайте. Read

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Слова: Павла Чубинського.

Музика: Михайла Вербицького.

Ще не вмерла України ні слава, ні воля.
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші вороженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.
Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.
Станем, браття, в бій кривавий від Сяну до Дону,
В ріднім краю панувати не дамо нікому;
Чорне море ще всміхнеться, дід Дніпро зрадіє,
Ще у нашій Україні доленька наспіє.
Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.
А завзяття, праця щира свого ще докаже,
Ще ся волі в Україні піснь гучна розляже,
За Карпати відоб'ється, згомонить степами,
України слава стане поміж народами.
Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Для допитливих! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=ZP0-1lWt5jI>

Державний Гімн України, рок версія:

<https://www.youtube.com/watch?v=GWoMqgbPh1Q>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Який варіант гімну вам сподобався найбільше?
2. Які почуття викликає у вас Гімн України?
3. Розкажіть про Гімн своєї держави?
4. Яким, на вашу думку, має бути Державний Гімн країни?

«Молитва за Україну» є духовним гімном українців. Вона традиційно звучить в українських церквах на великі християнські свята. Разом із державним гімном ця пісня також часто виконується під час офіційних заходів і святкувань.

Читайте. Read

Молитва за Україну

Слова: Олександра Кониського

Музика: Миколи Лисенка

Боже великий, єдиний,
Нам Україну храни,
Волі і світу промінням
Ти її осіни.
Світлом науки і знання
Нас, дітей, просвіти,
В чистій любові до краю,
Ти нас, Боже, зрости.

Молимося, Боже єдиний,
Нам Україну храни,
Всі свої ласки-щедроти
Ти на люд наш зверни.

Дай йому волю, дай йому долю,
Дай доброго світу,
Щастя дай, Боже, народу
І многая, многая літа.

Для допитливих! For the curious!

Можна подивитися за посиланням. You can look at the link:

https://www.youtube.com/watch?v=9ICZ_LCkKDY

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобалась вам молитва у виконанні українського співака DZIDZIO

(Михайло Хома)?

2. Які почуття у вас викликає ця молитва?

3. Як ви думаєте, чи потрібно молитися за свою країну?

Тема 2
Українські народні казки

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions.

Казка – це фольклорний розповідний твір про вигадані, а часто й фантастичні події. В казках нерідко використовуються пісні, приказки й прислів'я, загадки й замовляння. Термін "казка" походить від слова казати (казки розказуються). Казки – це одна з найдавніших форм народної

творчості. Вони дуже популярні у всіх народів світу й мають цікавий і динамічний сюжет.

Казки поділяють на три жанрових різновиди:

- **казки про тварин** (птахів, рослин, комах);
- **чарівні** (їх також називають героїчні чи фантастичні);
- **суспільно-побутові** (реалістичні, новелістичні).

Казки про тварин найдавніші. В цих казках тварини розмовляють і діють, як люди.

Головний зміст **фантастичних казок** – це богатирський подвиг, здійснити його герою допомагають сили природи, чарівні істоти або речі тощо. Протидіють головному герою негативні персонажі, вони часто мають надлюдські можливості, магічну силу.

Українські **побутові казки** виникли найпізніше. Вони показують реалії українського суспільства, містять багато побутових деталей, інформацію про традиції, моральні норми й таке інше.

Зазвичай у всіх казках протиставляються добрі й злі (позитивні та негативні) персонажі, але добро завжди перемагає зло.

Читайте. Read

Українська народна казка про тварин

«СІРКО»

Головні герої – собака і вовк.

В одного чоловіка був дуже старий собака – Сірко. Хазяїн бачить, що собака вже не може допомагати йому, як раніше, подумав так і прогнав його з двору.

Сірко блукав полем; дуже гірко йому стало, що він багато років служив господарю, а коли постарів, той пошкодував йому шматок хліба. Ходив він

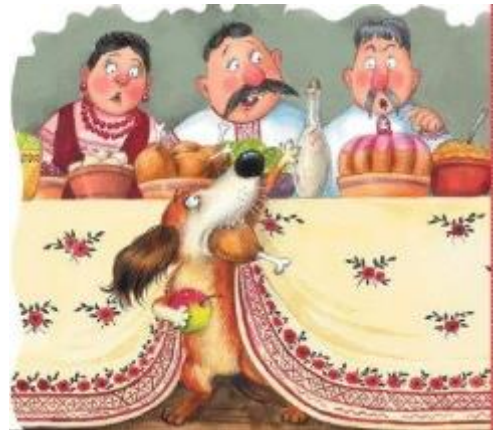

так , ходив, коли зустрів вовка. Підійшов до нього вовк і питає: – Чого ти тут ходиш? Сірко йому: – Що ж, брате, прогнав мене хазяїн. Тоді вовк йому відповідає: – А хочеш зробити так, щоб тебе хазяїн знову взяв до себе? Сірко відповідає: – Зроби, братику, а я тобі віддячу.

Вовк каже: – Ну, слухай: як вийде твій хазяїн із дружиною працювати в поле, і вона покладе дитину під копицею сіна, то ти будеш близько ходити біля того поля – щоб я бачив, де це. Потім я візьму ту дитину, а ти будеш забирати її у мене.Тоді я удаватиму, що я тебе злякався й відпущу дитину.

У **жнив*** чоловік із дружиною вийшли у поле працювати. Жінка поклала свою маленьку дитину під копою сіна, а сама і жне коло чоловіка. Коли це вовк біжить полем, схопив дитину – і побіг геть. А Сірко побіг слідом за вовком. Наздогнав Сірко вовка і забрав дитину, як вони з вовком і домовлялися. Потім собака приніс дитину колишньому господарю й віддав йому. Тоді чоловік дістав із торби хліб і кусок м'яса й каже: – Візьми, Сірко, їж, – це тобі за те, що ти не дав вовкові з'їсти нашу дитину!

Увечері йдуть вони всі разом із поля, беруть і Сірка. Прийшли додому, чоловік і каже: – Жінко, готуй гарну вечерю, та не економ, щоб було смачно! Тільки хазяйка наварила їсти, він посадив Сірка за стіл, сам сів коло нього і каже: – А насипай, жінко, **галушки***, будемо вечеряти. Жінка

насипала. Він Сіркові набрав у полумисок побільше галушок; так уже йому догоджає, щоб собака не був голодний, і щоб він гарячим не обпікся! Сірко і думає: «Треба подякувати вовкові, що він мені таку вигоду зробив».

А чоловік дочекався **м'ясниць***, та й віддає свою дочку заміж. Почали готуватися до весілля. А Сірко пішов у поле, знайшов там вовка та й каже

йому: – Прийди у неділю ввечері на город до мого хазяїна, а я тебе покличу тихо в хату та віддячу тобі за те, що ти мені добро зробив.

Дочекався вовк неділі й побіг на те місце, куди йому Сірко сказав. Того дня у цій родині святкували весілля дочки. Сірко вийшов до вовка, завів його

нишком у хату і посадив під столом. Сірко взяв зі стола пляшку горілки, великий шматок м'яса і потягнув під стіл. А гості помітили й хотіли за це собаку бити. Чоловік каже: – Не бийте Сірка: він мені добро зробив, то я також буду йому добро робити, поки він житиме.

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чому хазяїн прогнав Сірка?
2. Кого зустрів Сірко у полі?
4. Який план був у вовка?
5. Що зробили вовк і собака?
6. Як хазяїн поставився до Сірка після того, як він «врятував» дитину?
7. Сірко подякував вовкові? Куди він його запросив?
8. Де вовк ховався у хаті під час весілля?
9. Чому вовк вирішив заспівати?
11. Як люди реагували на його спів?
12. Як собака врятував вовка?
13. Що сказав Сірко вовку на прощання?
14. Чи погоджуєтесь ви з головною ідеєю казки, що на добро треба завжди відповідати добром? Якщо можете, розкажіть про це історію з вашого життя або з життя ваших друзів.

Слова для довідок*

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions.

Жнива – час збирання врожаю зернових.

Галушки – українська національна страва з вареного тіста у вигляді квадратиків або кульок. Їх можна їсти окремо, можна з м'ясом і овочами. Також із галушками варять суп.

М'ясниці – певний період після посту, коли за канонами православної церкви дозволяється вживати м'ясну їжу, одружуватися тощо.

Для допитливих! For the curious!

«Жив-був пес» – це мультфільм режисера Едуарда Назарова за мотивами української народної казки «Сірка». Мультфільм був створений у 1982 році. Українською мовою його озвучили у 2012 році.

Можна подивитися за посиланням: You can look at the link:

<https://www.youtube.com/watch?v=DIWd1SYOS40>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи таким ви уявляли собі головного героя Сірка?
2. Чи вважаєте ви долю Сірка важкою?

Тема 3

Легенди. Героїчні казки

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions.

Легенда – (від лат. *legenda* – те, що слід читати) це фольклорний або літературний твір, що містить розповідь на фантастичну тему. Хоча легенда розповідає про фантастичні події, але в її основі зазвичай лежить розповідь про реальні події або реальних людей.

Історична довідка

Події легенди про Кирила Кожум'яку відбуваються у часи, коли на території теперішньої України була держава Київська Русь. Це середньовічна монархічна держава зі столицею в Києві, що існувала у IX– XIII століттях. Правителями Русі були князі. Найвідоміші з київських князів: Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Володимир Мономах і Княгиня Ольга.

Володимир Великий

Ярослав Мудрий

Княгиня Ольга

Володимир Мономах

Київська Русь

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions.

«Легенда про Кирила Кожум'яку»

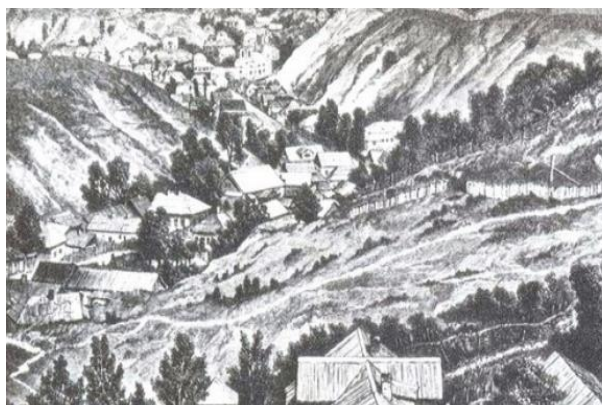
З давніх часів існує легенда, що в Києві жив богатир Кирило Кожум'яка (за іншою версією – Микита). Прізвисько Кожум'яка походить від роду діяльності героя, він вимочував у Дніпрі й м'яв коров'ячі шкіри, тобто

готував їх для подальшого використання. Для такої роботи потрібно було мати велику фізичну силу. За цією легендою, в той самий час в Києві жив Змій – страшне чудовисько, якому кияни мусили щороку платити данину – віддавати парубка або дівчину. Черга дійшла і до доньки князя. Кирило вбив Змія і звільнив від нього і дочку князя, і весь Київ. Після цього місцевість, де жив легендарний силач, почали називати Кожум'яки. А на місці, де відбувся цей двобій богатиря зі Змієм, побудували Кирилівську церкву.

Змій Горинич – це казковий персонаж, який представляє сили зла. Він дихає вогнем, поїдає людей, руйнує міста і села. Зазвичай Змій має декілька голів. В різних легендах і казках їх може бути від трьох до дванадцяти.

Урочище – це місцевість, де є природна межа (гора, заглибина тощо)

Урочище Кожум'яки в старі часи

Сучасний вигляд цієї місцевості

За легендою, Змій жив у печерах під Києвом. Деякі люди й зараз вірять, що в київських печерах дійсно жило якесь чудовисько. Ці печери до нашого часу називають Змієвими.

Читайте. Read

Українська народна героїчна і фантастична казка «КИРИЛО КОЖУМ'ЯКА»

Колись був у Києві князь, і була в нього дочка, така розумна та гарна, що й сказати не можна. І був тоді коло Києва змій, і щороку кияни йому данину давали: або парубка молодого, або дівчину.

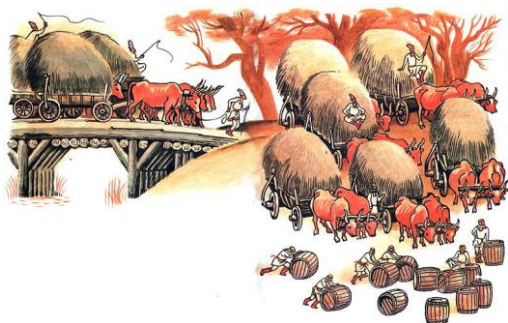
От прийшла черга й до дочки самого князя. Нічого, не вдієш – коли давали городяни, треба і йому давати! Плаче князь, бідкається, а дочка йому каже:

– Не плачте, не журіться, може, я й сама визволюсь та й від інших біду відверну.

От і відвезли її до змія. А змій як побачив красуню-князівну, то й полюбив її одразу. От вона до нього якоесь прилестилась та й питається: – А скажи мені, змію, чи є на світі такий чоловік, щоб тебе подужав?

– Є такий, – каже змій, – у Києві над Дніпром живе кожум'яка, на ймення Кирило. Як вийде на Дніпро мочити шкури, то не одну несе, а дванадцять разом. Як набрякнуть ті шкури водою в Дніпрі, то я візьму та й учеплюся за

них – чи витягне? А йому байдуже: як потягне, то й мене з ними трохи на

берег не витягне. Ось того чоловіка тільки мені й страшно.

Князівна все те запам'ятала та й думає, як їй вісточку додому подати? А був при ній голубок. Вона його ще за щасливої години згодувала, як у Києві була. От вона й

написала до батька:

«Є, тату, в Києві чоловік, на ймення Кирило Кожум'яка. Він один тільки може змія подолати, мене визволити з неволі, людей від нього захистити. Благайте його, таточку, і словами, й подарунками, щоб не образився він за яке невдале слово».

Написала вона так, прив'язала голубові під крильцем та й випустила у вікно. Голубок у небо поплинув та й прилетів додому, до Києва, на князівське подвір'я. А діти саме бігали по подвір'ї та й побачили голубка.

– Татусю, татусю! – гукають. – Голубок від сестриці прилетів!

– Ой лишечко! – каже князь. – Це вже, видно, загубив мою дитину клятий змій!

А голубок до нього лине, просто в руки. Узяв його князь, глядь – під крильцем щось прив'язано. Розгорнув князь той лист, прочитав, що дочка пише, і покликав до себе старшину.

– Чи є такий чоловік, що зветься Кирило Кожум'яка?

– Є, князю. Живе над Дніпром, шкури мне.

– Як же до нього приступитись, щоб послухався, не образився?

Порадилися й послали до нього найстаріших людей. Приходять вони до хати, відчинили двері помалу та й злякалися: сидить сам Кожум'яка долі, до

них спиною, і мене руками дванадцять шкур, тільки й видно, як коливає отакою довгою бородою!

Тут один з посланців кахикнув. Кожум'яка жахнувся з несподіванки, а дванадцять шкур у нього в руках тільки – трісь, трісь!..
Обернувся до них, а вони йому вклоняються:

– Отак і так, – кажуть, – прислав до тебе князь із проханням...

А він і слухати не хоче: розсердився, що через них аж дванадцять шкур зіпсував. Просили вони його, просили та й пішли ні з чим.

Що тут робити? Сумує князь, сумує і вся старшина. Послали молодших людей до Кожум'яки, а він на них і не дивиться.

Тоді спало князеві на думку послати малих дітей. Ті як прийшли до Кирила

Кожум'яки, як почали просити, як стали навколішки та заплакали, то й він сам не витерпів, заплакав. А тоді й каже:

– Ну, для вас, для малих діток, я все зроблю.

Пішов Кирило до князя.

– Давайте, – каже, – мені дванадцять бочок смоли та дванадцять возів конопель!

Дали йому. Він коноплями обмотався, смолою обсмолився, узяв булаву в десять пудів та й пішов до змія.

А змій йому й каже:

– Що ж ти, Кирило? Битися прийшов чи миритися?

– Де вже миритися! Битися з тобою, з душогубом клятим!

От і почали вони битися – аж земля гуде. Що розбіжиться змій та вхопить зубами Кирила, то так шматок смоли й вирве, що розбіжиться вдруге, то так жмуток конопель і вирве. А Кирило його здоровенною булавою як торохне, то так і вжене в землю! А змій як вогонь горить, так йому жарко, – кинеться до Дніпра, щоб напитися, та у воду вскочить, щоб

прохолодитися трохи. А Кирило тим часом вже й обмотався знову коноплями й смолою обсмолився. От вискакує з води клятий змій, кидається знову на Кирила, а той його знову булавою по голові!.. Билися,

билися – аж іскри скачуть та луна йде. А тут у городі у дзвони дзвонять, по горах, по схилах народ стоїть, – завмерли всі, руки зціпивши, ждуть, що воно буде?!

Коли це востаннє Кирило вдарив, – змій на землю впав, аж земля задвигтіла! Народ на горах, на схилах так і сплеснув руками:

– Слава, слава Кирилові Кожум'яці!

Отак убив Кирило змія і визволив князівну. Князь вже не знав, як йому й дякувати, і весь народ дякував, що не доведеться більш віддавати хлопців та дівчат страшному змієві на поталу. Отож з того часу й почало зватися те місце в Києві, де він жив, Кожум'яками.

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Хто головні герої казки?
2. Де відбуваються події казки?
3. Яку данину кияни платили Змію?
4. Кого полюбив Змій?
5. Про який секрет дізналася князівна від Змія?
6. Чому Кирило мав прізвисько Кожум'яка?
7. Як князівна відправила лист до батька?
8. Кого послав князь до Кирила, щоб попросити по допомогу?
9. Кого з них послухався Кирило?
10. Про що говорив Кожум'яка зі Змієм?

11. Чим закінчився бій богатиря і Змія?
12. Як реагували на перемогу кияни?
13. Чи подякував героєві князь?
14. Як почали називати місце, де жив Кирило?
15. Чи є подібні герої у ваших народних казках? Хто вони?

Читайте. Read

За мотивами цієї казки у 1966 році було знято мультфільм. Його можна подивитися за посиланням (you can look at the link):
<https://mults.info/mults/?id=3594>

Дайте відповідь на запитання. Answer the questions.

1. Чи так ви уявляли собі головного героя казки?
2. Який сюжет для вас найцікавіший: в казці чи в мультфільмі?

Для допитливих! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

https://www.youtube.com/watch?v=xkY1J4X_f5s

Дайте відповідь на запитання. Answer the questions.

1. Які риси характеру Кирила Кожум'яки вам притаманні?
2. Що вам більше сподобалося: аудіоказка чи мультфільм?

Українська народна казка «КОТИГОРОШКО»

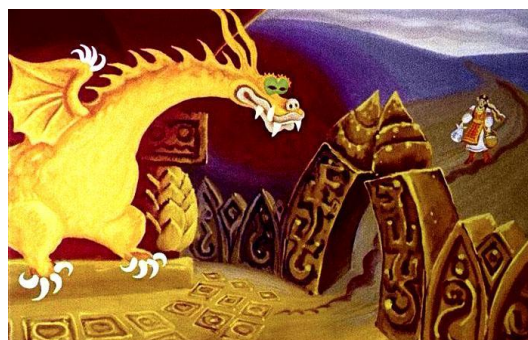

Жили колись чоловік із жінкою. І було в них семеро синів та одна дочка. Пішли якось шестеро синів у поле працювати. А найменший брат залишився вдома. Йшли брати полем і плугом за собою борозну тягнули, щоб сестра могла їх знайти, коли обід їм понесе. Біля того поля, в лісі, жив змій. Задумав він недобре: борозну, що брати проклали, засипав, а сам нову проклав, прямисінько до себе у двір. Понесла сестра братам обід та по тій зміїній борозні й пішла. Йшла-йшла та зайшла у зміїний двір. Прямо до змія в лапи. Повернулися брати з поля, а сестри немає. Пішли вони шукати її. Прийшли до зміїного двору. Вийшов змій їм назустріч:

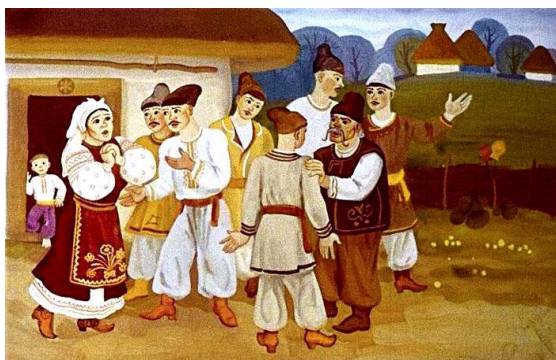
– Битися прийшли до мене, чи миритися? – питає змій.

– Битися! – відповідають брати.

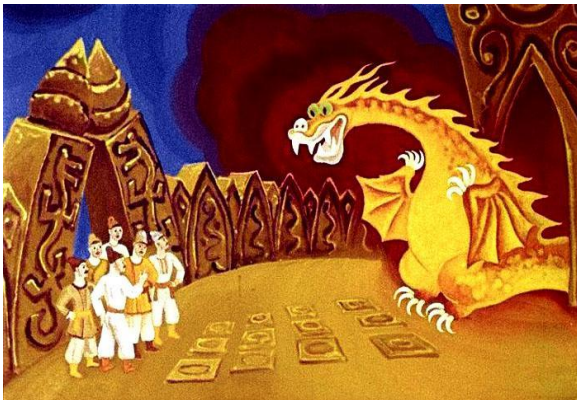
– Тоді пішли під залізний дуб, поміряємося силою. Не терплю людського духу!

Прийшли. Посеред зміїного двору дуб високий стоїть. І стовбур, і листя у нього залізні, погойдуються на вітрі, видзвонюють. Як налетів на братів змій, ударив з усієї своєї зміїної сили, одразу ж глибоко в землю увігнав, до зміїної темниці. Там і замкнув...

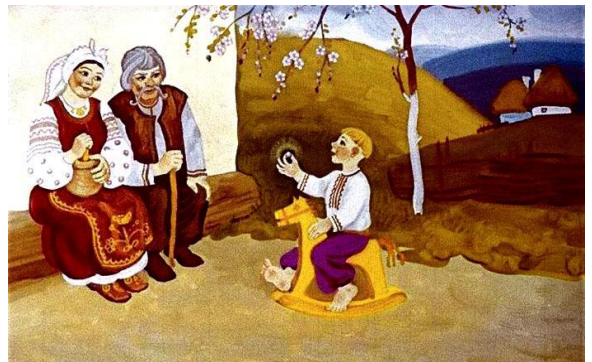
Батько з матір'ю тим часом чекають та чекають, а синів немає. Одна втіха залишилася – менший синок. От знайшов він горошину, посадив у землю. Дивиться

– аж виріс величезний кущ, а на кущі – стручок. Лише один. А в ньому горошина, теж одна, та не проста, а чарівна. Дотягнувся хлопчик до стручка, зірвав його. Випала горошина зі стручка, покотилася. Хлопчик побіг за нею, схопив горошину та з'їв. З того

часу і прозвали його Котигорошком.

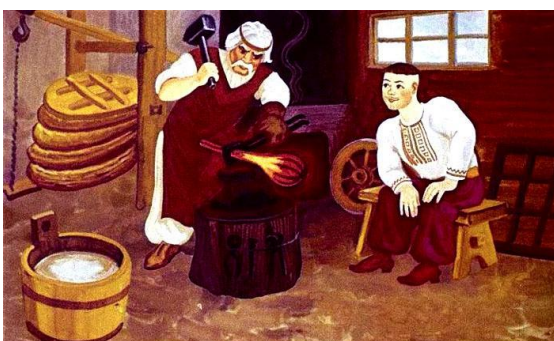
Почав Котигорошко зростати не по днях, а по годинах. За тиждень вище батька виріс. Одного разу батько копав криницю і натрапив на великий камінь. Пішов гукати людей, щоб допомогли камінь витягнути. Поки батько ходив, Котигорошко однією рукою камінь із землі витягнув. Прийшли люди, дивуються! А Котигорошко як відчув свою силу, так і вирішив піти братів і сестру визволяти.

Пішов він до коваля, попросив, щоб той йому скував важку булаву. Коваль і скував. Розмахнувся Котигорошко, підкинув булаву в самісіньке небо і каже:

– Я ляжу спати, а ви, батько, розбудіть мене через дванадцять днів, коли булава назад падатиме.

На дванадцятий день летить булава, гуде, розсікає повітря. Розбудив батько сина. Той схопився, підставив кулак, булава об нього вдарилася,

переламалася навпіл.

– Ні, з такою булавою я на змія не піду.

І вирушив знову до коваля, просить:

– Перекуй булаву, щоб ще міцніша була.

Перекував коваль. Котигорошко знову

булаву підкинув та й спати ліг. А через дванадцять днів булава до нього повернулася, об кулак вдарилася, тільки трохи зігнулася.

– От з цією булавою піду на змія! – каже Котигорошко.

Попрощався Котигорошко з батьком та матір'ю і пішов по тій борозні, по якій сестра й брати пішли та не повернулися. Хоч борозна вже заросла травою, та трохи помітною була, привела вона Котигорошка до зміїного двору.

– Чого тобі треба? – зашипів змія. –

Не терплю людського духу! Битися чи миритися до мене прийшов?

– Битися! Я братів і сестру звільнити хочу!

– Смерть ти свою у мене знайдеш, – сичить змія.

Прийшли до залізного дуба. Свиснув змія – з дерева листя впало, навкруги дзвін пішов. А Котигорошко й каже:

– Коли це я свисну – очі на лоба можуть вилізти. Ти їх краще закрив.

Змія і закрив очі. А Котигорошко його булавою по лобі й стукнув.

– Чи добре я свищу? – питає Котигорошко.

– Правду кажеш, мало очі на лоба не вилізли! – злякався змія. – Може, будемо миритися?

– Ні, битися! – відповідає Котигорошко.

Стали вони битися. Схопив наш молодець змія та як кине! Вдарився змія об дерево, стовбур надвоє розколовся, змію хвіст прищемив.

А стовбур залізний, не вирвешся.

Котигорошко змія покинув, пішов братів із в'язниці звільняти. Прути ґрат розігнув, вивів бранців на волю. Вони молодшого брата і не впізнали, бо він швидко виріс.

А змій тим часом дуб із корінням вивернув, схопив сестру Котигорошка і полетів. Дуб важкий за ним по землі волочиться, слід залишає. Прийшли Котигорошко з братами до залізного дуба, суд і розправу над змієм чинити.

Дивляться – ні дуба, ні змія. Аж бачать – летить змій високо в небі, сестру несе. Кинулися наздоганяти його. От вони бігли по сліду, що дуб залишив, та побачили перед собою глибоку яму. Дна не видно. Злякалися брати, не хочуть лізти в яму.

– Я полізу, – каже Котигорошко, – спускайте мене вниз.

Сплели вони зі своїх поясів довгу мотузку. Котигорошко намотав кінець мотузки на руку і став спускатися. Спустився Котигорошко і прямо до підземного світу потрапив. Дивиться – стоїть палац великий. А навколо золото та дорогоцінні камені – все так і виблискує. Назустріч йому сестра біжить:

– Тікай швидше, – каже. Змій з дуба хвіст витягує, він тебе вб'є. Багатьох сміливців він вже повбивав.

– Не вб'є! Це я йому хвоста прищемив. Веди мене до нього!

А змій тим часом хвоста з дуба витягнув, побачив Котигорошка й питає:

– То ти знову прийшов? Битися чи миритися?

– Битися, – відповідає Котигорошко.

Раз ударив Котигорошко булавою – змій по коліно в камінь увійшов. Другий раз ударив – по пояс у камінь загнав. Третій раз ударив – зовсім вбив.

Узяв Котигорошко три мішки золота і три мішки дорогоцінних каменів, і пішли вони з сестрою до тієї ями, через яку він спустився у підземне царство.

Прийшли. Котигорошко й кричить:

– Гей, ви, добрі молодці! Мотузку опускайте, нас нагору тягніть!

Брати мотузку опустили, він до неї спершу золото і каміння прив'язав.

Знову кричить Котигорошко:

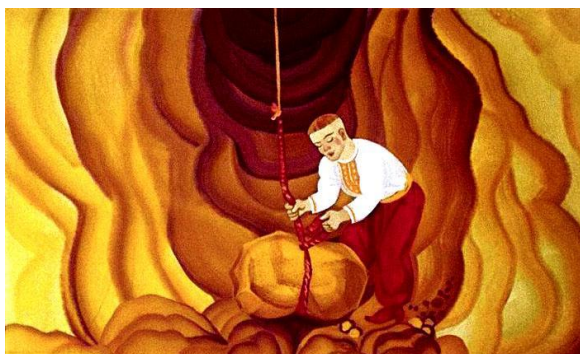
– Опускайте ще раз, будь ласка, мотузку. Сестра ваша до вас повертається. Обережно підіймайте!

Та не дарма брати в зміїному царстві пожили. Непомітно для себе зміїного духу набралися. В голові у них затьмарилося.

– Нащо ми його будемо витягувати? – кажуть. – Ми, шестеро, змія не подолали, а він один зумів. Нас люди засміють. Та й добро все нам дістанеться.

Котигорошко здогадався, через що затримка вийшла. Зрозумів, що погане проти нього надумали. Прив'язав до мотузки камінь і кричить:

– Тягніть мене!

Підтягнули брати камінь вище та й відпустили мотузку. Упав камінь униз. Розсердився Котигорошко. «Гарні ж у мене брати!» – думає.

Довелося йому повернутися у підземне царство. Раптом хмари набігли, вдарив

грім, полив дощ із градом. Сховався Котигорошко під деревом. Чує – в гнізді пташенята пищать. Орлята маленькі. Дощем їх заливає. Заліз він на дерево, зняв із себе сорочку, прикрив нею пташенят.

А як дощ припинився, прилетів орел.

– Це ти моїх пташенят від смерті врятував? – питає. – Чим мені тобі віддячити?

– Винеси мене нагору, – попросив Котигорошко.

Сів Котигорошко на орла, і полетіли вони високо над землею. Незабаром і рідну хату побачив.

Підходить Котигорошко до хати й чує – брати в матері питають:

– А де ж наш менший брат?

– Виріс він, сильним став, пішов вас визволяти.

А в братів до того часу зміїний дух з голів вийшов. Соромно їм стало.

– То це наш брат врятував нас. А ми його в ямі кинули. Ходімо швидше витягувати, рятувати його.

А тут Котигорошко до хати входить і каже:

– А я й сам вибрався.

Брати в Котигорошка попросили прощення. Простив він їх. На radoщах бенкетувати стали, Котигорошка прославляти. І ми його, людину сміливу, слухняного сина, брата вірного – славимо...

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Скільки було синів і дочок у чоловіка з жінкою?
2. Який слід для сестри залишили після себе брати ?

3. Що зробив змії?
4. Що сталося із сестрою?
5. Куди пішли брати шукати сестру?
6. Що запитав змії у братів?
7. Де мірялися силою брати й змії?
8. Який вигляд мав залізний дуб?
9. Хто переміг у битві?
10. Що знайшов менший синок батька і матері?
11. Чому хлопчика прозвали Котигорошком?
12. Як швидко почав зростати Котигорошко?
13. Що однією рукою витягнув Котигорошко?
14. Що попросив у коваля Котигорошко?
15. Через скільки днів повернулася булава назад?
16. Що сталося, коли булава вдарилася об кулак Котигорошка?
17. Що вдруге попросив Котигорошко у коваля?
18. Що сталося з другою булавою, коли вдарилася об кулак Котигорошка?
19. Яким шляхом пішов Котигорошко до змія?
20. Що сталося, коли свиснув змії?
21. Що запропонував змії Котигорошку?
22. Об що вдарився змії?
23. Куди подівся змії, сестра і старий дуб?
24. Що побачили перед собою брати та злякалися?
25. Хто з братів поліз у глибоку яму?
26. З чого сплели довгу мотузку?
27. Що побачив Котигорошко у підземному світі?
28. Скільки разів ударив змія Котигорошко?
29. Що взяв собі Котигорошко у змія?
30. Що спершу прив'язав до мотузки Котигорошко?
31. Що лихого задумали брати проти Котигорошка?
32. Що замість себе Котигорошко прив'язав до мотузки?

33. Куди довелося повернутися Котигорошку?
34. Що у гнізді побачив Котигорошко?
35. Як Котигорошко допоміг маленьким орлятам?
36. Як віддячив орел Котигорошка?
37. Що запитала мати у старших синів?
38. Чи пробачив Котигорошко своїх братів?

Для допитливих! For the curious!

Мультфільм «Котигорошко», 1970 р., можна подивитися за посиланням. You can look at the link:

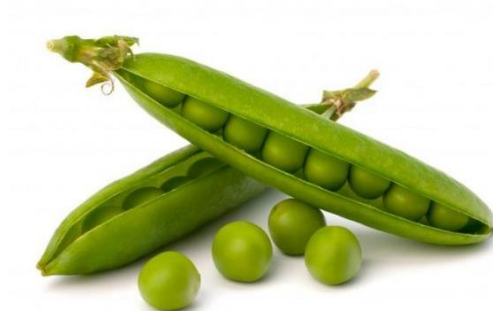
https://www.youtube.com/watch?v=ZPi_kU6qlRM

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобався вам головний герой мультфільму?
2. Чи схожі Котигорошко із казки й героєм мультфільму?
3. Чим, на вашу думку, схожі Котигорошко й Кирило Кожум'яка? Чим ці герої відрізняються?

Слова для довідок*

Читайте. Read

Горох – це назва рослини. Ім'я головного героя Котигорошко походить від слів «котити» і «горох» («горошок»).

Тема 4

Іван Котляревський

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions.

Іван Петрович Котляре́вський (09.09.1769 – 10.11.1838) – український письменник, поет, драматург, засновник сучасної української літератури, громадський діяч.

Котляревський започаткував нову мову в українській літературі. Його поема «Енеїда» (1798) стала першим в українській літературі твором, написаним народною мовою, тобто звичайною живою мовою українського народу. Поема «Енеїда», п'єси «Наталка Полтавка» і «Москаль-чарівник» були дуже популярними в ті часи, знані вони і сьогодні. Ці твори вивчаються в школах і університетах, п'єси з успіхом ставляться на сценах театрів.

Біографія письменника

Іван Петрович Котляревський народився 9 вересня 1769 року. Його батько був дворянином, але не дуже знатним, він працював канцеляристом у Полтавському магістраті*. Дитинство майбутнього письменника проходило серед дуже гарної природи, біля річки Ворскли. Його життя в Полтаві в той

час було дуже схожим на сільське. Де спочатку вчився Іван Котляревський, точно не відомо, вірогідно, в місцевій парафіяльній школі*, або здобував освіту вдома. У 1780 – 1789 роках, Котляревський вчився у Полтавській духовній семінарії*. У 1789 році Котляревський залишив семінарію, він не закінчив її повністю. Можливо, йому не подобалася майбутня служба в церкві, а можливо, потрібно було заробляти гроші, тому що в цей час у нього помер батько.

Спочатку Іван Петрович служив чиновником у різних полтавських канцеляріях, потім був домашнім учителем у багатих родинах на Полтавщині. В цей час він починає писати поему «Енеїда».

Дванадцять років (1796 – 1808 рр.) Котляревський був на військовій службі, брав участь у російсько-турецькій війні. За хоробрість у боях та за уміле виконання дипломатичних доручень мав нагороди, отримав звання капітана. Але і в період військової служби Котляревський продовжував займатися літературою. В 1808 він вийшов у відставку*.

На початку XIX століття Котляревський уже був відомий як письменник, як автор поеми «Енеїда», перші три частини якої з'явилися у 1798 – 1808 роках без його відома і згоди. Ініціював ці видання конотопський поміщик⁵ Максим Парпура, який тоді жив у Петербурзі (столиці Російської імперії). Перші видання містили багато неточностей і помилок, так само як і численні рукописні варіанти поеми, але був у цьому і позитивний момент – і поема, і її автор стали дуже відомі.

Коли почалася війна Росії з наполеонівською Францією 1812 року, Котляревському як офіцеру доручили сформувати козацький полк. За це він отримав звання майора, але сам участі в боях вже не брав.

Після закінчення цієї війни Котляревський вже нікуди не виїздить із рідної Полтави. В цей час він захоплюється театром, бере участь у постановці любительських (непрофесійних) вистав, сам грає деякі комічні ролі на сцені. У 1816 році його призначили директором Полтавського театру.

У Полтавському театрі на гастролях виступала трупа* Штейна, до якої входив і талановитий актор Михайло Щепкін*. Котляревський познайомився і потоваришував із ним, а згодом допоміг актору здобути волю, викупити його з кріпацтва*. Актор Щепкін також був кріпаком. В цей час Котляревський пише п'єси «Наталка Полтавка» і «Москаль-чарівник», які були з успіхом поставлені в театрі в 1819 році. Спільна театральна діяльність Котляревського і Щепкіна протягом чотирьох років (1818 – 1821 рр.) дає чудові результати: Полтавський театр став провідним на Україні, про нього знали в усій Російській імперії.

Котляревський дуже добре знав культурно-мистецьке життя країни, спілкувався з письменниками, журналістами, науковцями. Він дуже добре розумів український фольклор та етнографію. Іван Котляревський багато допомагав вченим-історикам і етнографам.

В останні роки життя Котляревський майже не виїжджає з Полтави. У 1835 році через хворобу він залишає службу і остаточно йде у відставку. В цей час письменник майже не виходив з дому, але його постійно відвідували друзі й знайомі. Незадовго перед смертю він відпустив на волю дві сім'ї своїх кріпаків і роздав родичам та знайомим усе своє майно.

Помер Котляревський 10 листопада 1838 року. На поховання прийшло населення всього міста, полтавці глибоко шанували й любили Івана Петровича як великого письменника й просту, щирю, гуманну людину.

30 серпня 1903 року в Полтаві було урочисто відкрито пам'ятник першому класикові нової української літератури, автор цього пам'ятника – відомий скульптор Л. В. Позен. Інший видатний класик української літератури, Тарас Григорович Шевченко, присвятив Івану Котляревському вірш «На вічну пам'ять Котляревському», в якому є такі рядки:

*Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люди;
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть!*

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Коли народився Іван Котляревський?
2. Ким був його батько?
3. Де проходило його дитинство?
4. Як майбутній письменник здобував освіту?
5. Де він спочатку працював?
6. Коли Котляревський служив у війську?
7. Як проходила його військова служба?
8. Чим ще займався Іван Петрович під час служби?
9. Коли він став відомим як літератор?
10. Коли була надрукована його перша поема «Енеїда»?
11. Хто ініціював перше видання поеми? Чи знав про це автор?
12. Яке доручення виконував Котляревський під час війни 1812 року?
13. Коли письменник захопився театром?
14. Ким призначили Івана Петровича в 1816 році?
15. Як Котляревський познайомився з актором Щепкіним?
16. Як І. Котляревський допоміг М. Щепкіну?
17. Які п'єси Котляревського були поставлені в театрі в 1819 році?
18. Як вплинула на Полтавський театр спільна діяльність Котляревського й Щепкіна?
19. С ким ще спілкувався й співпрацював Іван Петрович?
20. Як жив письменник в останні роки свого життя?
21. Що він зробив перед смертю? Як ви оцінюєте цей вчинок?
22. Як полтавці прощалися зі своїм відомим земляком?
23. Як вшанували письменника скульптор Л. Позен і поет Т. Шевченко?
24. Прочитайте уривок з вірша Шевченка «На вічну пам'ять Котляревському». Як ви його розумієте?

**Пам'ятник Івану
Котляревському, м. Полтава**

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

Слова для довідок*

Поема – великий віршований твір, що поєднує епос і лірику, має сюжет і (або) яскраво показує характер літературних героїв.

Вийти у відставку – залишити службу в армії.

Духовна семінарія – навчальний заклад, що готує майбутніх служителів християнської церкви.

Кріпацтво – система суспільних відносин, коли поміщик мав право на людей, які належали йому разом із родинами, майном тощо. Такі люди називалися кріпаками, їх можна було продати, обміняти, як річ. Можна сказати, що кріпацтво – один із різновидів рабства, що існував довгий час в Російській імперії, а на території України – з 1796 до 1866 року.

Магістрат – орган місцевого самоуправління, що відповідав за всі справи в місті – адміністративні, фінансові, господарські, правові, судові, військові тощо. Магістрат щорічно звітував перед громадою про прибутки та видатки міста.

Парафіяльна школа – школа, що діяла при церкві і утримувалася за гроші громади.

П'єса – це літературний твір, зазвичай драматичний. Вона складається з великої кількості діалогів (монологів), що написані у формі реплік. Зазвичай п'єса створюється з метою її трансформації в театральну виставу.

Поміщик – землевласник, основним джерелом доходу якого є приватна власність на землю.

Трупа – (від німецького *trupp* або від французького *troupe*) – творчий колектив акторів одного театру.

Рідне місто Івана Котляревського, м. Полтава

Михайло Щепкін (1788 – 1863) відомий український актор театру. Працював в Полтавському театрі, мав дружні стосунки з Іваном Котляревським. Виступав на багатьох українських та російських сценах, в тому числі в театрі в Сумах. Один із сумських театрів названо його ім'ям

Пам'ятник Михайлу Щепкіну, Сумський національний академічний театр драми та музичної комедії імені М.С. Щепкіна

Читайте. Read

«НАТАЛКА ПОЛТАВКА»

(П'єса на 2 дії)

Дійові особи:

Наталка – українська дівчина.

Горпина Терпилиха – мати Наталки.

Петро – коханий Наталки.

Микола – далекий родич Терпилихи.

Тетерваковський – возний, наречений (жених) Наталки.

Макогоненко – сільський виборний.

Короткий переказ п'єси.

Дія перша

Наталка сумує за своїм коханим Петром, якого дуже давно не бачила. Вона подумки вголос звертається до нього. З'являється пан возний, який спочатку обережно натякає на своє кохання до дівчини, а потім і щиро

зізнається, що кохає її. Наталка відповідає йому, що вони **не рівня одне одному***.

Дівчина йде додому, замість неї з'являється виборний. Возний і виборний вдвох захоплено розмовляють про дівчину. Згадують також про наречених, що **сватались*** до Наталки.

Виборний повідомляє, що родина Терпилихи (Наталчиної матері) раніше жила в Полтаві й була заможною, але батько пропив усе майно, вигнав свого вихованця Петра, а невдовзі помер. Терпилиха з дочкою переїхали в село. Виборний погоджується допомогти возному налагодити стосунки з Наталкою.

Наступна сцена відбувається в хаті Терпилихи. Мати докоряє дочці, що та відмовляє гарним нареченим, нагадує, що вони з Наталкою не мають грошей на прожиття. Наталка вже чотири роки чекає коханого Петра й не хоче слухати про інших хлопців. В цей час до хати заходить виборний і заводить розмову про возного як вигідного нареченого для Наталки. Він домовляється з Терпилихою про сватання, а дівчина залишається наодинці й дуже сумує.

Слова для довідок*

Читайте. Read

Возний – посада в судах України, Польщі й Литви до 19 століття. Возний вручав повідомлення до суду, підтримував контакти зі сторонами, оглядав місце злочину, жертви або постраждалих, виконував рішення суду в цивільних справах і наглядав за порядком під час судового процесу.

Декорації – сцена являє собою село біля річки Ворскли. Вулиця з невеликих українських хат (будинків). На цій вулиці й будинок Терпилихи, матері Наталки.

Декорація в театрі – оформлення сцени, що відтворює обставини місця дії.

Дія або акт (від латинського actus) – закінчена частина драматичного твору, після якої настає антракт (перерва).

Не рівня одне одному – дуже різні за майновим станом, за віком тощо.

П'єса (від французького pièce) – драматичний твір, призначений для показу на сцені, драма. Зазвичай вона складається з діалогів між персонажами.

Свататися – звертатися до батьків дівчини, звичайно через посередників, просити згоду на одруження з їхньою дочкою.

Сільський виборний (від слова «вибирати») – представник адміністрації села, спочатку призначався, а потім його почали вибирати мешканці села, звідси й назва.

Дія друга

Микола говорить сам до себе, розповідає про своє важке **сирітське життя***, співає пісню. З'являється Петро, який теж співає про свою тугу за дівчиною. Хлопці почали спілкуватися і потоваришували.

З хати Терпилихи виходять виборний і возний, **перев'язані рушниками*** після сватання. Петро цікавиться, хто це такі, і що тут відбувається. Його новий друг Микола погоджується дізнатися про все докладно.

Виявляється, що Петро 4 роки не був у селі, тому що їздив на заробітки, щоб мати достатньо грошей і бути гідним Наталки. Перед поїздкою Наталчині батьки відмовили йому, бо не хотіли віддавати дочку заміж за бідного. Тепер вони самі залишилися у бідності, але для Петра це не має значення. Хлопець кохає Наталку і страждає за своїм втраченим щастям. З'являється Наталка, яка відразу впізнає хлопця, якого вона також досі

кохає. Дівчина заявляє, що її коханий тут, тому вона не буде виходити заміж за возного. Виборний нагадує, що Наталка вже перев'язала їх рушниками, значить, не може порушувати традиції й зобов'язана одружитися з Тетерваковським (возним). Він намагається разом з її матір'ю Терпилихою вмовити дівчину не змінювати свого рішення.

Петро не сперечається з приводу майбутнього одруження Наталки з возним, він лише віддає дівчині всі зароблені гроші, щоб її майбутній чоловік потім не дорікав їй бідністю. Цей благородний вчинок Петра дуже вразив возного, тому він погоджується відмовитися від одруження з Наталкою на користь Петра. Мати Наталки теж не заперечує проти такого вибору доньки й дає згоду на цей шлюб. Закохані знову щасливі.

Слова для довідок*

Читайте. Read

Рушник

Сватання

Сирітське життя – життя сироти.

Сирота – це той, хто не має батьків.

Рушник – прямокутний шмат полотна з символічною вишивкою. Рушники є важливою частиною українських традиційних обрядів і ритуалів.

Коли **сватали дівчину**, і родина давала згоду, то дівчина віддавала сватам рушники. Цими рушниками свати перев'язували себе через плече

попід ліву руку. Це було в ті часи символічною угодою, законним обов'язком щодо майбутнього шлюбу.

Якщо дівчина (її родина) **не давала згоди на одруження**, то сватам дарували гарбуз. Це була символічна відмова.

Гарбуз

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Як звали коханого Наталки?
2. Що відповіла Наталка на кохання Тетерваковського (возного)?
3. Про що домовились виборний і возний?
4. В якому місті раніше жила родина Наталки?
5. Якою раніше була родина Наталки?
6. За що Терпилиха докоряє Наталці?
7. Про що домовився Макогоненко (виборний) із Терпилихою?
8. Як познайомилися і потоваришували Петро й Микола?
9. В чому Микола погоджується допомогти Петру?
10. Де чотири роки був Петро?
11. Чому батьки Наталки не хотіли віддати її заміж за Петра?
12. Що вирішила Наталка, коли побачила Петра?
13. Що зробив Петро зі своїми грошима?
14. Чому возний відмовився від одруження з Наталкою?
15. Чи дала Терпилиха згоду на шлюб Наталки й Петра?

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

Художні особливості п'єси І. Котляревського

П'єса І. Котляревського привертала увагу читачів та глядачів красою зображених народних характерів, пісенністю їхньої мови. Через мову кожного з героїв п'єси автор вдало передав їхній характер.

П'єсі притаманні елементи сентименталізму, що розвивався на той час у літературі, – звернення до людських почуттів, змалювання їхньої сили й глибини.

Сентименталізм у п'єсі вдало поєднується з українськими фольклорними традиціями, тому вона мала шалений успіх в українських глядачів і в часи Івана Котляревського, і до цього часу її з цікавістю переглядають сучасні театри.

Вперше на професійній сцені роль Наталки Полтавки зіграла відома українська актриса Марія Заньковецька у 1882 році.

Видатний український композитор Микола Лисенко у 1889 році створив за п'єсою І. Котляревського **оперу** «Наталка Полтавка» на 3 дії. До нашого часу це одна з найкращих українських опер.

**Актриса Марія Заньковецька у ролі
Наталки, 1882 р.**

**Композитор Микола Лисенко
(1842 – 1912)**

Перша екранізація опери відбулася у 1936 році, тоді роль Наталки у фільмі режисера Івана Кавалерідзе зіграла актриса Катерина Осмяловська. Вдруге на українській студії телевізійних фільмів зняли телефільм-оперу «Наталка Полтавка» у 1978 році.

Роль Наталки у фільмі 1978 року виконала відома українська акторка театру й кіно Наталія Сумська.

Актриса Катерина Осмяловська у ролі Наталки, 1936 р.

Петро і Наталка, 1978 р.

Актриса Наталія Сумська, зіграла роль Наталки у 1978 р.

Актор Анатолій Матешко, зіграв роль Петра у 1978 р.

Слова для довідок*

Читайте. Read

Опера – це вид музично-театрального мистецтва; музично-драматичний твір, який поєднує слова, сценічну дію та музику.

В опері є:

- симфонічна музика (її виконує оркестр);
- вокальна музика (вокальні партії виконують співаки);
- поезія і драматична дія;
- нерідко в опері буває й балет.

Для допитливих! For the curious!

Фільм «Наталка Полтавка», 1978 р., можна подивитися за посиланням. You can look at the link:

https://www.youtube.com/watch?v=JFII3_BuUS8

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобався вам фільм «Наталка Полтавка»?
2. Хто з героїв фільму вам сподобався найбільше? Чому?
3. Чи так ви уявляли собі героїв, коли вперше прочитали п'єсу «Наталка Полтавка»?

Поема «ЕНЕЇДА»

У 1821 році Котляревський закінчив писати останню частину «Енеїди», коли про поему вже знало багато читачів. Її незакінчений варіант читачі набагато раніше поширювали у рукописах, а перші видання поеми здійснив у Петербурзі поміщик Максим Пурпура. Сам поет не встиг побачити повне видання свого знаменитого твору, бо воно з'явилося у 1842 році, після смерті автора.

Іван Котляревський взяв за основу свого твору сюжет класичної поеми римського поета Вергілія, але на відміну від героїчної поеми римського автора, Котляревський написав свою поему в гумористично-сатиричній манері й повністю переробив її на український лад.

В античному творі говориться про пригоди троянців, що з волі богів прибули до латинських земель (пізніше – Римська держава). У поемі І. Котляревського розповідається про такі самі події, збережені й імена героїв, але автор поклав в основу нового твору національний український зміст: під виглядом троянців ми бачимо українських козаків, під виглядом богів Олімпу – українських панів й тогочасну владу; усі події твору показують життя українського суспільства XVIII ст. після руйнування української «Трої» – Запорізької Січі. За зовнішньою комічністю приховано серйозний зміст, роздуми про актуальні проблеми суспільного життя.

Римський поет Вергілій

Про головних героїв поеми Котляревського

Еней – очільник вцілілих троянців;

Анхіз – батько Енея

Венера – богиня весни та кохання, мати Енея;

Низ та Евріал – друзі-троянці;

Зевс (Зевес) – верховний бог;

Меркурій – бог-покровитель торгівлі;

Еол – бог вітрів;

Нептун – бог моря;

Юнона – богиня шлюбу;

Дідона – цариця Карфагена ;

Сівілла – пророчиця;

Цирцея – цариця-чаклунка;

Латин – цар народу латинів;

Амата – дружина Латина;

Лавінія – дочка Латина та Амати;

Турн – цар народу рутулів.

Еней і троянці. У цих образах змальовано українських козаків-запорожців, їхню хоробрість та веселу вдачу.

Боги. Ці образи уособлюють феодально-поміщицьку верхівку з усіма її негативними рисами – хабарництво, схильність до інтриг, зневажливе ставлення до народу. Одні з них допомагають Енею, інші – перешкоджають.

Земні герої. Вони зображують українських поміщиків, їхні взаємини та побут.

Так починається поема «Енеїда»:

Читайте. Read

Еней був парубок моторний
І хлопець хоть куди козак,
Удавсь на всеє зле проворний,
Завзятіший од всіх бурлак.
Но греки, як спаливши Трою,
Зробили з неї скирту гною,
Він, взявши торбу, тягу дав;
Забравши деяких троянців,
Осмалених, як гиря, ланців,
П'ятами з Трої наживав...

Короткий зміст твору

Читайте. Read

Книга перша

Після того, як греки знищили Трою, Еней із ватагою троянців втік звідти морем. Богиня Юнона незлюбила Енея за те, що він ніколи нічого не просив у неї, а ще за те, що він був сином богині Венери, яку Паріс визнав найгарнішою. Юнона попросила бога вітрів Еола, щоб він здійняв бурю і потопив кораблі троянців. Еол розпустив вітри, щоб зробити страшну бурю. Але Еней дав хабар богові моря Нептунові. Нептун допоміг – буря стихла. Венера дуже хвилювалася за сина, тому поскаржилася Зевсу на Юнону. Зевс відповів матері Енея, що доля її сина вже вирішена: спочатку він поїде до Риму, де «збудує сильне царство», «на панщину весь світ погонить» і «всім їм буде ватажок». Шлях Енея мав проходити через Карфаген. На думку Зевса, там троянці мали бути в безпеці. Довга й складна

подорож закінчилася, коли троянці прибули до Карфагена, в якому царювала Дідона. Цариця закохалася в Енея і влаштувала велике свято, щоб він забув

про все й залишився з нею. Зевс побачив з Олімпа, що Еней святкував із Дідоною й не думав про своє головне завдання – будівництво Риму. Він розгнівався й послав Меркурія нагадати Енеєві про головну мету його подорожі. Вночі Еней разом з іншими троянцями втік із Карфагену. Дідона від горя спалила сама себе.

Книга друга

Дорогою до Сицилії Еней тужив за загиблою Дідоною. Сицилійці зі своїм Царем Ацестом гостинно зустріли троянців, добре їх пригощали. Еней вирішив разом і пом'янути там свого батька Анхіза, що отруївся сивухою (різновид самогону) й помер. Під час бенкету троянців Юнона послала свою служницю, щоб та підговорила троянських жінок спалити човни й змусити троянців лишитися на Сицилії. Розлючений Еней попросив богів про дощ, щоб врятувати човни. Пішов дощ, частина кораблів лишилася цілою. Еней не знав, чи вистачить цих кораблів для подорожі. Він ліг спати дуже сумний, а уві сні побачив покійного батька. Анхіз пообіцяв синові, що у троянців усе буде добре, а також попросив Енея відвідати його в пеклі.

Книга третя

Після Сицилії троянці попливли до Кумської землі. Щоб виконати прохання батька, Еней шукав дорогу до пекла й зустрів віщунку Сивілли. Вона пообіцяла відвести Енея до пекла, але за це

треба було дати хабар богу сонця Фебу. Еней із Сивіллою вдвох спустилися у пекло, де міфічний перевізник Харон переправив їх через річку Стікс. Біля входу їх зустрів страшний триголовий пес Цербер, якому віщунка кинула хліба, щоб він їх пропустив. У пеклі мучилися грішники, там Еней зустрів і вбитих земляків-троянців. Нарешті він знайшов батька. Батько сказав синові, що його чекає велике майбутнє, від нього піде «великий і завзятий рід», що «всім світом буде управляти».

Книга четверта

Троянці на човнах підпливли близько до острова, де правила жорстока цариця Цирцея, що перетворювала людей на тварин. Щоб швидко проминути небезпечний острів, Еней звернувся по допомогу до Еола. Еол послав троянцям потрібний вітер і вони продовжили подорож.

Наступним островом, на який прибули троянці, був острів царя Латина. Еней відправив своїх воїнів на розвідку. Ті повідомили, що мешканці тут говорять латиною. Еней зі своїм військом за тиждень вивчили «Піярську граматку» й заговорили латиною. Потім Еней послав царю Латину гостинці, цар прийняв козаків із почестями.

До знайомства з Енеєм Латин із дружиною Аматою планував видати свою дочку Лавінію заміж за царя рутульців Турна, але потім він вирішив, що Еней буде кращим зятем. Богиня Юнона тим часом знову задумала провчити ватажка троянців з допомогою фурії Тезіфони. Через навіювання фурії Турн побачив віщій сон, в якому його майбутня наречена обрала собі за чоловіка Енея. Турн образився й послав царю Латину лист, в якому погрожував війною. В цей час троянці помилково спустили своїх мисливських собак на

маленьку собачку Аматиної няньки. Нянька розізлилася на троянців і підбурила проти них усіх латинців. Народ Латина почав підготовку до війни.

Книга п'ята

Боги не поспішали допомагати Енею у війні, тому він вирішив звернутися за підмогою до мешканців Аркадії і їхнього царя Евандра. Уві сні Еней побачив діда, який порадив йому побрататися з аркадянами, що були ворогами латинців. Еней приніс жертву богам і пішов до Евандра. Той погодився допомогти та відправив свого сина Паланта з військом. Тим часом

Венера попросила бога-коваля Вулкана зробити її синові Енею міцну зброю. Юнона через свою служницю попередила Турна про воєнні плани Енея і порадила напасти першим. Турн атакував фортецю троянців, але взяти її не зміг. Тоді він спалив троянський флот. Венера поскаржилася матері богів Цибеллі, а Цибелла – Зевсу. Верховний бог Зевс перетворив кораблі троянців на сирен, рутульці злякалися і втекли. Вартові троянців Низ і Евріал вирішили пробратися в рутульський табір, щоб зненацька розбити ворогів, вони встигли вбити багатьох, але на зворотному шляху самі загинули від зброї латинців. Юнона захищала Турна під час штурму рутунцями троянської фортеці, в якийсь момент троянські воїни вже готові були залишити фортецю, але їх надихнула промова начальника артилерії, який нагадав їм про почесний обов'язок і їхніх героїчних предків. Після цієї палкої промови троянці перейшли у наступ, Турн залишив поле бою .

Книга шоста

Зевс був розгніваний втручанням у земні події без його дозволу й заборонив богам допомагати будь-якій стороні конфлікту. Еней на кораблі разом з Палантом у цей час поспішав на допомогу троянцям і обдумував, як

можна перемогти Турна. Несподівано він побачив у воді мавку, яка переповіла йому все, що трапилося за їхньої відсутності. Коли Еней разом зі своїми союзниками наблизилися до місця подій, загинув Палант.

Юнона обдурила Зевса і приспала його, потім вона набула подоби Енея і заманила Турна на корабель, щоб відправити додому й у такий спосіб врятувати його від можливої смерті під час двобою зі справжнім Енеєм. Наступного дня Еней поховав загиблих троянців. До нього прибули посланці від Латина, він пояснив їм, що воює не проти Латина, а проти Турна і попросив влаштувати їхній поєдинок сам на сам. Латинські послы погодилися й переповіли його слова Турну. Турн був змушений готуватися до бою. Тим часом Амата виступила проти одруження дочки й Турна, тому що вона сама його таємно кохала. Вранці троянці й рутульці зібралися подивитися двобій. Юнона послала на допомогу Турну його сестру – Ютурну. Під час поединку Еней був поранений, але Венерине лікувальне зілля посприяло його швидкому одужанню.

Еней знову вийшов на бій із Турном і вибив з його рук меч. Юнона рукою Ютурни повернула Турну зброю. Зевс не схвалював втручання Юнони й сварився з нею. Зрештою Еней переміг у цьому поєдинку, вбивши Турна.

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

Питання до книги 1

1. Звідки Еней втік із троянцями?
2. За що Юнона незлюбила Енея?
3. Що попросила Юнона у бога вітрів Еола?
4. Кому Еней дав хабар, щоб буря стихла?
5. Чому Венера поскаржилася Зевсу на Юнону?
6. Навіщо Еней мав поїхати до Риму?
7. Де царювала Дідона?
8. Чому Дідона влаштувала велике свято для Енея?
9. Що побачив Зевс з Олімпу?
10. Що із собою зробила Дідона?

Питання до книги 2

11. Чи тужив Еней за загиблою Дідоною?
12. Як сицилійці зустріли Енея і троянців?
13. Від чого помер батько Енея Анхіз?
14. З якою метою Юнона посилає свою служницю на землю?
15. Чому Еней чекав від богів дощу?
16. Про що батько Анхіз попросив Енея уві сні?

Питання до книги 3

17. Куди попливли троянці після Сицилії?
18. Чому Еней шукав дорогу до пекла?
19. Кому потрібно було дати хабар, щоб потрапити до пекла?
20. Хто переправив Сивілли та Енея через річку Стікс?
21. Чим віщунка задобрила Цербера, щоб пройти до пекла?
22. Кого Еней зустрів у пеклі?
23. Що батько сказав Енею про його майбутнє?

Питання до книги 4

24. На кого перетворювала людей цариця Цирцея?
25. Як Еол допоміг троянцям швидко пропливти повз небезпечний острів?
26. Як звали дружину й дочку царя Латина?
27. За кого цар Латин хотів віддати заміж свою дочку?
28. Скільки часу знадобилося троянцям, щоб вивчити латину? Яку книжку вони для цього читали?
29. Чому Латин передумав одружувати дочку з Турном?
30. Який сон побачив Турн уві сні?
31. Що Турн написав Латину в листі?
32. Чому нянька підбурила всіх латинців проти троянців?

Питання до книги 5

33. У кого Еней попросив допомоги у війні проти Турна?
34. Що уві сні Енею порадив дід?
35. Хто був царем Аркадії?
36. Чи погодився цар аркадян допомогти Енею? Чому?
37. Про що Венера попросила бога-коваля Вулкана?
38. Що порадила Турну Юнона?
39. Що зробив Турн, коли не зміг взяти фортецю троянців?
40. Як Зевс допоміг троянцям налякати рутунців?
41. Коли загинули троянські вартові Низ та Евріал?
42. Хто зупинив троянців і надихнув їх на бій, коли вони хотіли залишити фортецю?

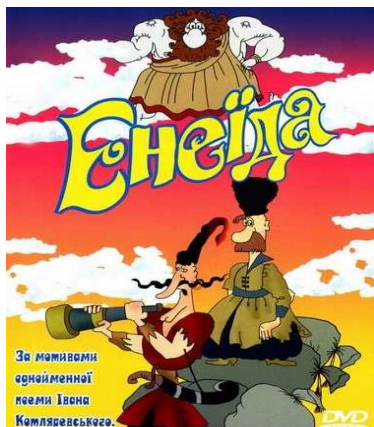
Питання до книги 6

43. Чому Зевс розгнівався на богів?
44. Хто розповів Енею про те, що трапилося за його відсутності?
45. Що сталося з Палантом?
46. Як Юнона обдурила Зевса?
47. Чому Юнона заманила Турна на корабель?

48. Який поєдинок запропонував влаштувати Еней?
49. Кого Еней попросив домовитися про двобій?
50. Чому Амата була проти весілля доньки й Турна?
51. Кого послала на поміч Турну Юнона?
52. Кого було поранено під час двобою?
53. За допомогою чого Еней зміг швидко одужати?
54. Як Юнона допомогла Турну повернути меч?
55. Хто переміг у двобої?

Читайте. Read

За мотивами «Енеїди» І. Котляревського у 1991 році в Україні було знято мультфільм, який швидко став популярним. Режисер – Володимир Дахно.

Для допитливих! For the curious!

Мультфільм «Енеїда», можна подивитися за посиланням. You can look at the link:

<https://www.youtube.com/watch?v=IZ8n9Ma42SU>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобався вам мультфільм «Енеїда»?
2. Чи таким ви уявляли собі головного героя Енея?
3. Який герой із мультфільму вам сподобався найбільше?

4. Який епізод мультфільму вам найбільше запам'ятався?

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

Тарас Григорович Шевченко (09.03. 1814 – 10.03. 1861) – український поет-класик, художник, перекладач, громадський діяч, творець нової української літератури і української літературної мови.

Автопортрет Шевченка, 1840 р.

Біографія письменника

Тарас Григорович Шевченко народився 9 березня 1814 року у селі Моринцях Черкаської області у родині Григорія Івановича Шевченка і

Катерини Якимівни Бойко. Батьки Шевченка були кріпаками багатого поміщика й генерал-лейтенанта Василя Васильовича Енгельгарда. Через рік після народження Тараса родина переїхала з Моринців до Кирилівки. Родина Шевченків мала 6 дітей, у Тараса було 2 брати й 3 сестри.

Батьки Тараса рано померли, в 11 років він залишився сиротою. Деякий час Тарас Шевченко разом із братами й сестрами жив у дядька Павла. Трохи згодом майбутній поет вчився й працював у кирилівського дяка Петра Богорського. Там його життя було дуже складним: він не мав достатньо їжі, за найменшу провинність його били. Тарас втік із Кирилівки і шукав в інших селах дяка-художника, щоб навчитися в нього малювати, а потім і самому стати художником. Але Тарасу не пощастило, тому він повернувся в рідне село, де став пастухом, але продовжував мріяти про малювання.

Коли Шевченкові було вже чотирнадцять років, його взяв до себе козачком пан В.В. Енгельгардт. Енгельгардт також помітив здібності Тараса до малювання, тому віддав його вчитися у досвідченого майстра. У 1832 році Енгельгардт віддав Шевченка на чотири роки працювати до майстра живопису Ширяєва в Петербурзі.

Там у 1836 році Тарас Григорович познайомився з учнем Академії мистецтв Іваном Сошенком та деякими іншими художниками й письменниками. Нові друзі вирішують викупити Шевченка з кріпацтва. Щоб мати гроші для викупу, у квітні 1837 року художник Брюллов написав портрет поета Жуковського, який розіграли у лотерею. Енгельгардт зажадав за свого талановитого кріпака дуже велику суму, тому друзі Тараса Григоровича розпочали збір додаткових коштів, який тривав цілий рік. 25 квітня 1838 року Шевченко нарешті отримав волю.

Цього ж року Т.Г. Шевченка було офіційно зараховано до Академії мистецтв у Петербурзі. Український митець слухав лекції в академії, багато читав, користується бібліотекою Брюллова, писав вірші, бував в театрі, на виставках і в музеях.

У цей період життя Тарас також захопився літературною творчістю. 1837 року ним була написана балада «Причинна», 1838 року – поема «Катерина», елегія «На вічну пам'ять Котляревському», 1839 року – поезія «Тополя», «До Основ'яненка».

1840 року побачила світ збірка творів Шевченка «Кобзар», що містила вісім творів: «Думи мої ...», «Перебендя», «Катерина», «Тополя», «Думка», «До Основ'яненка», «Іван Підкова», «Тарасова ніч». У вересні того ж року вже третя картина Шевченка була відзначена срібною медаллю.

В цей період на світ з'явилися й нові малюнки Шевченка: «Козацький бенкет» (1838), «Натурниця» (1840) та кілька портретів. Він ілюстрував чимало художніх творів відомих українських та російських авторів. Визначним твором 1842 року стала Тарасова картина олійними фарбами «Катерина».

19 травня 1843 року Т. Г. Шевченко разом із поетом та письменником Євгеном Гребінкою поїхав в Україну. Тут він познайомився з багатьма відомими в Україні діячами літератури й мистецтва, меценатами тощо. Тарас Григорович багато подорожував Україною, зокрема Київщиною, Черкащиною, Полтавщиною, Чернігівщиною, знайомився з відвідував історичними місцями, багато малював. Бував Шевченко і в селах та містах, які зараз належать до Сумщини, зокрема в містах Глухів, Кролевець, Ромни, Лебедин. У вересні того ж року Т. Шевченко відвідав рідну Кирилівку, зустрічався з братами і сестрами, зробив малюнок «Хата батьків Т. Г. Шевченка в селі Кирилівці».

У 1844 році Шевченко познайомився з талановитим актором Михайлом Щепкіним. У листопаді 1844 року побачив світ перший випуск «Живописной України», до якого увійшли шість офортів. У 1844 р. поет закінчив поему «Сова», створив поему «Сон», вірш «Гоголю» тощо.

У 1845 році Шевченко закінчив навчання в Академії мистецтв і повернувся в Україну, щоб постійно тут жити і працювати. У жовтні 1845 року Т. Шевченко побував у Миргороді на Полтавщині. Тут він написав

поезії «Не женися на багатій...», «Не завидуй багатому...». У Переяславі Шевченко створив поеми «Наймичка», «Кавказ», вступ до поеми «Єретик». Завершені твори 1843-1845 років Шевченко об'єднав у альбом «Три літа». Наприкінці грудня Шевченко приїхав до Переяслава, там він написав «Заповіт». Потім деякий час він жив у Києві, там познайомився із членами Кирило-Мефодіївського товариства.

У 1847 році почались арешти членів Кирило-Мефодіївського товариства. У квітні цього ж року Т. Шевченка теж заарештували, перевезли до Петербурга, де посадили до в'язниці. Тут він створив цикл поезій «В казематі» («В. Костомарову», «Чи ми ще зійдемося знову?», «Мені однаково...», «Садок вишневий коло хати»). Його участь у Кирило-Мефодіївському товаристві не була доведена, але причиною для обвинувачення став його поетичний альбом «Три літа». Згодом Т. Шевченка відправили солдатом в заслання в місто Оренбург, а пізніше – в Орську фортецю, заборонили писати й малювати, але він таємно порушував цю заборону. В Орській фортеці з-під пера Т. Шевченка з'явилися нові вірші: «Думи мої, думи мої...», «Згадайте, братія моя...», поеми «Княжна», «Сон», «Москалева криниця», вірш «Мені тринадцятий минало» та інші.

У квітні 1850 року Т. Шевченка знову заарештували й відправили спочатку до Орська, а згодом – у віддалене Новопетровське укріплення.

Після смерті Миколи Першого на Шевченка не була поширена амністія для політичних в'язнів. Лише 1857 року, завдяки клопотанню друзів, поета звільнили із заслання. В очікуванні дозволу на звільнення Шевченко почав вести «Щоденник».

У серпні 1857 року Т.Г. Шевченку спочатку дозволили приїхати до Петербурга, а потім знову заборонили, тому він зупинився в Нижньому Новгороді. В цьому місті поет провів усю зиму 1857-1858 років, там він створив багато портретів, малюнків, редагував свої поезії періоду заслання, написав нові поетичні твори: «Неофіти», «Юродивий», «Доля», «Муза», «Слава».

Одержавши дозвіл на проживання у столиці, Тарас Григорович спочатку оселився в Петербурзі у свого друга Лазаревського, а потім – в майстерні Академії мистецтв. Як художник Шевченко після заслання найбільше займався гравіруванням. У жанрі гравюри він став справжнім новатором у Російській імперії. У травні 1859 року Шевченко одержав дозвіл виїхати в Україну, але за поетом встановили суворий таємний нагляд. Т. Шевченко кілька днів жив у Кирилівці, бачився з рідними. У цей період він написав чимало поезій та малюнків. Поет мріяв побудувати хату й залишитися в Україні назавжди.

В липні Шевченка знову заарештували за надуманим звинуваченням. Згодом його звільнили, але наказали повернутися до Петербурга. У вересні 1859 року він прибув до Петербурга. На початку 1860 року вийшов друком «Кобзар», у журналі «Народное чтение» було опубліковано й автобіографію поета.

2 вересня 1860 р. Рада Академії мистецтв надала Шевченкові звання академіка гравірування. Поет також дбав про поширення освіти серед народу, тому видав свій підручник для недільних шкіл. У засланні Шевченко дуже підірвав своє здоров'я, на початку 1861 року поет почував себе дуже погано, а 10 березня він помер. Поховали поета спочатку в Петербурзі. 26 квітня 1861 року домовину з тілом поета спочатку перевезли до Москви, потім до Києва, а звідти до Канева. Поховали Шевченка в Каневі на Чернечій горі (тепер це Тарасова гора). Це місце стало священним для кожного справжнього українця.

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Де і коли народився Тарас Григорович Шевченко?
2. Ким були його батьки?
3. Скільки дітей було в родині Шевченків?
4. Коли Тарас залишився сиротою?
5. У кого він вперше почав працювати?

6. Яким було життя Шевченка в цей час?
7. Кого він шукав по інших селах?
8. Чому Тарасу не пощастило?
9. Де жив Тарас після 14 років?
10. Де працював Шевченко у 1832 році?
11. З ким Тарас познайомився в Петербурзі в 1836 році?
12. Як нові друзі допомогли викупити Шевченка в Енгельгардта?
13. Коли Тарас Шевченко Отримав волю?
13. Коли Шевченка було зараховано до Академії мистецтв?
14. Що робив Тарас Григорович під час навчання в Петербурзі?
15. Які віршовані твори написав він написав у 1837 – 1839 роках?
16. Як називалася перша збірка поезій Тараса Шевченка? Скільки поезій вона містила?
17. Яких успіхів у цей період він досяг у малюванні?
18. Коли відбулася подорож Шевченка до України?
19. В яких українських містах він встиг побувати?
20. Що робив Тарас Григорович під час відвідин рідного села?
21. З ким поет познайомився у Москві?
22. Які поеми він написав у 1844 році?
23. Коли Шевченко закінчив навчання в Академії мистецтв?
24. З якою метою він повернувся в Україну?
25. Які поезії створив Шевченко в Миргороді й Переяславі?
26. З ким Тарас Григорович познайомився в Києві?
27. Коли поета заарештували?
28. Які віршовані твори він написав у в'язниці?
29. Що стало причиною для його обвинувачення?
30. Куди Шевченка відправили в заслання?
31. Які поезії Тарас Григорович створив у засланні?
32. Коли відбувся повторний арешт?
33. В якому місті Шевченко зупинився, повертаючись після заслання?

34. Які нові поетичні твори він написав в цей час?
35. Де оселився Шевченко, коли повернувся до Петербурга?
36. Чим він найбільше займався після заслання як художник?
37. Коли поет одержав дозвіл повернутися в Україну?
38. Про що мріяв Тарас Григорович під час перебування в Україні?
39. Чи збулися його мрії?
40. Коли вийшов друком «Кобзар»?
41. Яке звання надала Академія мистецтв Шевченку як художнику?
42. Коли помер Тарас Шевченко?
43. Де він спочатку був похований?
44. Де зараз знаходиться місце поховання геніального українського поета?
45. Яким це місце є для справжніх українців?

**Рідне село Шевченка –
Кирилівка (19 століття).**

**Хата в Кирилівці, де
пройшло дитинство
Тараса.**

**Малюнок Т. Шевченка,
1843 р.**

Цікаві факти про Тараса Шевченка

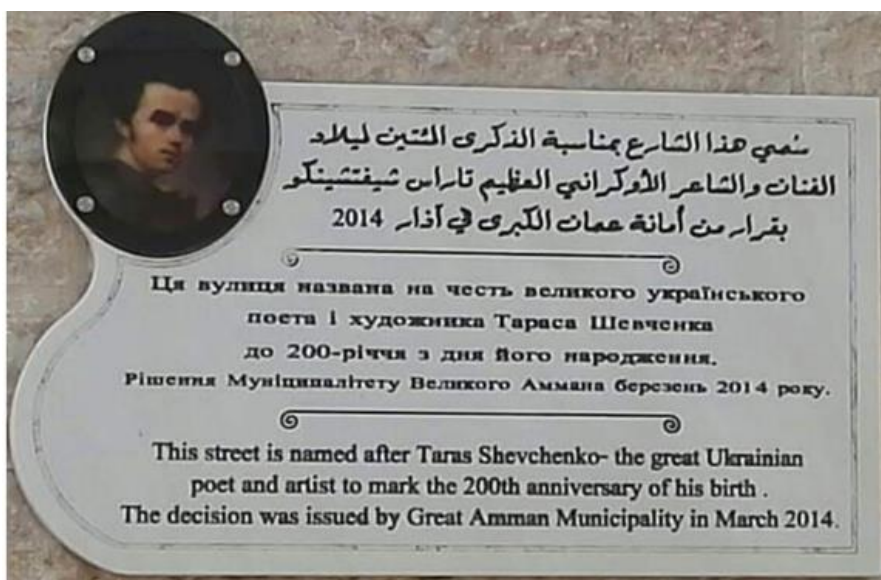
Читайте. Read

У Шевченка є дві могили: на Смоленському кладовищі в Петербурзі, де він помер і був спочатку похований, та в Каневі. До Канева труну із тілом перевезли через два місяці після смерті поета, відповідно до його заповіту.

«Кобзар» Шевченка за весь час перевидавався більше 8 млн. разів.

Поезію Тараса Григоровича перекладено більше ніж ста мовами світу. Серед них – японська, корейська, арабська, турецька тощо. Найбільше перекладів зроблено польською, англійською та російською.

Іменем Шевченка названо багато населених пунктів та географічних локацій по всій планеті. Наприклад, тільки в Україні це 164 назви.

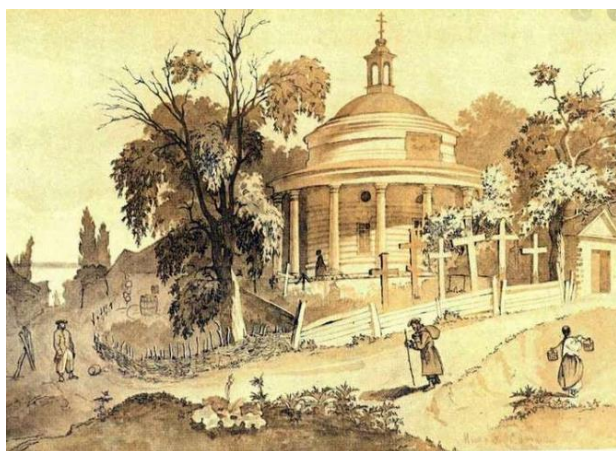

“Ми досягнемо своєї свободи і слави, в нашій землі. Він (Шевченко) також надихнув нас” (студент СумДУ Алькарім Багдаді, Ліван).

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

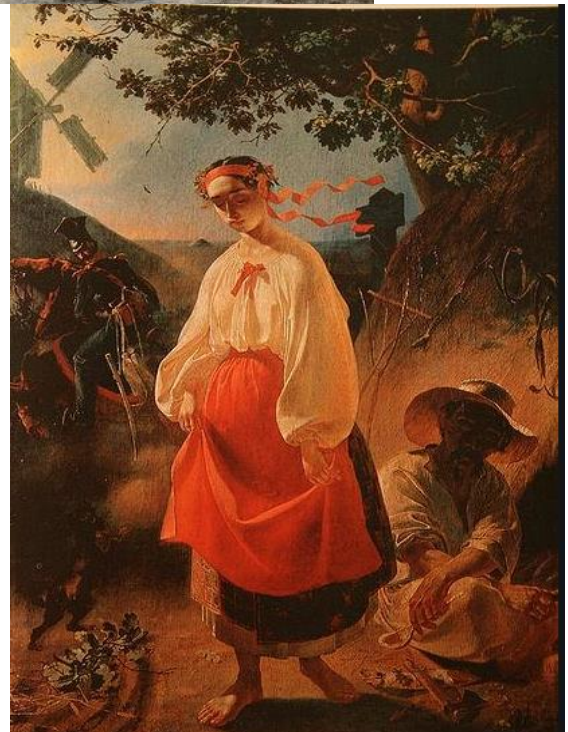
1. Чи є у вашій країні об’єкти, названі ім’ям Тараса Шевченка? Розкажіть про них.
2. Чи були ви раніше знайомі з творчістю Тараса Шевченка?

Малюнки й картини Тараса Шевченка

Чумаїме. Read

У світі встановлено 1384 пам'ятники Шевченку, з них в Україні – 1256. Інші монументи нашого поета прикрашають міста в Бразилії, Китаї, Америці.

Тарасова гора в Каневі

Пам'ятник поету в Києві

Пам'ятник Т. Шевченку в Сумах на вулиці Соборній

Пам'ятник Т. Шевченку у Вашингтоні (США)

**1 липня 1961 р. у м. Торонто (Канада) відкрито
пам'ятник Т. Шевченку**

Міста на Сумщині, де побував Т. Шевченко

м. Глухів

м. Кролевець

м. Ромни

м. Лебедин

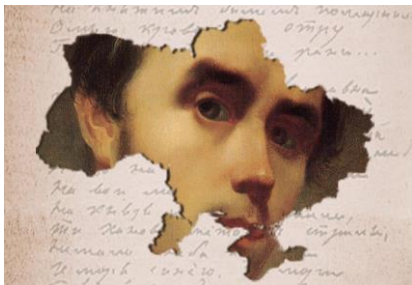
Поезія Тараса Шевченка

Читайте. Read

Заповіт

Як умру, то поховайте
Мене на могилі
Серед степу широкого

На Україні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.
Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу... отойді я
І лани і гори —
Все покину, і полину
До самого Бога
Молитися... а до того
Я не знаю Бога.
Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сем'ї великій,
В сем'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом.

Для допитливих! For the curious!

Можна прослухати за посиланнями. You can listen to the links :

<https://www.youtube.com/watch?v=67kHoRKgla4>

<https://www.youtube.com/watch?v=C6AW0gQcRFo>

<https://www.youtube.com/watch?v=r3pfwQLrkKs>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Які почуття викликає вірш у виконанні народного артиста України Богдана Ступки?
2. Чи сподобалась вам «Хорєя Козацька» в обробці Олександра Кошиця, музика Гордія Гладкого?
3. Чи сподобалась вам рок-версія «Заповіту?»

Читайте. Read

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата.
А матері вечерять ждуть.
Сім'я вечеря коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.
Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх;
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.

Для допитливих! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=9qEqXD9Rr3I>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобалась вам пісня у виконанні вокального квінтету «Алілуя»?
2. Що уособлює «садок вишневий коло хати»?

Читайте. Read

Уривок із балади «Причинна»

Реве та стогне Дніпр широкий
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідий місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав, –

Неначе човен в синім морю,
То виринав, то потопав.
Ще треті півні не співали,
Ніхто ніде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз-у-раз скрипів.

Для допитливих! For the curious!

Можна прослухати за посиланнями. You can listen to the links :

[https://www.youtube.com/watch?v=6--](https://www.youtube.com/watch?v=6--ZM_GhXgs&list=RD6--ZM_GhXgs&start_radio=1&rv=6--ZM_GhXgs&t=28)

[ZM_GhXgs&list=RD6--](https://www.youtube.com/watch?v=6--ZM_GhXgs&list=RD6--ZM_GhXgs&start_radio=1&rv=6--ZM_GhXgs&t=28)

[ZM_GhXgs&start_radio=1&rv=6--ZM_GhXgs&t=28](https://www.youtube.com/watch?v=6--ZM_GhXgs&list=RD6--ZM_GhXgs&start_radio=1&rv=6--ZM_GhXgs&t=28)

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобалось вам вірш у виконанні Хору ім. Г. Верьовки?
2. Чи змогли виконавці передати природне явище урагану?

Читайте. Read

Уривок із поеми «Сон»

Дивлюся, аж світає,
Край неба палає,
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють,
Меж ярами над ставами
Верби зеленіють.
Сади рясні похилились,
Тополі по волі
Стоять собі, мов сторожа,
Розмовляють з полем.
І все то те, вся країна,
Повита красою,
Зеленіє, вмивається
Дрібною росою,

Споконвіку вмивається,
Сонце зустрічає...
І нема тому почину,
І краю немає!

Для допитливих! For the curious!

Можна прослухати за посиланнями. You can listen to the links :

https://www.youtube.com/watch?v=96NH5tdnw_g
<https://www.youtube.com/watch?v=nEFRgfk8KuA>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи змогли виконавці вірша передати опис природи?
2. Чиє виконання вам більше сподобалось? Чому?

Читайте. Read

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні.
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині –
Однаковісінько мені.
В неволі виріс меж чужими,
І, не оплаканий своїми,
В неволі, плачучи, умру,
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій – не своїй землі.
І не пом'яне батько з сином,
Не скаже синові: «Молись,
Молися, сину: за Вкраїну
Його замучили колись».
Мені однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні...
Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні

Її, окрадену, збудять...
Ох, не однаково мені.

Для допитливих! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=f55dHPEY-0U>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобалось вам виконання народного артиста України Богдана Ступки?
2. Чи зміг виконавець передати почуття Т. Шевченка до України?

Читайте. Read

Уривки з поеми «Кавказ»

За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію політі.
Споконвіку Прометея
Там орел карає,
Що день божий довбе ребра
Й серце розбиває.
Розбиває, та не вип'є
Живущої крові, -
Воно знову оживає
І сміється знову.
Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля.
І неситий не виоре
На дні моря поле.
Не скує душі живої
І слова живого.
Не понесе слави бога,
Великого бога.

І вам слава, сині гори,
Кригою окуті!
І вам, лицарі великі,
Богом не забуті.
Боріться – поборете!
Вам бог допомагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!

Для допитливих! For the curious!

Можна прослухати за посиланнями. You can listen to the links :

<https://www.youtube.com/watch?v=FaQhIS-5QGE>

<https://www.youtube.com/watch?v=IEb-quFTC-Q>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобалось вам виконання Олексія Заворотнього?
2. Які почуття у вас викликав перегляд відеоролика?

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

Крилаті вислови Т. Шевченка

І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі.
(«І Архімед, І Галілей»)

У нашім раї, на землі,
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим.
(«У нашім раї, на землі»)

Боріться – поборете, Вам Бог
помагає!

Учітесь, читайте, І чужому навчайтесь,
Й свого не цурайтесь

(поема «Кавказ»)

(« І мертвим, і живим, і
ненародженим...»)

Якби ви вчилися так, як треба, то й
мудрость би була своя.
(«І мертвим, і живим...»)

Схаменіться, будьте люди, Бо лихо вам
буде.
(«І мертвим, і живим...»)

В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля.
(«І мертвим, і живим...»)

Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою.
(«Доля»)

За шмат гнилої ковбаси
У вас хоч матір попроси,
То оддасте...
(«Не жаль на злого...»)

У всякого своя доля і свій шлях
широкий.
(поема «Сон»)

Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос – більш нічого.
А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!
(«Ну що б, здавалося, слова...»)

**Банер із Т. Шевченком,
м. Суми, вулиця Соборна, 2022 рік**

**Портрет Т. Шевченка на стіні Спортивного комплексу СумДУ,
біля волейбольного майданчика**

Тема 6

Іван Нечуй-Левицький

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

Іван Семенович Нечуй-Левицький (13.11. 1838 – 02.04. 1918) – український письменник, етнограф, фольклорист, педагог.

Біографія письменника

Народився 25 листопада 1838 року в м. Стеблеві Київської губернії, в сім'ї сільського священника. У 7 років віддали в науку до дядька, який вчителював у духовному училищі при Богуславському монастирі. У 14 років вступив до Київської духовної семінарії, де навчався з 1853 по 1859 рік.

Після закінчення семінарії, Іван рік хворів, а потім деякий час працював у Богуславському духовному училищі викладачем. 1861 року він вступив до Київської духовної академії. В 1865 року закінчив академію із званням магістра, але відмовився від кар'єри священника й викладав російську мову, літературу, історію та географію в Полтавській духовній семінарії та в гімназіях Каліша та Седлеця.

Одночасно з педагогічною діяльністю Іван почав писати. З 1873 року працював у Кишинівській чоловічій гімназії викладачем російської словесності, де очолив гурток прогресивно налаштованих учителів і в результаті потрапив під таємний нагляд жандармерії.

В 1885 року І. Нечуй-Левицький пішов у відставку й переїхав до Києва, де присвятив себе винятково літературній праці. До кінця життя І. Левицький жив дуже бідно, майже у злиднях. Останні дні письменник провів на

Дегтярівці (район Києва), у так званому «шпиталі для одиноких людей», потім був у притулку для шляхетних самотніх людей в тому ж районі, де й помер без догляду 2 квітня 1918 року. Похований в Києві на Байковому кладовищі.

Літературна творчість

Твори Нечуя-Левицького: 1868 р. – повість «Дві московки», 1876 р. – повість «Микола Джеря», 1875 р. – комедія «На кожум'яках», 1875 р. – історична драма «Маруся Богуславка», 1878 р. – повість «Бурлачка», 1879 р. – повість «Кайдашева сім'я», 1881 р. – повість «Старосвітські батюшки та матушки», 1890 р. – нарис «Українські гумористи й штукарі», 1893 р. – повість «Над Чорним морем», 1907 р. – стаття «Сучасна часописна мова в Україні», 1914 р. – підручник для шкіл «Грамматика української мови» та інші. Займався Іван Семенович також перекладом Біблії українською мовою, але перекласти повністю не встиг, завершив цей переклад інший письменник – Пантелеймон Куліш.

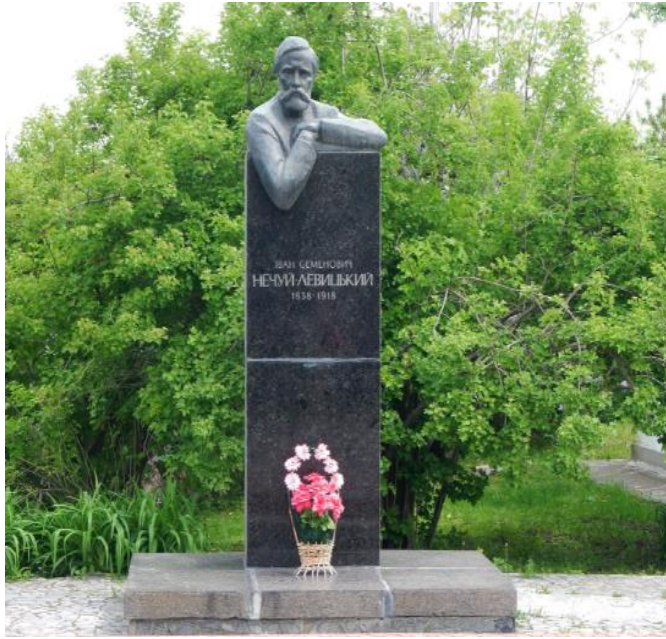
Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Коли й де народився Іван Нечуй-Левицький?
2. Ким був його батько?
3. Де він вчився, коли йому виповнилося сім років?
4. В якому віці Іван вступив до Київської духовної семінарії?
5. Де й ким він працював після закінчення семінарії?
6. Коли Нечуй-Левицький здобув звання магістра?
7. Яку професію він обрав?
8. Чим займався, крім основної роботи?
9. Де Іван працював з 1883 року?
10. Чому потрапив під таємний нагляд жандармерії?
11. Коли Нечуй-Левицький пішов у відставку?
12. Де Іван оселився й чим займався після відставки?

13. Чи став він заможною людиною?
14. Де письменник провів останні дні життя?
15. Коли помер Іван Нечуй-Левицький?
16. Де він похований?
17. Які повісті написав письменник?
18. Яку комедію він створив у 1875 році?
19. Коли була написана історична драма “Маруся Богуславка”?
20. В якому році Нечуй-Левицький написав “Граматика української мови”?
21. Яку книжку він перекладав українською мовою?
22. Хто завершив розпочатий ним переклад?

Про характер і звички письменника

- був надзвичайно пунктуальним: за його розпорядком можна було звіряти годинники;
- щодня, у визначений час, гуляв одним і тим же маршрутом, міг годинами сидіти на березі Дніпра,
- не виходив із дому без парасольки;
- спати лягав рівно о десятій, навіть із власного ювілею пішов спати, не дослухавши вітальних промов;
- суперечок не любив: хворів по два тижні, коли доводилося з кимось посваритися;
- алкоголю не вживав зовсім;
- не заводив котів, сам полював на мишей, майстерно розставляючи мишоловки.
- надавав перевагу усамітненому способу життя, практично не бував у компаніях.

Пам'ятник письменнику у його рідному місті

Прочитайте висловлювання письменника Івана Нечуя-Левицького про українське життя. Як ви його розумієте?

«Українське життя – то не початий рудник, що десь під землею, хоч за його вже бралися такі високі таланти, як Шевченко...» (І. Нечуй-Левицький)

Читайте. Read

ПОВІСТЬ «КАЙДАШЕВА СІМ'Я»

Короткий зміст

Повість І. Нечуя-Левицького розкажує про родину Кайдашів. Омелько та Маруся живуть зі своїми двома синами Карпом та Лавріном у селі Семигори. Парубки вже замислюються про одруження й обговорюють місцевих дівчат. Лаврін хоче собі добру, тендітну дівчину, а Карпо – щоб була «робоча та проворна і мала серце з перцем».

Через деякий час, Карп одружується з Мотрею, дівчині з таким характером, з яким він і хотів. Спочатку все було досить гарно: до дівчини всі ставилися добре і ввічливо, але незабаром, Кайдашиха незлюбила

невістку і почала їй у всьому дорікати. Мотря терпіла таке ставлення недовго, і через деякий час почала давати свекрусі відсіч. У хаті весь час було чути сварки й бійки. Незабаром Лаврін теж знаходить собі дружину, Мелашку, яка відповідала йому взаємністю, була дуже мила і привітна, походила з гарної родини. Кайдашисі не сподобалася і друга невістка, і вона почала принижувати й лаяти і її також.

Мотря, бачачи, що дівчина не може за себе постояти, теж починає сваритися з нею. Мелашка, не витримуючи щоденних принижень, тікає до своїх батьків у Київ. Після цього Кайдашиха справді стривожилося і разом з Лавріном поїхала до Києва, щоб попросити вибачення і повернути її до родини.

Мелашка вибачає свекрусі й повертається до Семигір. Але перемир'я тривало не довго, Кайдашиха знову почала конфліктувати з нею, і вже тоді Мелашка стає такою ж злою і черствою, як і всі інші члени родини. Сварки тривають між усіма родичами з найменшого приводу.

Раптом стає відомо про смерть Омелька Кайдаша, який, повертаючись уночі додому, впав у річку і втопився. Але як з'ясувалося, це був тільки початок, і біди на цьому не скінчилися.

Обидві родини Карпа та Лавріна жили окремо у своїх будинках. А посередині їхніх земельних наділів росла груша. Через цю грушу знову виник конфлікт між родинами, а особливо між Марусею та Мотрею.

Коли розв'язувати проблему і домовитися не вдалося за допомогою слів, між свекрухою та невісткою Мотрею почалася бійка, в результаті якої стара залишилася без ока. Закінчується повість тим, що предмет суперечки – груша всохла.

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. У якому селі жила родина Кайдашів?

2. Скільки синів було в Омелька та Марусі?
3. Яку дівчину хоче собі Лаврін?
4. Яку дівчину хоче собі Карпо?
5. На кому одружується Карп?
6. Як ставилася Кайдашиха до невістки Мотрі?
7. Як поводи́ла себе зі свекрухою Мотря?
8. Як звали дружину Лавріна?
9. Чи полюбила другу невістку Кайдашиха?
10. Чи подружилися невістки одна з одною?
11. Куди тікає Мелашка?
12. Чи пробачає вона свекруху?
13. Якою згодом стає Мелашка?
14. Чому помер Омелько Кайдаш?
15. Де жили обидві родини Карпа і Лавріна?
16. Що росло посеред їхніх земельних наділів?
17. Чому Кайдашиха залишилася без ока?
18. Що сталося із грушею?

Повість “Кайдашева сім'я” підіймає дуже багато цікавих тем, що й через багато років не втрачають своєї важливості. У 2020 році за мотивами цієї повісті було створено український 12-серійний серіал “Спіймати Кайдаша”, що мав шалений успіх у глядачів. Сценаристка й виконавча продюсерка серіалу – Наталка Ворожбит. Ролі в серіалі виконали відомі й популярні українські актори.

Для допитливих! For the curious!

Можна подивитися серіал «Спіймати Кайдаша» за посиланням. You can look at the link:

<https://www.stb.ua/spiymaty-kaydasha/ua/vsi-seriyi/>

Актори телесеріалу «Спіймати Кайдаша»»

Тема 7

Михайло Старицький

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

Михайло Петрович Старицький (14.12.1840 – 27.04.1904) – український письменник, драматург, талановитий актор і режисер, «батько українського театру».

Біографія письменника

Народився Михайло Петрович Старицький у грудні 1840 року в селі Кліщинці на Полтавщині (тепер – Черкаська область) в сім'ї дрібного поміщика.

З 1851 по 1856 рік навчався в гімназії в Полтаві. Коли Михайлу було 8 років, у нього помер батько, а через 4 роки померла й мати, Михайло став круглим сиротою. Михайло Старицький залишився під опікою свого дядька – Віталія Романовича Лисенка, батька композитора Миколи Лисенка. У 1858 році Старицький почав навчання на фізико-математичному, а потім на юридичному факультетах Харківського університету, а з 1860 року продовжив навчання в Києві. У 1865 році він закінчив Київський університет.

1862 року одружився із сестрою Миколи Лисенка Софією Віталіївною. У 1864 році Михайло Старицький почав виступати в театральних гуртках.

Перші твори Старицького були надруковані у 1865 році. Старицький був справжнім учителем для молодих українських письменників.

1871 року він оселився у Києві. Михайло Старицький розпочав творчу співпрацю з Миколою Лисенком – вони спільно організували «Товариство українських сценічних акторів».

Старицький записував народні пісні, які потім видавав в обробці Миколи Лисенка, писав **лібрето*** до Лисенкових опер («Гаркуша», «Чорноморці», «Різдвяна ніч», «Тарас Бульба», «Утоплена»).

Під тиском імперської влади Старицький змушений був у 1878 році емігрувати на деякий час за кордон. Він повернувся в Україну в 1880 році й знову розгорнув видавничу і театральну діяльність. У 1883 році Михайло Старицький став керівником і режисером першої об'єднаної української професійної трупи.

У 1883 та 1884 роках Михайло Старицький видавав український альманах «Рада» (вийшло два випуски). У 1885 році через низку причин він залишив трупу корифеїв і заснував нову трупу з молодих акторів. З 1895 року

Старицький залишив театральну діяльність і зайнявся виключно літературною творчістю.

Помер письменник у Києві 27 квітня 1904 року. Він похований на київському Байковому кладовищі.

Слова для довідок*

Лібрето – словесний текст великого музично-вокального твору (опери, оперети тощо).

Софія Віталіївна Старицька - дружина Михайла Старицького і сестра Миколи Лисенка

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Де й коли народився Михайло Петрович Старицький?
2. Ким був його батько?
3. Де Михайло навчався з 1851 по 1856 рік?
4. Коли він залишився круглим сиротою?
5. Хто став його опікуном?
6. Коли М. Старицький розпочав навчання у Харківському університеті?

7. Де Старицький продовжив навчатися після 1860 року?
8. Коли він закінчив Київський університет?
9. З ким Михайло одружився у 1862 році?
10. Чим він почав займатися у 1864 році?
11. Коли були надруковані перші твори Старицького?
12. Ким він був для молодих українських письменників?
13. З якого року Михайло почав жити в Києві?
14. Яке товариство він організував разом із Миколою Лисенком?
15. Які пісні в обробці Лисенка видавав М. Старицький?
16. До яких опер Лисенка він написав лібрето?
17. Чому Старицький був змушений емігрувати?
18. Коли він повернувся в Україну з еміграції?
19. Ким Михайло Старицький став у 1883 році?
20. Який альманах він видавав у 1883 - 1884 роках?
21. Які зміни в театральній діяльності Старицького відбулися у 1885 році?
22. Коли Михайло Петрович припинив роботу в театрі і зайнявся лише літературною творчістю?
23. Коли й де помер відомий письменник М. Старицький?
24. Де він похований?

Пам'ятник письменнику М. Старицькому на Байковому кладовищі в Києві.

Поезія

Вірш «Виклик» («Ніч яка, Господи, місячна, зоряна») в музичній обробці Миколи Лисенка став відомою українською народною піснею.

Ніч яка, Господи! Місячна, зоряна:
Ясно, хоч голки збирай...
Вийди, кохана, працю зморена,
Хоч на хвилиночку в гай!
Сядем укупі ми тут під калиною –
І над панами я пан...
Глянь, моя рибонько, — срібною хвилиною
Стелеться полем туман;
Гай чарівний, ніби променем всипаний,
Чи загадався, чи спить?
Он на стрункій та високій осичині
Листя пестливо тремтить;
Небо незміряне всипано зорями –
Що то за Божа краса!
Перлами-зорями теж під тополями
Грає перлиста роса.
Ти не лякайся-но, що свої ніженьки
Вмочиш в холодну росу:
Я тебе, вірная, аж до хатиноньки
Сам на руках однесу.
Ти не лякайся, а що змерзнеш, лебедонько:
Тепло – ні вітру, ні хмар...
Я пригорну тебе до свого серденька,
Й займеться зразу, мов жар;
Ти не лякайся, аби тут та підслухали
Тиху розмову твою:
Нічка поклала всіх, соном окутала –
Ані шелесне в гаю!
Сплять вороги твої, знуджені працею,
Нас не сполоха їх сміх...
Чи ж нам, окривдженим долею клятою,
Й хвиля кохання – за гріх?

Для допитливих! For the curious!

Можна подивитися за посиланням. You can look at the link:

<https://www.youtube.com/watch?v=EetNgMDmsaQ>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобалась вам пісня у виконанні Івана Пономаренка?
2. Який сюжет розгортається у відеокліпі?

Відомі п'єси й романи Михайла Старицького

П'єси – «Чорноморці», «Зимовий вечір», «Ой, не ходи Грицю ...», «За двома зайцями» (за мотивами комедії «На Кожум'яках» І. С. Нечуя-Левицького), «Не судилося», «Богдан Хмельницький», «Ой, не ходи, Грицю, тай на вечорниці», «У темряві», «Доля», «Маруся Богуславка», «Оборона Буші».

Романи – трилогія «Богдан Хмельницький», «Перед бурею», «Буря», «У пристані», «Молодість Мазепи».

Комедія «За двома зайцями»

(скорочений зміст)

Дія відбувається в Києві. Промотавшийся цирульник Голохвостий, найвищою мірою франт потрапляє в дуже неприємну для нього історію. Він повинен виплатити величезні гроші кредиторам, які прийдуть з хвилини на хвилину і закриють його цирульню. Йому цей жах сниться щоночі. Що ж робити? Працювати він не звик, щоб нажити стан. Залишається знайти

наречену з багатим приданим, щоб якомога швидше виправити своє становище.

І тут Свириду Петровичу підфартило. З пансіону шляхетних дівиць прибуває дочка заможних торговців Проня Сірко. Звичайно підходяща кандидатура, але вже дівчина і зовнішністю особливо привабливою не мала, так і по відношенню до батьків, поваги не проявляла. Всі якісь іноземні слівця, сказані невпопад, так і панські манери зовсім не прикрашали панночку.

Прогулюючись по вулиці, Свирид Петрович зустрічає красиву скромну дівчину, яка йому дуже сподобалася. Але вона виявляється двоюрідною сестрою Проні Сірко. Мати її торгувала на ринку яблуками і була особливо суворий по відношенню до дочки. І Голохвостий вирішує кинутися в погоню за двома зайцями.

Він починає доглядати за Пронею. Запрошує її в кіно, пояснюється їй у коханні. Він зовсім замутив голову дівчині, що та запрошує його до себе додому, де у молодой людини від показаного багатства паморочиться голова. Батьки ж за наказом Проні благословляють їх на шлюб і готуються до весілля.

Повертаючись від Сірко, він зустрічає в провулку Галю і пристає до неї, але тут їх застає мати дівчини і змушує похреститися на те, що він одружується на її дочки, раз він так старанно доглядає. А що залишалося робити цього хитрунові? Тільки погоджуватися. Секлита Пилипівна терміново збирає всіх подруг і організовує вінчальний вечір. Вона благословляє Голохвастова і Галю на шлюб.

Дівчина в сльозах біжить до свого нареченого Степану і все розповідає. І тоді він зі своїми друзями говорить про шарлатане всю правду і має намір викрити його.

І ось у день весілля Проні та Голохвостова Степан і знайдені ними кредитори розповідають всю правду про нього. Всі гості, і в особливості

Проня і її батьки були у шоці. І як шкода Проню. Вона від усього серця була закохана, а її ошукали.

Ну а що ж Голохвостий? Він так і залишився біля розбитого корита, нічого не добившись.

Слова для довідок*

Читайте. Read

Комедія (грец. κωμῳδία, від κῶμῳπτ – веселоці, весела процесія та ῳδῳ – спів) – драматичний твір веселого характеру із щасливою розв’язкою та висміюванням негативних побутових чи суспільних явищ, у якому, на противагу трагедії, колізія, дія, характери трактовані у формі доброзичливо-смішної, не відповідної нормам громадського загалу поведінки окремої людини.

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. У яку неприємну історію потрапив Голохвостий?
2. Що він вирішує зробити?
3. Яка була Проня Сірко?
4. Чи сподобався Голохвостий Проні?
5. Ким були батьки Проні?
6. Які почуття у Голохвостова до Галі?
7. Як мати Галі ставиться до Голохвостова?
8. Кого насправді кохає Галя?
9. Чим обертається брехня Голохвостова?

У 1961 році за мотивами комедії М. Старицького в м. Києві було знято фільм, режисер Віктор Іванов

Образ головної героїні – Проні Прокопівни втілила талановита актриса Маргарита Криніцина

Роль Свирида Голохвостова зіграв відомий актор Олег Борисов

Афіша

Пам'ятник улюбленим героям фільму в м. Києві

Для допитливих! For the curious!

Фільм за «Двома зайцями» можна подивитися за посиланням. You can look at the link:

https://www.youtube.com/watch?v=2-K9PW1AX_s

Кадри із фільму

Проня Прокопівна

Свирид Голохвостов і Проня Прокопівна

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Хто із героїв фільму вам сподобався найбільше, чому?
2. На вашу думку, яка соціальна проблема висміюється у фільмі?

Тема 8

Іван Франко

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions.

Іван Якович Франко (27. 08. 1856 року – 28.05. 1916 року) – видатний український письменник, поет, публіцист, перекладач, науковець, громадський і політичний діяч. Доктор філософії (1893), дійсний член Наукового товариства імені Шевченка (1899), почесний доктор Харківського університету (1906). Він був одним із перших професійних українських письменників, тобто заробляв на життя літературною працею.

Біографія письменника

Іван Франко народився 27 серпня 1856 р. в селі Нагуєвичі на Львівщині в родині коваля. Навчався у сільській початковій школі (1862– 1864 рр.), у так званій нормальній школі при василіанському монастирі (1864-1867 рр.), пізніше – у Дрогобицькій гімназії (1867-1875 рр.).

В 1875 році Іван вступив на філософський факультет Львівського університету, який залишив через арешт у червні 1877 р. Пізніше був заарештований ще двічі (1880 р.; 1889 р.).

Іван Франко майже постійно співпрацював з різноманітними періодичними виданнями, на сторінках яких виступав як критик, публіцист, науковець. Наукові інтереси Франка зумовили роботу над докторською дисертацією, яку він захистив 1893 р. у Віденському університеті. З 1894 р. видавав журнал «Житє і слово», після закриття якого з 1898 р. був членом редакційного комітету «Літературно-наукового вісника».

Взимку 1907-1908 роках здоров'я письменника значно погіршилось. Матеріальні нестатки й виснажлива праця призвели до загострення хвороби восени 1915 р. Помер І. Франко 28 травня 1916 р.; похований у Львові на Личаківському цвинтарі.

Літературна діяльність

Початок його літературної діяльності припадає на часи навчання в гімназії. Першими спробами були поезії, що друкувалися в журналі «Друг» та сформували збірку «Баяды і розказы» (1876 р.).

Найкращі твори другої половини 70-80-х рр. склали поетичну збірку «З вершин і низин» (1887 р.), що засвідчила творче зростання митця. Збірка поєднує поезії на різні теми, переважно громадянські.

Наступна книжка поезій Франка «Зів'яле листя» (1896 р.) цілком відповідає авторському визначенню ліричної драми. Біографічно зумовлена, вона водночас є мистецьким шедевром і драматичним людським документом.

До збірки «Мій Ізмарагд» (1897 р.) увійшли переважно поезії 1897 р. та частина більш ранніх творів. У них знайшли відображення моральні й громадянські пошуки автора, позначені напруженим драматизмом та складною динамікою емоцій.

1900 року побачила світ поетична збірка Франка «Із днів журби». Франкові належить авторство ряду творів у жанрі поеми, серед яких на особливу увагу заслуговують «Іван Вишенський» та «Мойсей». Останній твір стосується складного комплексу національної, громадянської й особистісної проблематики, осмисленого в узагальнено-філософському ключі. Поема

перейнята суворим усвідомленням неминучості жертв і складних випробувань на шляху людини й народу до духовного оновлення.

I. Франко – автор більш як ста прозових творів. Серед драматургічних творів Франка безсумнівним здобутком є п'єса «Украдене щастя» (1893 р.).

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Коли й де народився Іван Франко?
2. Де він навчався у 1862 - 1875 роках?
3. Коли Іван Якович вступив на філософський факультет Львівського університету?
4. Чому він не зміг закінчити навчання в університеті?
5. Коли й де Франко захистив докторську дисертацію?
6. Який журнал він видавав з 1894 року?
7. Чим він займався з 1898 року?
8. Які життєві обставини призвели до загострення хвороби?
9. Коли помер Іван Франко?
10. Де він похований?
11. Коли Іван Якович розпочав свою літературну діяльність?
12. Де були надруковані його перші поезії?
13. Яку поетичну збірку склали його найкращі твори 70 - 80-х років?
14. Коли вийшла збірка поезій Франка “Зів'яле листя”?
15. Які твори увійшли до збірки “Мій Ізмарагд”?
16. Яка збірка поета була видана 1900 року?
17. Які найвідоміші поеми Івана Франка?
18. Автором скількох прозових творів він є?
19. Яка відома п'єса написана Франком у 1893 році?

**І. Франко з дружиною
Ольгою Хоружинською**

Будинок І. Франка у Львові

Могила І. Франка у Львові

**Пам'ятник І. Франку біля Львівського
національного університету**

**Львівський національний університет
імені Івана Франка**

КАЗКИ ІВАНА ФРАНКА

Іван Франко, крім великої кількості художніх творів (прозових і поетичних), а також публіцистичних, філософських і наукових праць, є також автором багатьох казок. Більшість із них відомі нам з дитинства. Письменник спочатку створював казки саме для своїх дітей, яких мав четверо. Але вже незабаром ці твори стали скарбом не лише для дітлахів його сучасників, але і для майбутніх поколінь українських малюків. До найвідоміших зараховуємо віршовані казки **«Киця»**, **«Ріпка»**, **«Лис Микита»**, **«Фарбований лис»**, **«Суд святого Миколая»**, **«Святвечірня казка»**, а також збірку казкових оповідань **«Коли ще звірі говорили»**. Серед сюжетів казок І. Франка як оригінальні авторські твори, так і різні переспіви і запозичення, а його тексти – прозові і поетичні.

Особливе місце у казковому доробку І. Франка займають дві арабські казки – **«Абу Касимові капці»** і **«Коваль Бассім»**. Вони привертають увагу, насамперед, своєю екзотичністю, адже наприкінці ХІХ ст. Схід був для українського читача своєрідною terra incognita, а достовірної інформації і контактів зі східними країнами практично не було. Літературні сюжети також були незвіданими.

Іван Франко перший в українському письменстві використав арабські сюжети, запозичивши їх з багатотомника **«Тисяча і один день»**, німецькомовне видання якого він надібав в одній з Віденських антикварних крамниць.

«Абу-Касимові капці» – це одна з найвідоміших віршованих казок Івана Франка, в її основі – східний сюжет. Мабуть, кожен з нас знає її початок:

У Багдаді, славнім місті,
Тому літ не сто не двісті,
Як халіфи ще жили,
Був вдовець, стара катряга,
Та такий був скупиндряга,
Що шукать по всій землі.

Перше видання цього твору з'явилося у Львові у 1895 року під назвою «**Абу Каземові капці**» і відразу здобуло величезний успіх! Казка привернула увагу видатного сходознавця і друга Івана Франка Агатангела Кримського, і він як істинний науковець написав рецензію, у якій, крім захоплення чудовим твором, висловив і деякі критичні зауваги щодо казки І. Франка.

У відповідь на це письменник у другому виданні твору (1902 р., Львів) щиро розповів про історію створення «**Абу Касимових капців**», яка виявилася насправді дуже незвичайною. Як стверджує письменник, історія про Абу Касима і його взуття була відомою в Україні (в Галичині), а І. Франко лише її записав. Східні сюжети проникали на наші терени, мабуть, через європейські видання арабських казок, зазвичай зазнаючи різних змін, адже передавалися усно.

Отже, вперше про Абу Касима і його капці Франко почув ще навчаючись у Дрогобицькій гімназії з уст неписьменного місцевого мешканця. Ось як він про це згадує: «Замість Абу Касима він називав героя Казоємом, а замість капців говорив «сапоги». «Послухайте тепер про Казоємові сапоги» – так розпочав він своє оповідання, коли при святі у нього зібралося багато молоді, таких же неписьменних парубків і дівчат. Усі слухали і реготали. Я також».

Наступного разу з Абу Касимом І. Франко зустрівся у Відні, коли купив в антикварному магазині стару німецьку збірку арабських казок під назвою «Тисяча і один день». Збірка ця була величезною і мала 11 томів, складених із східних оповідань, поперероблених на французький лад ще у XVIII столітті. Отож у 4-му томі цього видання І. Франко і знайшов свого «старого знайомого Казоєма». Оригінальне прозове оповідання І. Франко переробив на поетичну казку.

Сюжет казки-поєми

Головний герой твору, старий купець Абу Касим, дуже колоритно описаний Іваном Франком:

Хоч багатий був як рідко,
Та ходив брудний мов дідько,
І обдертий мов жебрак:
Сорочище чорна, груба,
Ледве руб держиться руба,
А штаниці мов райтак...

Він торгував пахощами і славився своєю неймовірною скупістю. Завжди злиденно, по-жебрацьки одягнений, але найстрашнішим було його взуття, чи як кажуть в Галичині – капці, відомі на весь Багдад:

Але ж капці ж бо то, капці!
Що, мабуть, ще дідьчій бабці
Шлюбним обувом були...
Ноевий ковчег – я певен –
Стільки лат не мав і бревен,
Що ті капці-шляпаки;
Подобали на колоду,
А тяжкі були до ходу,
Наче проса два мішки.

Саме навколо цих страшних капців І. Франко базував увесь сюжет свого твору. Абу Касим, розуміючи наскільки ці капці жахливі, впродовж цілого твору намагається їх позбутися, але це йому ніяк не вдається. Кожна його спроба завершується невдачею, іноді комічною, іноді трагічною.

Закінчується усе тим, що Абу Касим через свою скнарість втрачає не лише своє багатство, але і розум. І він до кінця життя ходить із своїми капцями на плечах, стає блаженним-жебраком. А коли помер, то з тими шкарбанами його і поховали.

Читайте. Read

Морально-етичні акценти казки

Як і в кожній казці тут порушується певне моральне питання – скнарість, яка не лише робить Абу Касима посміховищем усього Багдаду, але зрештою руйнує його життя, перетворює на жебрака. Сам І. Франко писав: «Я глянув

на ту комічну історію з її трагічного боку і, не вменшаючи комізму, силкувався вивести наверх її трагізм».

Письменник у своїй казці алегорично зобразив і тогочасне суспільство з його пекучими хибами, позбутися яких нам не вдалося і сьогодні. Зокрема, він говорить про таку проблему, як хабарництво.

Реалії тодішнього життя також знайшли відображення у казці І. Франка. Наприклад, судова процедура (коли судять Абу Касима) нагадує австрійську, а не східну – суддя, одягнений в уніформу, пише протокол, має штамп і не вимагає такси – усе це слова з українських (австрійських) реалій епохи І. Франка. Поза тим, він правдиво зображає якраз східне життя, а європейські деталі застосовує радше для того, щоб ще краще відтінити екзотичну обстановку стародавнього Багдаду.

І. Франко, використавши фабулу східної казки, створив оригінальний власний твір, «заправлений міцною сатиричною сіллю» (А. Кримський), з ідеями гуманізму, позначений ліризмом, авторськими відступами і роздумами. «Абу Касимові капці» – не просто казка, це справжня поема з цікавим сюжетом, яскравими характерами, і водночас, з дотепними жартами і гумором.

Читайте. Read

Східний колорит та українські мотиви

Дуже поетично і колоритно І. Франко передав реалії життя Сходу, використовуючи багато різних засобів — концептуальних і лексичних. Дозволимо собі навести декілька віршованих рядків:

Днем народ в домах дрімає,
Доки спека донімає,
Бо там спека, що аж страх;
Аж коли повечоріє,
З тігру холодом повіє,
Люд гуляє – по дахах

Там дахи те, що в нас сквери:
Супочивок і spacerи,
І сусідський розговор.

Письменник, крім показу життя східного міста, також вплітає у текст твору й українські мотиви – вживає багато місцевих слів-діалектизмів, а натомість деякі арабські поняття українізує (як влучно зазначив А. Кримський «Франків Багдад не є для нас чуже місто, а є в певній мірі наше рідне»). У часи, коли Схід для українців (і європейців теж) був практично закритим, він зумів наблизити східну, арабську розповідь до українського читача, познайомити його зі знаменитими казками Сходу.

Можливо, вперше в українській літературі І. Франко розповів про такий феномен східного життя, як дервішество («воно освітлене у Франка так, неначе б він пильно вчитувався в ціле дервішівське письменство» – А. Кримський). Він показав шлях головного героя від скупердяги-багача до жебрака-дервіша, осягнення ним філософії дервішества, його аскези, переходу до вищого, духовного життя і визнання після смерті:

Довго він прожив ще в Бозі,
Вмер десь голий у берлозі
З капцями його затим
По-жебрацьки й поховали,
Споминали, величали –
Він турецьким став святим.

Знамениті капці тут можна розглядати не лише як джерело усіх негараздів Абу Касима, але і як інструмент його спасіння. Втративши усе майно і дім через ці злочасні шкарбани, він починає розуміти, що єдиним справжнім скарбом є чиста душа. Тому вирішує задля покути носити ці капці на плечах впродовж усього свого життя. Після цього він стає дервішем, не просто жебраком, а святим мудрецем.

Читайте. Read

Видання казки

Ще за життя І. Франка з'явилося декілька перевидань «Абу Касимових капців». Ця поема-казка була видана українською громадою у 1914 році у Канаді, що свідчить про її неймовірну популярність. Пізніше «Абу Касимові капці» друкувалися ще багато разів в Україні (1924, 1965, 1984, 1998 і 2008), а одним з найкращих вважається видання з чудовими ілюстраціями українського художника Івана Крислача (1977 і 2017).

Поетична казка «Абу Касимові капці» вже понад 100 років є не лише однією з найулюбленіших книжок української дітвори, а за висловом А. Кримського, «дуже залюбки прочитується і дорослими людьми».

Для допитливих! For the curious!

Аудіозапис казки можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=HiquBqHPCdI>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Яким був головний герой Абу Касим?
2. Як виглядали капці Абу Касима?

Читайте. Read

КАЗКА «ФАРБОВАНИЙ ЛИС»

В одному лісі мешкав Лис Микита, який був надзвичайно хитрий. Мисливці на нього часто полювали, але він завжди тікав, оминав пастки, та й ще інших попереджував про небезпеку.

Везіння та хитрість зробили Лиса страшенно гордим. Він вихвалився перед друзями, що серед білого дня може вкрати на базарі курку. А щоб підтвердити свої слова відправився на базар.

Лис непомітно пробрався городами до міста, але коли вибіг на вулицю, то його запах відчули пси й кинулися до нього. Що робити? Куди сховатися? Лис побачив відчинені ворота й кинувся туди. На подвір'ї стояла діжка з фарбою. Втікач, щоб врятуватися, пірнув у ту бочку. Пси й подумати не могли, що він там, бо від діжки йшов такий неприємний аромат. Лис урятувався, але якою ціною! Як тепер йому вийти на вулиці? Довелося лису до самого вечора сидіти, трясучись від страху, бо в будь-який час міг прийти господар-маляр.

Коли стемніло, Микита з усіх ніг побіг до лісу, скочив у нору й заснув. Зранку він прокинувся в хорошому настрої, подумав, що час йти на полювання, але, глянувши на себе, скрикнув і кинувся тікати з переляку. Але від себе не втечеш!

Став він якимсь незвичним і страшним звіром, синім-синім, укритим чи лускою, чи колючками, із хвостом, як довбня. Що він тільки не пробував обтріпатися, покачатися, віддряпати фарбу – нічого не допомагало!

Тут з'явився Вовчик-Братик, який побачивши незвичайного синього звіра – аж завив з переляку й кинувся тікати. Звірі, що бачили Вовчика в такому стані, були здивовані, а на той запитання не відповідав. Тож звірі пішли в ту сторону, куди показував Вовк. Побачили – і собі врозтіч. А Лис Микита, коли побачив, яке враження справив, вирішив, що не так усе й погано. Лис відправився до майдану, де зазвичай збиралися всі лісові мешканці.

Незабаром туди почали збігатися звірі, але підійти ближче до невідомого синього звіра вони бояться. Тоді Лис перший привітно до них заговорив. Він розповідав, що Святий Миколай сам зліпив його з небесної глини, назвав Остромислом і призначив царем звірів.

У царстві тварин запанувала радість. Орли та яструби наловили курей, вовки та ведмеді нарізали овець, телят і принесли все новому цареві. Той узяв частинку собі, а решту віддав голодним. Усі хвалили царську доброту та мудрість.

Лис Микита був добрим царем, жив на всьому готовому. І справедливість у нього була, звична для звірів: хто дужчий, той і правий, а хто слабший, той ніколи не вигравав справи.

Жили собі звірі з новим царем, як і без нього: хто що зловив, те і їв; кого спіймали, той гинув, а хто втік, той радів. Але всі були вдоволені, що мають такого мудрого й не схожого на інших звірів царя. Лис Микита дуже беріг своє синє хутро, боявся, щоб із нього не злізла фарба і його не впізнали.

Пройшов рік. Звірі вирішили відсвяткувати ювілей і влаштували великий концерт. Ведмеді ревли басом, вовки завивали соло. А молоді лисички в народному вбранні задзявкотіли тоненькими тенорами так мелодійно, що цар не зміг устояти. Він підняв морду і задзявкотів по-лисячому. Що тут зробилося! Усі відразу впізнали Лиса. Ображені за підлий обман, звірі забули про всі добродійства царя, та кинулися на Лиса й розірвали його.

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чому Лис Микита був дуже гордим?
2. Чим вихвалявся лис перед друзями?
3. Хто накинувся на лиса в місті?
4. Де сховався від псів Лис Микита?
5. Чому пси не знайшли лиса?
6. Як довго сидів лис у діжці?
7. Чому самого себе злякався Микита?
8. Якого кольору став лис?
9. Що робив він, щоб позбутися фарби?
10. Що зробив Вовчик-братик, коли побачив синього лиса?
11. Що зробили інші звірі, коли побачили Микиту?
12. Що подумав він про свій новий колір?
13. Яку історію розповів Микита про себе і Святого Миколая?
14. Як назвав себе новий цар звірів Микита?

15. Як святкували звірі появу царя?
16. Чи добре жилося звірям із новим царем?
17. Чого Микита дуже боявся?
18. Що вирішили зробити звірі через рік?
19. Чому Микиту впізнали?

Для допитливих! For the curious!

Можна подивитися за посиланням. You can look at the link:

<https://www.youtube.com/watch?v=iiysi8rtZmw>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобався вам мультфільм?
2. Чи таким ви уявляли собі Лиса Микиту?

ЗБІРКА «ЗІВ'ЯЛЕ ЛИСТЯ»

Читайте. Read

Ой ти, дівчино, з горіха зерня...

Ой ти, дівчино, з горіха зерня,
Чом твоє серденько – колюче терня?
Чом твої устонька – тиха молитва,
А твоє слово остре, як бритва?
Чом твої очі сяють тим чаром,
Що то запалює серце пожаром?
Ох, тії очі темніші ночі,
Хто в них задивиться, й сонця не хоче!
І чом твій усміх – для мене скрута,
Серце бентежить, як буря люта?
Ой ти, дівчино, ясная зоре!
Ти мої радощі, ти моє горе!

Тебе кидаючи, любити мушу,
Тебе кохаючи, загублю душу.

Для допитливих! For the curious!

Аудіозапис казки можна прослухати за посиланням. You can look at the link:

<https://www.youtube.com/watch?v=EXml7Cup6HQ>

У виконанні Оксани Мухи, м. Львів, 2019 р.,
Національний драматичний театр імені Марії
Заньковецької

<https://www.youtube.com/watch?v=pIkJuOsSi3c>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобалася вам пісня у виконанні Анатолія Соловьяненка?
2. Чи сподобалася вам пісня у виконанні Оксани Мухи?

Читайте. Read

Чого являєшся мені...

Чого являєшся мені
У сні?

Чого звертаєш ти до мене
Чудові очі ті ясні,
Сумні,
Немов криниці дно студене?
Чому уста твої німі?
Який докір, яке страждання,
Яке несповнене бажання
На них, мов зарево червоне,
Займається і знову тоне
У тьмі?

Чого являєшся мені
У сні?

В житті ти мною згордувала,
Моє ти серце надірвала,
Із нього визвала одні
Оті ридання голосні –

Пісні.
В житті мене ти й знаць не знаєш,
Ідеш по вулиці – минаєш,
Вклонюся – навіть не зирнеш
І головою не кивнеш,
Хоч знаєш, знаєш, добре знаєш,
Як я люблю тебе без тям,
Як мучуь довгими ночами
І як літа вже за літами
Свій біль, свій жаль, свої пісні
У серці здавлюю на дні.
О ні!
Являйся, зіронько, мені!
Хоч в сні!
В житті мені весь вік тужити –
Не жити.
Так най те серце, що в турботі,
Неначе перла у болоті,
Марніє, в'яне, засиха, –
Хоч в сні на вид твій оживає,
Хоч в жалощах живіше грає,
По-людськи вільно віддиха,
І того дива золотого
Зазнає, щастя молодого,
Бажаного, страшного того
Гріха!

Для допитливих! For the curious!

У виконанні Віталія Козловського можна прослухати за посиланням. You can look at the link:

https://www.youtube.com/watch?v=9bWGu_JPj38/

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобалася вам пісня у виконанні Віталія Козловського?
2. Чи зміг співак передати почуття нещасливого кохання?

ДРАМА «УКРАДЕНЕ ЩАСТЯ»

Дія перша

Події драми відбуваються в 1870-х роках в підгірському селі Незваничі. Ніч. В сільській хатині біля печі метушаться дві жінки, Анна, двадцятип'ятирічна молодиця, та її кума Настя, жінка сусіда Олекси Бабича. Молодь зібралася на вечорниці. Дівчата займаються прядінням, а парубки плетуть рукавиці. Працюючи, вони співають: «Ой, там за горою та за кремінною, не по правді живе чоловік з жоною». Парубки лякають дівчат: «Як чоловік жінки не б'є, то в ній утроба гние». Настю бентежить така пісня і розмови молоді. Вона дорікає молодим людям, щоб вони соромилися таке говорити в такому домі, бо ж люди кажуть, що там «ангели божі літають».

Жінка застерігає, що, кажуть старі люди, не треба «викликати вовка з лісу», бо сказане може здійснитися. Дівчата продовжують співати.

Настя зварила вареники й запрошує молодь до вечері. Анні тривожно на душі, вона боїться, що станеться щось погане. Кума заспокоює її, жінки розмовляють про життя. Настя знає про Аннине минуле, знає, що вона зазнала кривди від рідних братів. «Все знаю, небого моя, все знаю. Як тебе брати побивали, за наймичку мали, між людей не пускали й вкінці за наймита заміж випхали, ще й на посагу покривдили», розказує жінка. Молодь, повечерявши, розходиться.

Анна з кумою залишаються наодинці. Жінка розказує Анні, що вчора приходив до їхньої хати Михайло Гурман, колишній коханий Анни. Жінка не може повірити, адже вона вважала, що Михайло давно загинув у Боснії, і на власні очі бачила лист зі звісткою про його загибель. Настя говорить, що лист мусив бути фальшивим, його теж підробили брати Анни. Молодиця бідкається, бо вона обіцяла «радше в могилу піти, ніж з ким іншим до шлюбу стати», але кума радить їй про це забути, адже має чоловіка і повинна бути

вірною йому. Вона каже, що Михайло все розуміє і не винить Анну. Знадвору чути тельнякання дзвоника. Жінки виходять з хати, щоб зустріти своїх чоловіків.

Як виявилось, додому прибув лише Олекса Бабич, чоловік Насті. Він розказує, що Микола ще мав якусь справу до в'їта, а він не хотів його чекати. Вони з Настею вирушають додому. Анна залишається сама. Нарешті прибуває і її чоловік Микола. Анна помічає, що чоловік весь у крові. Він розказує, що це його в'їт побив за те, що він продавав дрова. Микола хоче подавати в суд, але дружина заперечую, кажучи, що він нічого не зможе доказати.

Вони чують стук у вікно. Знадвору чути голос: «Гей, люди добрі, отворіть, не дайте душі загинути!» Не зважаючи на заперечення чоловіка, Анна відчиняє двері. До хати входить жандарм, в якому вона відразу ж впізнає Михайла Гурмана. Він проситься переночувати, бо через негоду збився з дороги. Чоловік Анни також впізнає Михайла. Між ними починається розмова. Гурман жартує, що таки вмер і тепер прийшов по душу Миколи. Михайло допитується, чому в Миколи подряпане лице, той відповідає, що його завалило дровами.

Микола виходить, щоб принести соломи. Михайло залишається наодинці з Анною. Він розповідає їй, як сильно страждав, коли почув, що вона вийшла заміж, і проклинає її братів. Чоловік говорить, що розуміє причини її вчинку і запитує, чи кохає вона ще його. Злякана Анна відштовхує Михайла. Вона каже, щоб дав їй спокій, адже вона заміжня і вже все одно нічого не змінити. Жінка здогадується, що Михайло задумав щось проти її чоловіка. До хати заходить Микола. Анна стелить жандармові на землі. Всі лягають спати.

Дія друга

День. Анна готує обід. Микола крутить мотузки із лози. Жінка розповідає йому про свої погані сни, нібито вона сіяла коралі й до хати вдиралися собаки. Микола каже, що це означає сльози та напасті. Тоді Анна

розповідає про ще один сон, як її вбирали до шлюбу. Це викликає в Миколи жах. Він запитує дружину, чи сильно любила вона Михайла. Жінка, обурившись, каже, що про це не потрібно згадувати й відправляє чоловіка до роботи.

А сама вона все ж задумується над цим питанням. Її ще й досі «всю мороз проходить, як його згадає». Мабуть, все ж вона його надзвичайно любила. А зараз дуже боїться. Боїться, що Михайло зруйнує їхнє тихе, спокійне сімейне життя. Вона передчуває якусь біду. До хати входить Микола, Анна подає чоловікові обід, а сама вирішує йти до Бабича, щоб запитати, чи їде той до ліса. Але раптом відчиняються двері й входять жандарм, війт, Олекса Бабич, присяжний і з ними ще якийсь селянин. Миколу звинувачують у тому, що він вирізував усіх жидів у корчмі на Купінню. Проти нього всі докази, бо чоловік був у корчмі в той час, а, крім того, на його одязі й санях було виявлено сліди крові. Микола заперечує, він розповідає, що це сам війт так його побив, але з цих слів тільки сміються. Чоловіка заарештовують.

Жандарм залишається в хаті, щоб нібито допитати дружину підозрюваного. Залишившись з Анною на самоті, Михайло все ж дізнається, що та все ще любить його. Він говорить, що їх щастя вкрали, але тепер вони все ж будуть разом. До хати знову вводять Миколу. Чоловік просить дружину, щоб вона не забувала його. Миколу виводять і відправляють в місто. «От тобі й ангели божі понад хатою перелетіли!» - зітхає жінка.

Дія третя

Свято. Молодь збирається перед корчмою на танці. Тут же є і декілька старших жінок, які зібралися поговорити та поглянути на розваги молоді. Вони обговорюють останні події. Зайшла мова і про Миколу з Анною. Пішли чутки, що Миколу таки повісять. Настя повідомляє жінкам, що Михайло Гурман зачастив до Анни, нібито щоб шукати спільників господаря. Жінка

розповідає про минуле своєї куми, проте, що брати змусили Анну вийти за Миколу, а насправді вона любила Михайла Гурмана.

До корчми заходить Анна і підходить до гурту жінок. Вони відкрито вороже до неї ставляться. Настя дорікає кумі, що вона навіть не відвідує чоловіка. Не витримавши докірливих поглядів і повчань, Анна виходить із корчми. Врешті-решт дозволяють танці й починаються розваги.

До корчми входить Гурман, тягнучи за собою Анну. Вони також починають танцювати. Молодь розступається, залишивши Михайла з Анною самих. Парубки заявляють, що не збираються танцювати поруч з Анною, бо порядна жінка не розважалася б в той час, коли її чоловіка от-от мають повісити. Війт суворо наказує продовжити танці, та всі танцюють мляво, неохоче. Раптово музика різко припиняється і всі стають мов вкопані. Жандарм обертається і бачить Миколу, змученого і зарослого. Анна лякається, побачивши чоловіка, а Михайло розповідає, що саме завдяки йому Миколу випустили з-під варти. Анна за чоловіком вирушає додому, але їх зупиняє Гурман і каже, що також йде з ними. Утрюх вони виходять і йдуть до Миколи. Танці продовжуються.

Дія четверта

Миколи нема вдома. Анна мотає пряжу на мотовило. Жінка з нетерпінням чекає на Михайла Гурмана, якого цілий тиждень не бачила. Вона все б віддала, щоб бути з коханим: «Та й чи ж не віддала я йому все, все, що може віддати жінка любимому чоловікові? Навіть душу свою, честь жіночу, свою добру славу. Присягу для нього зломала. Сама себе на людський посміх віддала. Ну, і що ж! Мені байдуже! Він для мене все: і світ, і люди, і честь, і присяга».

До хати заходить Гурман. Анна запевняє Михайла, що їй вже не страшно, що не вона буде звертати увагу на людей, бо кохає його. Приходить Микола, та, побачивши, як його дружина цілується з Михайлом, тихенько зачиняє двері.

Коли жандарм йде геть, Микола знову заходить до хати. Він розуміє, що його жінка давно любить Михайла. Анна признається чоловікові, що завжди кохала тільки Гурмана, а до нього нічого не відчуває. Він плаче та благає Анну, щоб хоча б при людях не показувалася з Гурманом. Проте, жінка неблаганна, вона відповідає, що їй набридло все приховувати й вдавати з себе зразкову дружину. Вона хоче завжди бути з Михайлом і не збирається звертати увагу на людей. Бо коли вона з коханим, їй все одно, що скажуть люди, головне, що вони з Михайлом будуть щасливі.

До їх оселі знову входить Гурман. Вони з Миколою випивають по чарці. Микола відверто показує свою ненависть: «Здох бись, Михайле!» Чоловік просить Михайла лишити їх з дружиною в спокої, не руйнувати їхнє життя, але жандарм залишається непохитним. Чоловік відправляє п'яного Миколу спати. І нарешті залишається наодинці з коханою. Анна боїться, щоб її чоловік не наробив біди, проте Михайло її заспокоює.

Дія п'ята

Хата Миколи. Анни з Михайлом немає. За столом сидять їх односельці, серед них також Настя з чоловіком. Микола напідпитку стоїть посеред хати й частує всіх горілкою. Селяни намагаються заспокоїти чоловіка, дають йому поради. Миколі розказують, як на громадській раді обговорювали його жінку. Казали, що Анна подає недобрий приклад молоді. Миколі радять не бути таким м'яким і податливим до дружини, кажуть подати на Михайла до суду. Він може не переживати, бо всі сусіди будуть на боці Миколи й жандарма переведуть в інше місце. Микола обіцяє послухатись поради.

До оселі заходять Михайло з Анною. Між Гурманом і Миколою починається суперечка, жандарм б'є Миколу кулаком в голову. Він проганяє всіх гостей геть, бо має серйозну розмову до чоловіка Анни. Михайло докоряє чоловікові, що той занедбав роботу та господарство, а тільки вештається зі всяким п'яницями. Своєю чергою розгніваний чоловік запитує, яке право жандарм має приходити до його дому і виганяти його гостей. Він

дорікає Михайлові за те, що той не має сорому, бо водиться із заміжньою жінкою. Гурман заявляє, що Микола змовився з братами Анни й украв у нього «найдорожчий скарб» – його кохану. Розлючений Микола кричить, що досить його й так зганьбили на ціле село, то ще й тепер злодієм називають. «Я? Вкрав тобі... Я, втоптаний у болото, обдертий з честі, спокою і поваги, зруйнований, зарізаний без ножа – я, по-твоєму, виходжу ще й злодієм?» Михайло насміхається з чоловіка, каже що у нього було досить часу, щоб причарувати Анну, та не зміг, бо він – «віхоть, а не чоловік».

Микола намагається вигнати Гурмана зі своєї хати, але той хоче сьогодні спати в їхній хаті. Михайло показує наказ із суду, чоловіка Анни знову звинувачують у вбивстві. Чоловік, нетямлячись зі злості, рве наказ на дрібні шматочки й різко бере в руки карабін. Анна намагається розборонити чоловіків. Раптово Микола, випустивши із рук зброю, береться за сокиру і б'є Михайла нею у груди. Жандарм падає. Анна падає поруч з коханим, той пробує її заспокоїти, дякує її чоловікові, що той зробив йому послугу, бо він і сам збирався собі «таке зробити».

Водночас приходять вїт і Бабич з дружиною. З останніх сил Михайло повідомляє, що це він наклав на себе руки, бо були причини, прощається з Анною і помирає. Жінка кидається до трупа з плачем: «Михайле, Михайлику! На кого ти мене покидаєш? Що я без тебе на світі зачну?» Микола заспокоює жінку, говорячи, що з ним вона не пропаде.

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

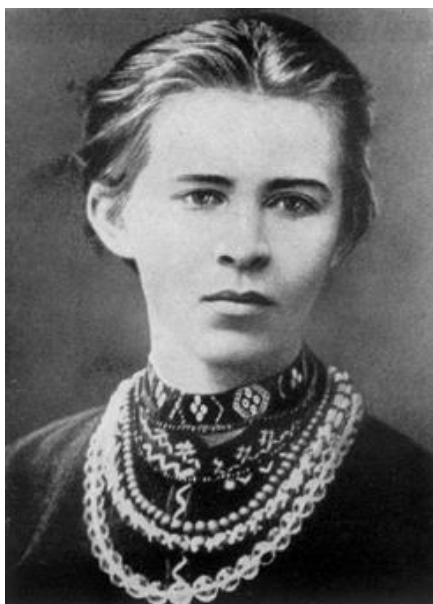
1. В якому селі відбуваються події?
2. Чому увечері зібралася молодь?
3. Яка пісня бентежить Настю?
4. Який лист підробили брати Анни?
5. Чому Микола повернувся додому у крові?
6. Хто постукав у вікно до Анни та Миколи?

7. Кого в жандармі впізнала Анна?
8. Про що запитав Михайло Анну наодинці?
9. Про які сни Анна розповіла чоловіку?
10. Чому Анна передчуває біду?
11. У чому звинувачують Миколу?
12. Які чутки пішли про Миколу по селу?
13. За що Настя дорікає Анні?
14. Чому молодь не хоче танцювати з Анною?
15. Хто допоміг Миколі вийти із в'язниці?
16. Що робила Анна з Михайлом, коли їх побачив Микола?
17. В чому Анна признається чоловікові?
18. Про що просить Микола Анну?
19. Чи погодилася Анна на прохання чоловіка?
20. Про що Микола просить Михайла за чаркою?
21. Чому Анну обговорюють на громадській раді?
22. Що селяни радять Миколі?
23. Чому Михайло вигнав гостей Миколи?
24. За що Михайло дорікає Миколі?
25. Чому Михайло назвав Миколу злодієм?
26. Чому Михайло насміхається над чоловіком Анни?
27. Який наказ із суду показує Михайло?
28. Якою зброєю Микола вбив Михайла?
29. Що з останніх сил повідомляє Михайло?

«Украдене Щастя» – український художній фільм режисера Юрія Ткаченко знятий за п'єсою Івана Франка «Украдене щастя» у 1984 році на студії «Укртелефільм». Консультантом фільму була О. Куца-Ковалишин-українська килимарниця. Можна подивитися за посиланням (you can look at the link): <https://www.youtube.com/watch?v=n5S9XYIz4A8>

Тема 9 Леся Українка

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

.....Леся Українка (справжнє ім'я – Лариса Петрівна Косач) (25.02.1871 – 01.08.1913) – українська письменниця, перекладачка, фольклористка, культурна діячка, співзасновниця літературного гуртка «Плеяда» та групи Українська соціал-демократія.

.....Писала в жанрах поезії, лірики, епосу, драми, прози, публіцистики, розвинула жанр драматичної поеми в українській літературі. Працювала в галузі фольклористики (наспівала

220 народних мелодій) і активно долучалася до процесів українського національного відродження.

Біографія письменниці

Леся Українка (Лариса Косач) народилась 25 лютого 1871 року, в нинішньому Новограді-Волинському, що на Житомирщині, у мистецькій родині. Сім'я була багатодітною. У Лариси були старший брат Михайло та молодші сестри і брат – Ольга, Оксана, Микола та Ізидора.

18 січня 1880 дівчинка сильно застудилася, це стало початком тяжкої хвороби – туберкульозу.

У дев'ять років вона написала перший вірш «Надія». В 1882 родина Косачів переїжджає у село Колодяжне, що відтоді стало їхнім постійним місцем проживання.

Влітку 1883 року Лесі діагностували туберкульоз кісток, у жовтні цього ж року професор О. Рінек оперував ліву руку, видалив кістки, уражені туберкульозом. У грудні Леся повертається з Києва до Колодяжного, стан її здоров'я поліпшується, з допомогою матері Леся вивчає французьку і німецьку мови.

1884 рік – поетеса написала вірші «Конвалія», «Сафо», «Літо краснеє минуло». Саме цього року з'явився псевдонім «Леся Українка». У 1890 році було написано знамените «Contra spem spero». Написала для молодшої сестри книжку «Стародавня історія східних народів» (яка у 1918 році була видана, як підручник для школи) 1893 рік – у Львові виходить перша збірка поезій Лесі Українки – «На крилах пісень». 1899 року вийшла й друга збірка «Думи і мрії». У березні 1907 року Леся Українка переїжджає з Колодяжного до Києва. А в кінці березня разом з Климентом Квіткою поїхала до Криму, де зокрема побувала у Севастополі, Алупці та Ялті. 7 серпня 1907 року Леся Українка одружилася з Климентом Квіткою. Вони разом жили в Криму, де К. Квітка одержав посаду в суді. У 1907 році завершено драматичну поему «Айша та Мохаммед», «Кассандра», «На руїнах», «За горою блискавиці», продовжено роботу над творами «У пущі», «Руфін і Прісцилла».

1910 – 1913 роки Лариси Косач-Квітки (Лесі Українки) пройшли в подорожах на лікування до Єгипту й на Кавказ. Разом із чоловіком Климентом Квіткою вона працювала над зібранням фольклору, інтенсивно опрацьовувала власні драми.

У 1911 році Леся написала драму «Лісова пісня». У 1912 році – поему «Камінний господар». На звістку про важкий стан Лариси Петрівни в Грузію приїхала її мати. Саме їй письменниця диктувала проекти своєї так і не написаної драми «На берегах Александрії».

1 серпня 1913 року Леся Українка померла в Сурамі (Грузія) у віці 42 років. Похована геніальна поетеса на Байковому кладовищі в Києві.

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Де й коли народилася Леся Українка?
2. Яке було її справжнє ім'я?
3. Скільки дітей було в родині Косачів?
4. Коли Леся захворіла на туберкульоз?
5. У якому віці вона написала свій перший вірш “Надія”?
6. Куди родина Косачів переїхала на постійне проживання у 1882 році?
7. Яку складну операцію перенесла Леся у 1883 році?
8. Куди вона переїхала після операції?
9. Які мови вона вивчила в цей час з допомогою матері?
10. Які вірші поетеса написала в 1884 році?
11. Коли був написаний вірш «Contra spem spero»? Чи знаєте ви переклад цієї назви?
12. Яка книжка Лесі Українки була згодом видана як підручник для школи?
13. Для кого вона була спочатку написана?
14. В якому році вийшла збірка поезій “На крилах пісень”?
15. Коли вийшла друга збірка віршованих творів? Як вона називалася?
16. Коли поетеса переїхала з Колодяжного до Києва?
17. З ким Леся відправилася в подорож до Криму?
18. В яких кримських містах вона побувала?
19. Коли Леся Українка одружилась із Климентом Квіткою?
20. Де працював її чоловік?
21. Які твори було завершено в 1907 році?
22. Над чим вона продовжила працювати?
23. Де Леся Українка побувала в 1910 – 1913 роках?
24. Над чим вона працювала разом із чоловіком?

25. Куди приїхала до Лесі її мати, дізнавшись про важкий стан здоров'я доньки?
26. Коли була завершена робота над драмою “Лісова пісня”?
27. Яку поему Леся створила у 1912 році?
28. Яку п'єсу Леся планувала, але так і не встигла написати?
29. Коли й де померла геніальна поетеса Леся Українка?
30. Де вона похована?

Будинок Лесі Українки

Леся Українка із Сергієм Мержинським

Климент Квітка – чоловік Лесі Українки

Пам'ятник на Байковому кладовищі в Києві

Читайте. Read

Цікаві факти про письменницю

Змалку Леся захоплювалася мистецтвом, мала неабиякий хист до музики, гри на фортепіано. На жаль, хвороба не дозволила займатися серйозно музикою, тому відомої піаністки з неї не вийшло.

Самостійно вивчила 11 мов, в тому числі латину і грецьку. Перекладала твори Гомера, Гюго, Байрона, Гейне, Шекспіра. Написала загалом понад 100 власних віршів і 20 драм.

Лірична сповідь Лесі Українки «Твої листи завжди пахнуть зов'язлими трояндами...» присвячена єдиному сильному коханню поетеси – Сергію Мержинському. Це трагічне почуття не було взаємним, він кохав іншу, але саме завдяки цьому почуттю за одну ніч біля ліжка вмираючого від туберкульозу коханого була створена геніальна «Одержима». Сергій Мержинський помер, заповідаючи Лесі, яка була поруч, подбати про іншу жінку, яку він кохав.

Її чоловік Климент був на 9 років молодшим від Лесі. Вони одружилися без рідні і святкувань, запрошені були лише свідки. Біографи вважають, що

пристрасті між парою не було. Леся опікувалася Климентом, називаючи його Кльоня або Квіточка. Дослідники життя Українки переконані, що між ними була більше глибока дружба, довіра, опіка.

За словами Івана Франка, тендітна й ніжна Леся Українка була «єдиним мужчиною в нашому письменстві». Хоча сама поетеса себе не вважала гідною й нігтя Франка, оточення вважало її за надзвичайно сильну духом жінку.

Зараз в Україні не залишилось жодного нащадка Лесі Українки. У Швейцарії проживає Роберто Гааб – внучатий племінник, онук Лесиної сестри Оксани Косач-Шимановської, а в США мешкає Ольга Лютон-Петрова – онука Лесиної сестри Ізидори Косач-Борисової.

Для допитливих ! For the curious!

Документальні фільми про Лесю Українку можна подивитися за посиланням. You can listen to the link : <https://www.youtube.com/watch?v=v6mrp1jrGqY> ; <https://www.youtube.com/watch?v=TwNy3kTq0f8>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Які почуття викликають переглянуті фільми?
2. Що із життя поетеси вас вразило найбільше?

ПОЕЗІЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Читайте. Read

Як дитиною, бувало,
Упаду собі на лихо,
То хоч в серце біль доходив,
Я собі вставала тихо.
«Що, болить?» – мене питали,
Але я не признавалась –

Я була малою горда, –
Щоб не плакати, я сміялась.
А тепер, коли для мене
Жартом злим кінчиться драма
І от-от зірватись має
Гостра, злобна епіграма, –
Безпощадній зброї сміху
Я боюся піддаватись,
І, забувши давню гордість,
Плачу я, щоб не сміятись.

Читайте. Read

Вечірня година
(Коханій мамі)

Уже скотилось із неба сонце,
Заглянув місяць в моє віконце.
Вже засвітились у небі зорі,
Усе заснуло, заснуло й горе.
Вийду в садочок та погуляю,
При місяченьку та й заспіваю.
Як же тут гарно, як же тут тихо,
В таку годину забудеш лихо!
Кругом садочки, біленькі хати,
І соловейка в гаю чувати.
Ой, чи так красне в якій країні,
Як тут, на нашій рідній Волині!
Ніч обгорнула біленькі хати,
Немов маленьких діточок мати,
Вітрець весняний тихенько дише,
Немов діток тих до сну колише.

Для допитливих ! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=4G5TkVx2iVM&list=RDLWUFQ2D9Ons&index=4>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобалась вам пісня у виконанні ансамблю «Дударик», Голобської музичної школи, Ковельського району, Волинської області?
2. Що із побуту українців ви побачили у відеокліпі?

Читайте. Read

Давня весна

Була весна весела, щедра, мила,
Промінням грала, сипала квітки,
Вона летіла хутко, мов стокрила,
За нею вслід співучії пташки!
Все ожило, усе загомніло –
Зелений шум, веселая луна!
Співало все, сміялось і бриніло,
А я лежала хвора й самотна.
Я думала: «Весна для всіх настала,
Дарунки всім несе вона, ясна,
Для мене тільки дару не придбала,
Мене забула радісна весна».
Ні, не забула! У вікно до мене
Заглянули від яблуні гілки,
Замиготіло листячко зелене,
Посипались білесенькі квітки.
Прилинув вітер, і в тісній хатині
Він про весняну волю заспівав,
А з ним прилинули пісні пташині,
І любий гай свій відгук з ним прислав.
Моя душа ніколи не забуде
Того дарунку, що весна дала;
Весни такої не було й не буде,
Як та була, що за вікном цвіла.

Для допитливих ! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link : <https://www.youtube.com/watch?v=665XRW0t9vU>

Далі, далі від душного міста!»

Далі, далі від душного міста!
Серце прагне бують на просторі
Бачу здалека, – хвиля іскриста
Грає вільно по синьому морі.
Тож сповнилось мені те бажання, –
Подались ми на море хутенько,
І по хвилях морських погуляння
Почала ми в неділю раненько.
А у тую неділеньку рано
Сине море чудово так грає,
Його сонечко пестить кохано,
Красним-ясним промінням вітає.
Що біліє отам на роздоллі?
Чи хмариночка легкая, біла
Геть по небі гуляє по волі?
Чи на човні то білі вітрила?
В морі хвиля за хвилею рине,
Море наче здіймається вгору,
А склепіння небеснеє сине
Край свій ясний купає у морю.
Світло там простяглася від сходу, –
Очі вабить стяга та іскриста;
Корабель наш розрізує воду –
І дорога блакитно-перлиста
Зостається широка за нами,
Геть далеко розкочує хвилі,
Що сердито трясуть гребенями,
Наче гривами огирі білі.
А здалека, отам на заході,
Срібнокудрії хвилі кивають, –
Нереїди при сонячнім сході
Промінь ранній таночком стривають,
І танцюють химерно та легко, –
Ось близенько вже видно ту зграю,
Аж і знов одкотилась далеко,
Геть біліє в туманному краю...
Море, море! Без краю просторе,
Руху повне і разом спокою!
Забуваю і щастя, і горе –

Все наземне, – з'єднатись з тобою
Я жадаю на час, на годину,
Щоб не бачить нічого на світі,
Тільки бачить осяйну долину
І губитись в прозорій блакиті!..

Читайте. Read

Бахчисарай

Мов зачарований, стоїть Бахчисарай.
Шле місяць з неба промені злотисті,
Блищать, мов срібні, білі стіни в місті,
Спить ціле місто, мов заклятий край.
Скрізь мінарети й дерева срібlistі
Мов стережуть сей тихий сонний рай;
У темряві та в винограднім листі
Таємно плеще тихий водограй.
Повітря дише чарівним спокоєм,
Над сонним містом легкокрилим роєм
Витають красні мрії, давні сни.
І верховіттям тонкії тополі
Кивають стиха, шепотять поволі,
Про давні часи згадують вони...

Читайте. Read

Мій шлях

На шлях я вийшла ранньою весною
І тихий спів несмілий заспівала,
А хто стрічався на шляху зо мною,
Того я щирим серденьком вітала:
“Самій недовго збитися з путі,
Та трудно з неї збитись у гурті”.
Я йду шляхом, пісні свої співаю;
Та не шукайте в них пророчої науки, —
Ні, голосу я гучного не маю!
Коли ж хто сльози ллє з тяжкої муки, —
Скажу я: “Разом плачмо, брате мій!”
З його плачем я спів з'єднаю свій,
Бо не такі вже гіркі сльози — спільні.

Коли ж на довгому шляху прийдеться
Мені почути співи гучні, вільні, —
В моїй душі для них луна знайдеться.
Сховаю я тоді журбу свою
І пісні вільної жалем не отрую.
Коли я погляд свій на небо звожу, —
Нових зірок на йому не шукаю,
Я там братерство, рівність, волю гожу
Крізь чорні хмари вгледіти бажаю, —
Тих три величні золоті зорі,
Що людям сяють безліч літ вгорі...
Чи тільки терни на шляху знайду,
Чи стріну, може, де і квіт барвистий?
Чи до мети я певної дійду,
Чи без пори скінчу свій шлях тернистий?
Бажаю так скінчити я свій шлях,
Як починала: з співом на устах!

Для допитливих ! For the curious!

У виконанні Наталії Сумської можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :
<https://www.youtube.com/watch?v=ajmPetwj3l0>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобалось вам виконання Наталії Сумської?
2. Які почуття викликав перегляд відеоролику?

Читайте. Read

Contra spem spero!

(Без надії сподіваюсь! (лат.)

Гетьте, думи, ви хмари осінні!
То ж тепера весна золота!
Чи то так у жалю, в голосінні
Проминуть молодії літа?
Ні, я хочу крізь сльози сміятись,

Серед лиха співати пісні
Без надії таки сподіватись,
Жити хочу! Геть, думи сумні!
Я на вбогім сумнім перелозі
Буду сіять барвисті квітки,
Буду сіять квітки на морозі,
Буду лить на них сльози гіркі.
І від сліз тих гарячих розтане
Та кора льодовая, міцна,
Може, квіти зйдуть – і настане
Ще й для мене весела весна.
Я на гору круту крем'яную
Буду камінь важкий підіймать
І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.
В довгу, темную нічку невидну
Не стулю ні на хвильку очей –
Все шукатиму зірку провідну,
Ясну владарку темних ночей.
Так! я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть, думи сумні!

Для допитливих ! For the curious!

У виконанні Ірми Вітовської, Ахтема Сеїтаблаєва, Євгенія Ніщука, Богдана Бенюка, Олеся Задніпровського, Римми Зюбіної й Остапа Ступки можна прослухати за посиланням. You can listen to the link : <https://www.youtube.com/watch?v=PqRg51FW68g>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи змогли виконавці передати почуття Л. Українки?
2. Чиє виконання вам сподобалося найбільше, чому?

Слова для довідок*

Драма-феєрія – це твір, у якому реальне поєднується з фантастичним, діють казкові персонажі.

Драма-фесрія «Лісова пісня»

Дійові особи «Лісової пісні»: головні персонажі: Мавка, Лукаш; другорядні персонажі: дядько Лев, Лукашева мати, Килина, діти Килини; міфічні персонажі: «Той, що греблі рве», Потерчата, Русалка, Водяник, Русалка Польова, Доля, Злидні, Перелесник, Пропасниця, Куць, Лісовик, «Той, що в скалі сидить».

Мавка і Лукаш. Малюнок

Скульптура в місті Трускавець

Зміст драми

Пролог

Події відбуваються в старезному і таємничому лісі на Волині, протягом року. Кожна частина починається пейзажем, і відбувається в різну пору року.

Був початок весни. У лісі біля озера з'являється «Той, що греблі рве»: «Молодий, дуже білявий, синьоокий, з буйними та разом плавкими рухами; одяг на ньому міниться барвами, від каламутно-жовтої до ясно-блакитної, і поблискує гострими злотистими іскрами». «Той, що греблі рве» шукає своє давнє кохання – Русалку, яка невдовзі припливає до нього. Він пропонує їй знову порозважатися, як і минулої весни. Їх розмову перервав сивочолий

батько Русалки – Водяник, який сварить доньку за те, що вона водиться з облудливим чужинцем. Водяник застерігає Русалку від непослуху, погрожує, що її може забрати «Той, що в скалі сидить». Русалка слухається батька і спускається на дно озера.

Дія перша

У тій самій місцині старий дядько Лев та його молодий небіж Лукаш. Вони прийшли до лісу, щоб збудувати тут хату. Старий розповідає Лукашу, що потрібно уважно ставитися до жителів лісу.

Та лісові істоти не хочуть, щоб серед лісу поселились люди. Русалка хоче залоскотати чужинців, але Лісовик (господар лісу) нагадує їй про домовленість: поки дядько Лев вартує старезного дуба лісові істоти не можуть чіпати ні його, ні його родини.

У цей час з-за старої розщепленої верби вийшла Мавка, яка прокинулася після зимового сну, почувши, чиюсь гру на сопілці. Лісовик пояснив їй, що це грала людина, племінник дядька Лева, на ім'я Лукаш.

Мавка хоче зустрітися з Лукашем, але Лісовик попереджує дівчину, щоб оминала людей, бо від них тільки лихо.

І ось з'являється Лукаш, хоче з берези зібрати соку, але Мавка підбігає до нього, хапає за руку і просить не кривдити своєї сестриці. Бо сік берези – то її кров. Лукаш дивується, що зустрів у лісі таку незвичайно пишну та вродливу панну, запитує, хто вона така. Вона називається Мавкою лісовою.

Дівчина одразу подобається Лукашеві своєю вродою, ласкавою мовою, чутливістю до музики й краси. Мавка зачарована грою Лукаша на сопілці. Від цієї гри в лісі ще пишніше квітне дика троянда, білішає квіт калини, кує зозуля, співає соловейко.

Хлопець розповідає Мавці й про те, що вони збираються будувати в лісі хату. Мавка захоплена хлопцем і не хоче з ним розлучатися. Лукаш розповідає, що восени його хочуть одружити. Мавка журиться, питає, з ким. Хлопець відповідає, що пари йому ще не знайшли. Тоді лісова царівна

запитала, чи ж люди надовго одружуються? Хлопець відповів, що навіки, а Мавка поскаржилася, що зовсім самотня, і в них немає такого, щоб назавжди.

Дядько Лев кличе Лукаша. Мавці стало неймовірно сумно: мабуть, тому, що день скінчився, а їй не хотілося розлучатися так швидко з Лукашем. Дядько ловив рибу в озері та русалки перевернули його човен. Він просить Лукаша назбирати гілля для багаття. Біля багаття Лев розповідає оповідку і засинає.

Поки Лукаш був з дядьком Левом до Мавки приходять міфічний персонаж Перелесник, якому Мавка дуже подобалась. Він пропонує їй затанцювати, але вона відмовляє, бо не має почуттів до нього. Мавка відправляє його до однієї з Русалок, а сама тікає до лісу і ховається від Перелесника. У лісі Мавка знову зустрічає Лукаша, вони розуміють, що закохалися. Вони таємно зустрічаються, цілуються, обіймаються, стають парою. Мавка відчуває себе щасливою, для неї їх кохання навічно.

Вона каже, що ця ніч для них є шлюбною, а Лукаш дивується, як можна так швидко поєднатися. Вона прикрашає своє волосся білим квітом калини, а він прикрашає її вінок світляками, які нагадують зорі.

Її подруга Русалка заздрить Мавці, мріє занапастити Лукаша. Вона намовляє Потерчат, злих духів, аби вони прикинулися вогниками та заманити Лукаша на трясовину, щоб він потонув у болоті. Потерчаті роблять спробу втілити підступний план, і Лукаш мало не тоне. Та Мавка вчасно рятує коханого.

Дядько Лев почувши крики Лукаша прийшов на допомогу. Хлопець розповідає, що саме Мавка допомогла йому врятуватися. Дядько Лев і Лукаш йдуть додому, але хлопець обіцяє, що прийде до лісу, адже їм потрібні матеріали для будівництва хати. Кохання Мавки та Лукаша розквітає...

Дія друга

Літо вже майже закінчилося. Люди побудували хату, посадили город. Мавка кожного дня допомагає Лукашу, разом вони випасають худобу, потім вона допомагає йому по господарству.

Проте матір недолюблює Мавку, вважає, що вона не пара її сину. Матір також сварить Лукаша, за те що він даремно витрачає час, граючи на сопілці, не допомагає їй по домогосподарству. Лукашева мати й на Мавку кричить, називає її «відьомським кодлом», ні до чого не придатною нечупарою. Дядько Лев захищає Мавку: «З таких дівок бувають люди, от що!». Та жінка не слухає його і ще дужче сварить дівчину.

Лукаш пояснює Мавці, що матір хоче таку невістку, яка б працювала на полі й у хаті. Внаслідок всіх цих непорозумінь у дівчини з Лукашем виникають сварки. Мавку до болю ранять слова коханого, вона більше не пізнає його серед буденних клопотів і турбот. Вона просить Лукаша заграти їй на сопілці, проте отримує від нього відмову. Мавка намагається зрозуміти всі ці закони своїм закоханим серцем, але такі дрібні турботи чужі їй, вона живе всесвітньою красою.

Матір відправляє Мавку жати на ниву, дає старий сільський одяг, щоб та переодяглася. Мавка одягає звичайний сільський одяг, волосся заплітає у дві коси й укладає віночком навколо голови, потім бере серпа і йде на поле жати. Проте в житті з'являється Русалка Польова і благає «сестрицю» не губити її красу. Щоб допомогти їй, Мавка ранить собі руку серпом, Русалка Польова дякує їй за це і зникає.

На поле приходить матір Лукаша й молодиця Килина. Побачивши, що Мавка нічого не жала, жінка сварить її. Килина радо пропонує свою допомогу і бере серпа до рук. Невдовзі приходить і Лукаш, який стає допомагати Килині. Мати йде до хати готувати обід. Килина з Лукашем вправно виконують усю роботу й навіть заграють один з одним. Мавка не може спокійно дивитися на це і відходить далі. Аж раптом виходить мати й кличе їх на обід.

Але кілька снопів залишились не дов'язані, тому Лукаш просить Мавку зробити це, але лісова красуня відмовляється. Мавка каже Лукашеві, щоб Килина більше не з'являлася в лісі, бо вона лиха, «хижа, наче рись». Лукаш сердиться, каже, що вона не може вказувати йому з ким спілкуватися. Він

в'яже останнього снопа і йде до хати. Мавка, прихилившись до берези, дивиться на женців і тихенько плаче.

З хати виходять мати, Килина і Лукаш. Мати ласкаво прийняла Килину і просить Лукаша провести дівчину до села, бо вже стемніло. На Мавку люди не звертають уваги. Вона тихою втомленою ходою йде до озера, сідає на похилену вербу й плаче. Починається дощ... Всі сили природи співчують Мавці. До неї згодом підпливає Русалка, яка не може зрозуміти горе сестри. Їх погляди на кохання кардинально різні. Русалка застерігає її від кохання, яке може занастити вільну душу. Попереджає Мавку й Лісовик. Він просить її згадати про свою волю, красу природи, звільнитись від пут людського кохання.

Мавка просить Лісовика допомогти їй знову стати такою, як була. Вона хоче повернутися до минулого життя, знову стати лісовою царівною: «То дай мені святкові шати, діду! Я буду знов як лісова царівна, і щастя упаде мені до ніг, благаючи моєї ласки!». Лісовик накидає на Мавку гаптовану багряницю і срібний серпанок, і одразу зникає.

Незабаром з'являється Перелесник, який починає залицятися до Мавки. Вони починають танцювати. Але дівчина, лякається цього, просить Перелесника відпустити її з полону незрозумілих для неї почуттів.

Раптом з'являється злий дух Марище, від якого втікає Перелесник, залишивши Мавку одну. Марище умовляє Мавку піти з ним в незнаний далекий край: там, під землею, тиша, спокій, «ні дерево, ні зілля не шелестить, не навіває мрій». Але Мавку дуже складно підкорити. Вона кричить, що ще жива, а в її серці є те, що буде жити вічно.

З'являється Лукаш, який, побачивши бліде обличчя Мавки в яскравому одязі, відрікається від своєї коханої. З горя Мавка йде до Марища і просить забрати її. Марище одразу ж торкається до Мавки, яка впавши йому на руки, зникає під землею.

Дія третя

У хмарну осінню ніч біля Лукашевої хати чорніє постать Мавки. Вона в чорному одязі, на її грудях червоний пучечок калини. З лісу виходить Лісовик у сірій свиті та в шапці з вовчого хутра. Його дивує те, що Мавка тут, що її відпустив «Той, що в скелі сидить» (злий дух, він покарав Мавку за те, що вона порушила лісовий закон, коли покохала людину). Вона відповідає, що саме Лісовик звільнив її своїм злочином. Проте він відповідає, що то був не злочин, а помста. Після зникнення Мавки Лісовик перетворив Лукаша на вовкулаку. З підземелля Мавка почувши жалібне виття коханого про допомогу, силою чарівного слова врятувала хлопця від жахливого прокляття. Але Лукаш ніяк не віддячив дівчині, він відразу кинувся в терновий байрак. Хлопець злякався Мавки та втік від неї.

Мавка вирішила чекати Лукаша біля його хати, плекаючи надію на те, що він повернеться туди.

Чути, як матір Лукаша сварить невістку Килину за те, що вона довго спить, ледарює, каже, що з неї погана господиня. Про Мавку матір Лукаша тепер відгукується зовсім по-іншому: «То було таке покірне, добре, хоч прикладай до рани...».

Мавка ж, як тінь, блукає коло хати Лукашевої, сподіваючись на зустріч із коханим. Килина, вийшовши на вулицю, бачить знесилену Мавку. Килина проганяє суперницю промовивши: «А щоб ти стояла у чуді та в диві!». Тієї ж секунди Мавка перетворюється у вербу «з сухим листом та плакучим гіллям».

Невдовзі до хати прийшов Лукаш, худий, змучений, з довгим волоссям, без свити, без шапки. Килина, зрадивши поверненню чоловіка, через хвилину накинулася на нього, дорікаючи за те, що він десь «тягався, волочився», обізвала п'яницею. Але Лукаш грубо каже їй, що не має бажання з'ясовувати відносини з нею. Його хвилює інше: де подівся дуб дядька Лева? Килина розповідає, що продала дерево, аби не вмерти з голоду, поки чоловіка не було з ними.

З хати вибігає матір Лукаша, обіймає сина, та він холодно сприймає це вітання. Матір скаржиться на важке життя з «відьмою» – Килиною. Лукаш іронічно каже:

«І та вже відьма? Ба, то вже судилось відьомською свекрухою вам бути. Та хто ж вам винен? Ви ж її хотіли».

До них підходить син Лукаша та Килини, з сопілкою, яку він вирізував із сухої верби, на яку перетворилася Мавка. Хлопчик просить Лукаша заграти на ній. Той спочатку відмовляється, але потім починає грати: спочатку тихо, згодом голосніше саме ту веснянку, яку колись грав для Мавки. Сопілка промовляє голосом Мавки: «Як солодко грає, як глибоко крає, розтинає мені груди, серденько виймає...»

Вражений Лукаш запитає Килину, що то за верба. Та Килина правди не каже, пропонує зрубати її та дає сокиру.

Лукаш, узявши сокиру, підійшов до верби, ударив раз по стовбуру, але більше вже не міг її підняти. Тоді Килина хапає сокиру і замахується на вербу. В цей час з неба вогненным змієм-метеором злітає Перелесник і обіймає вербу (щоб урятувати Мавку). Верба раптом спалахує вогнем, який швидко перекидається й на хату.

Мати з Килиною намагаються врятувати хоч якісь речі, й разом із речами виносять Злиднів (злих духів, що хотіли погубити Килину та її дітей).

А Лукаш стоїть нерухомо. Килина просить його повернутися в село, та він не погоджується. Жінка пішла геть. Аж тут з-за берези виходить біла, прозора постать, що схожа на Мавку і каже:

«Заграй, заграй, дай голос мому сердцю! Воно ж одно лишилося від мене».

Мавка пробачає Лукашеві, хоч він визнає, що це він її занапастив:

«Ні, милий, ти душу дав мені, як гострий ніж дає вербовій тихій гілці голос».

Лукаш починає грати. Мавка спалахує давньою красою, і чоловік кидається до неї. Але вона зникає. Починається сніг. Лукаш замерзає з усмішкою на устах.

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. З якої пори року починається драма?
2. Кого шукає «Той, що греблі рве»?
3. Від чого застерігає Русалку Водяник?
4. Чому до лісу прийшли Лев та Лукаш?
5. Про що розповідає старий Лев Лукашеву про жителів лісу?
6. Чи зраділи лісові істоти людям в лісі?
7. Що хоче зробити Русалка із чужинцями?
8. Про яку домовленість нагадує Лісовик Русалці?
9. Чию гру на сопілці почула Мавка, і прокинулась?
10. Що хотів зібрати із берези Лукаш?
11. Чому Мавка відмовила Лукаша збирати березовий сік?
12. Чим сподобалася Мавка Лукашеві?
13. Чим Лукаш зачарував Мавку?
14. Коли збирались одружити Лукаша?
15. Хто перевернув човен дядька Лева?
16. Що Перелесник запропонував Мавці?
17. Чим прикрасили волосся та вінок Мавки?
18. Хто заздрить Мавці?
19. Про що домовилась Русалка зі злими духами?
20. Хто допоміг Лукашу врятуватися?
21. Чи побудували Лукаш і Лев хату?
22. Хто допомагає Лукашу по господарству?
23. Чому мати Лукаша недолюблює Мавку?
24. Як мати Лукаша називає Мавку?
25. Хто захищає Мавку?

26. Чому у Лукаша і Мавки починаються сварки?
27. Чому Мавка ранить собі руку серпом?
28. Хто заграє до Лукаша?
29. Як Мавка називає Килину?
30. Чому Русалка і Лісовик застерігають Мавку від кохання?
31. Куди піти умовляє Мавку Марище?
32. Чому Лукаш відрікається від Мавки?
33. За що Мавку покарав «Той, що в скелі сидить»?
34. На кого Лісовик перетворив Лукаша?
35. Чи віддячив Лукаш Мавці за порятунок?
36. За що мати Лукаша сварить невістку Килину?
37. Як відгукується про Мавку матір Лукаша?
38. Де чекає Мавка Лукаша?
39. У кого перетворилася Мавка?
40. Де подівся дуб дядька Лева?
41. Яку веснянку Лукаш грає на сопілці?
42. Хто хотів зрубати вербу?
43. Хто врятував вербу?
44. Чи пробачила Мавка Лукаша?
45. Що сталося із Лукашем?

Фільм «Лісова пісня» вийшов на екрани у 1961 році. У 1980 р. відбулася друга екранізація драми.

Для допитливих! For the curious!

Фільм можна подивитися за посиланням/ You can look at the link:

<https://www.youtube.com/watch?v=W2ttOkuegb8>

**Роль Мавки зіграла Раїса
Недашківська**

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобався вам фільм?
2. Чи так ви уявляли собі головних героїв Лукаша і Мавку?

У 2023 році за мотивами “Лісової пісні” був створений сучасний мультфільм. Мультфільм “Мавка. Лісова пісня”. Офіційний трейлер можна подивитися за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=izQA8C3emt4>

**Мавка з мультфільму “Мавка. Лісова пісня”
2023 року**

Роберт Брюс, король шотландський

(Посвята дядькові М. Драгоманову)

Заспів

Спогадаймо давнюю давнину,
Спогадаймо повість незабутню
Про далеку вільную країну,
Про стару Шотландію славутню.
Давня повість! і на байку схожа, –
Є в ній певні справи, єсть і мрії,
Але ж правда, наче зірка гожа,
Сипле скрізь проміння золотії.

Правда нам світитиме крізь хмари,
Ми ж далеко думкою полинем,
Ми поглянем на військові чвари,
В давній славі спогадом поринем.

1

Вже буде літ п'ятсот тому, –
На край шотландський вільний
Війною йшов король Едвард,
Англійський владар сильний.

Зібрав він лицарів своїх,
Все горде, пишне панство,
Щоб то шотландський вільний люд
Забрати у підданство.

По всій Шотландії йде гук
Луною голосною:
«До зброї, браття! ось іде
Король Едвард війною!

Гей, миле браття! чи у нас
Ясної зброї мало?
Хіба в шотландській стороні
Вже лицарів не стало?»

Лицарство йде, земля гуде;

4

Ой то ж не сокіл винозир
Злетів, з гори в долину, –
То прилетів юнак Роберт
У рідную країну.

Він на коневі воронім
По краю пробігає,
В останній раз шотландський
люд
До бою він скликає:

«До зброї всі! чи ще живе
Міцна одвага ваша?
За волю згинуть ми клялись,
А де ж присяга наша?

Хто волі ще не відцуравсь,
Нехай іде до бою!
Хто пам'ята про славу й честь, –
До зброї! хто за мною?»

Зійшлись ворожі лави...
Багато буде сього дня
Кривавої забави.

Блищать списи, бряжчать мечі
І шоломи яснії,
Гукають люто вояки,
Ржуть коні воронії.

Воюють день, воюють два,
На третій день – ой горе!
Шотландці крикнули: «Біда!
Король Едвард нас бере!»

Англійське військо б'є-січе,
Англійська зброя сяє;
Шотландська зброя опада,
Лицарство знемагає.

Аж тут король Едвард спинивсь,
І сурма забриніла,
Знялась над військом короґва,
Та не барвиста – біла.

Всі стали тихо, всяк свій спис
Додолу похиляє,
Гука герольд: «Король Едвард
Шотландців призволяє

Лихую зваду залишить,
Спокій вернути краю,
Прийти до згоди без війни
По братньому звичаю.

Так каже наш король: хто з вас
Погодиться зо мною,
Той і маєтками, й людьми
Владітиме в спокою.

Люд простий має нам платить
Податки й десятини, –
А лицар буде вільний пан
Своєї батьківщини.

Всяк лицар має з королем

Не згас, не згас шотландський
дух,
Шотландія повстане!
У сьомий раз, як в перший раз,
Зібралися селяне.

Король Едвард не сподівався
Шотландського повстання,
Його лицарство розійшлося
Уже на спочивання.

Зосталась тільки поки що
Мала частина війська,
Безпечна й смілива була
Залога та англійська.

Все розмовляють вояки,
Які з війни достатки,
Які в Шотландії король
Збиратиме податки.

Серед англійських вояків
Сидять пани шотландські;
Тепер король їм знов вернув
Права й маєтки панські.

Тож завтра кожний з них піде
До рідної оселі, –
Чого ж сидять вони такі
Смутні та невеселі?

Того, що душу їм гризе
І сором, і досада, –
Здається їм, що все кругом
Гукає: «Зрада, зрада!..»

Шотландські лицарі сидять
І раді, і не раді,
Їх ласка й надгороди ждуть –
Заплата їхній зраді!

Англійські ж лицарі собі
Пісень гучних співають,
І так бадьоро на списках

Ходити у походи,
За те він матиме собі
І ласку, й надгороди».

Всяк лицар має з королем
Ходити у походи,
За те він матиме собі
І ласку, й надгороди.

Люд простий має нам платить
Податки й десятини, –
А лицар буде вільний пан
Своєї батьківщини».

Шотландське військо загуло,
Мов хвилі на роздоллі,
Лицарство зброю всю свою
Поклало миттю долі.

Додолю впали корогви,
Весь гурт шотландський панський
Враз крикнув: «Згода! хай живе
Едвард, король шотландський!»

Шотландське лицарство здалось,
Але один zostався
При зброї лицар молодий –
Робертом Брюсом звався.

Едварду глянув він в лице,
Мов кинув блискавицю,
Здійняв і кинув ворогам
Залізну рукавицю.

Потім остроги дав коню,
Кінь вороненький звився,
Помчав у гори, мов стріла,
В міжгір'ї темнім скрився.

2
Поїхав Роберт по шотландській землі
Здіймати народне повстання,

Їх короговки мають.

Селяни тихо підійшли
До війська за горою,
З'явилися, наче з-під землі,
І вдарили до бою.

Все зашуміло, загуло,
Мов буря-хуртовина,
Роберт літа на воронім,
Неначе громовина.

Ох, лютий бій, останній бій, –
Щаслив, хто переможе!..
Англійці в розпачі, кричать:
«Рятуй нас, милий боже!»

До них з границі поспіша
Від короля підмога,
Її стріча шотландський крик:
«Ні, наша перемога!»

Підмога сильна надійшла,
Але шкода, – вже пізно!
Женуть шотландці ворогів,
Гукають вслід їм грізно:

«Не доведеться більше вам
Ламать чужої волі!
Коли життя вам дороге, –
Кладіте зброю долі!»

Шотландське військо зайняло
Англійців під горою,
Нема рятунку їм, нема, –
Складають долі зброю.

Тоді з громади виступа
Роберт і промовляє:
«Отак тепер шотландський люд
Англійцям об'являє:

Наш край віддавна вільний був,
Таким повік він буде;
Ви бачили, як прав своїх

Гонців розіслав він по всій стороні
Скликати селян на зібрання.

Коли на широкій долині між гір
Зібралась великая рада,
Роберт тоді вийшов до люду й сказав:
«Шотландці! вчинилася зрада!

Нема в нас лицарства, нема в нас панів –
Вони вже англійські піддані;
Та є ще в країні шотландський народ,
Не звик він носити кайдани!

Повстаньмо ж тепера усі як один,
За діло братерськеє спільне!
Розкуймо на зброю плуги! Що орать,
Коли наше поле не вільне?»

Тут всі зашуміли, мов хвилі морські:
«Ходімо, здобудемо волі
Або наші голови вільні, буйні
Складемо на нашому полі!»

І там, на широкій долині між гір,
Селяни всі табором стали,
Палили багаття вони цілу ніч.
Все ясную зброю кували.

На ранок узброєне військо було;
Кому ж не дісталось зброї,
Тому не забракло сокири, коси
Та в грудях одваги міцної.

Те військо не мало ясных корогов,
Ні панцирів срібних коштовних,
На простих селянських щитах не було
Девізів гучних красномовних.

У цілого війська девіз був один:
«За волю, за рідну країну!»
Хоч слів тих ніхто на щиті не носив,
Та в серці носив до загину.

І так вони вийшли напроти панів,
Роберт їх провадив до бою;

Боронять наші люде.

Збира хай в Англії Едвард
Податки й десятим,
А всяк шотландець – вільний пан
Своєї батьківщини.

Селянам нашим байдуже
Про ласку й надгороди,
Вони не підуть з королем
За лицарством в походи.

Тепер я вашу зброю всю
У закладі лишаю,
А вас додому відпущу
По братньому звичаю.

Ідіть, Едвардові скажіть,
Як чули по сій мові.
Коли не згодиться на мир, –
Ми знов у бій готові».

Англійці мовчки одійшли
Без корогов, без зброї;
Без радощів пішли вони
Геть до землі рідної,

І як в долину вже зійшли,
Оглянулись на гору,
Роберта вгледіли вони
Серед сільського збору.

Укрита людом там була
Уся гора зелена,
А вище всіх стояв Роберт,
У ніг його знамена.

Лежала й зброя вся ота,
Що на війні забрали,
Шотландська зброя й корогви
Навколо нього сяли.

Роберт неначе річ держав,
Змагався, боронився,

Ні одного лицаря, окрім його,
Не мали шотландці з собою.

Шотландське лицарство усе перейшло
Служити в англійському війську,
Пішло боронити мечем і щитом
Корону і владу англійську.

В нещасну годину шотландський народ
Кував свою ясну зброю;
У першому бою розбиті були,
Багато лягло головою.

Удруге зійшлися – недоле тяжка!
Знов військо шотландське розбите.
Ударили втретє – знов поле кругом
Все трупом шотландським укрите.

Міцна була сила потужних панів
І ватаги мудрі знайшлися,
Ні в гори завести, ні в нетрі загнать
Обачні пани не далися.

Широкі долини, розлогі лани
Шість раз були кров'ю політі,
Шість раз пролунав по Шотландії крик:
«Шотландці, шотландці розбиті!»

Мов листя осіннє, вкривають поля
Шотландські селяни бездольні,
А ті, що zostались собі на печаль,
Були вже до бою нездольні.

Ні зброї вони, ні своїх корогов
Едварду до ніг не зложили,
Та волю й країну свою боронить
Не стало селянської сили.

Одні полягли, а другі розійшлись –
Пішли своє поле орати.
Без війська, без слави zostався Роберт,
Що ж має тепер він почати?

Зняв потім ясний свій шолом
І людові вклонився.

Англійці чули, як гукнув
Увесь той гурт селянський:
«Хвала і честь! нехай живе
Роберт, король шотландський!»

5

Так Роберт за снагу та одвагу
Королем у Шотландії став,
В Едінбургу, преславному місті,
Привселюдно корону прийняв.

Урочиста одправа скінчилась,
Вийшов в церкви король на
майдан,
Люд гукав: «Робертові слава!
Хай живе! він довіку наш пан!»

Коли се раптом стихло гукання,
І весь люд мов чекає чого.
З юрби виступив гурт невеликий,
То обрані від люду всього.

З них один наперед виступає,
Короля він поклоном віта,
Поглядає навколо по людях
І таку промову чита:

«З ласки бога й народу обраний,
Наш королю! вітаєм тебе!
Ми підданими влади твоєї
Признаємо охоче себе.

Ти одбив ворогів, що хотіли
Наложить на шотландців ярмо,
Під твою оборону міцную
Ми, шотландці, тепер стаємо!

Ти веди своїм розумом ясним
Добрий лад у рідній стороні,
Обіцяємось ми тобі вірне
Помагати в миру й на війні.

Чи має піти, як шотландські пани,
Едвардові зброю віддати,
Зостатись отут в подоланій землі
Останнього сорому ждати?

Ні, краще не бачить того і не чуть,
Як гинути буде країна!
«Прощай, моя рідна країно! прости
Свого безталанного сина.

Хотів би я вільною бачить тебе,
Але не судилося тее...
Далеко тепер на чужих берегах
Поляжу за діло святеє».

Так мовив Роберт і подався він геть
На берег убогий ірландський,
Він думав повік не вертатися знов
У край безталанний шотландський.

В Ірландію мався прибути корабель,
Що лицарів віз в Палестину,
На ньому од'їхати хотів і Роберт
У тую далеку чужину.

Укупі з одважним лицарством бажав
Піти у хрестовім поході,
Щоб ділу святому останнім життям
І силою стати в пригоді.

3

На безлюдному березі моря
Одинока хатина стоїть,
В тій хатині рибальській убогій
Збройний лицар самотній сидить.

То Роберт. Він в вікно поглядає,
Чи не мріють оті кораблі,
Що везуть хрестоносців одважних
На війну до святої землі.

Ні, не видко нічого на морі,
Не біліють вітрила ясні.
Грає вільне широкеє море,

Коли ти боронитимеш волю
Й самостійність народу твого,
Ми повік шанувать тебе будем
І любити, як друга свого.

Ти веди своїм розумом ясним
Добрий лад у рідній стороні,
Обіцяємось ми тобі вірне
Помагати в миру й на війні.

Ти кликнеш на війну, ми
зберемось
Під твою корогву всі гуртом,
Ми готові тобі і країні
Послужити мечем і щитом.

Та коли ти забудеш про справу
Честі й волі народу свого,
Схочеш інші, багатші землі
Прилучати до панства твого,

Ми не підем тоді за тобою,
Щоб чужого добра здобувать,
Нам не тісно у рідній країні,
Нам не треба в чужу мандрувать!

Коли ти серед панських розкошів
Продаватимеш люд свій панам,
Ми самі боронити потрапим
Ті права, що належаться нам.

А коли ти англійській короні
Віддаси королівство своє, –
Знай, що в тую ганебну годину
Пропаде й панування твоє.

Ми тебе королем увінчали,
Ми тебе й розвінчаєм сами,
І коли проти нас ти повстанеш,
Проти тебе повстанемо ми.

Доки ж будеш тримати присягу,
Що давав ти країні рідній,
Доти будеш ти міцно і певно

Гомонять його хвилі гучні.

Та Робертові сумно дивитись
На те море веселе, буйне,
Як згадає він рідну країну,
Затремтить його серце сумне.

І Роберт, од вікна одступивши,
Ліг на лаву і погляд підвів
На потріскану стелю; на стелі
Павутиння павук собі плів,

І знічев'я Роберт задивився
На роботу того павука;
Лицар бачив, як прялась помалу
Тая нитка тендітна, тонка,

Як павук по тій нитці спускався,
Розколихувавсь потім на ній,
Щоб її до стіни причепити,
Далі невід розкинути свій.

Що гойднеться, то нитка й порветься,
І додолу павук упаде,
Але зараз же злазить угору
І нову собі нитку пряде.

Так шість раз той павук обривався,
І шість раз він на стелю злізав,
Але всьоме таки удержався
Й до стіни свою нитку прип'яв.

Тут Роберт раптом скочив на ноги,
Ухопив свою зброю до рук,
І гукнув: «Та невже таки лицар
Менше має снаги, ніж павук!?»

На престолі сидіти у ній.

Дай нам, боже, радіти довіку,
Що обрали тебе в королі,
Хай цвіте при тобі та пишає
Вільна воля в шотландській
землі!»

«Дай то, боже! – Роберт їм
відмовив;
Буду знати, на що я іду,
Дай нам, боже, довіку прожити
В щирій згоді, у добрім ладу!»

6

Щира згода, добрий лад зістався,
Не зламав Роберт свого слова.
Не пропала, не пішла по вітру
Та громадська чесная умова.

Дивувались на шотландську волю
І сторонні чужії люде,
Всі казали: «Поки світа сонця
У ярмі шотландський люд не
буде!»

Не пригас і не пропав ніколи
Вільний дух в шотландському
народі.
Стала вільна сторона
шотландська
Навіть давнім ворогам в пригоді.

Як пізніш англійці і шотландці
Поєднались в спільную державу,
То англійці вчились від
шотландців,
Як любити волю, честь і славу.

І за те хвала Роберту Брюсу, –
Він борцем за рідний край
з'явився.

Так! одваги та завзяття в праці
Він в малого павука навчився.

Ні! було б то остатнєє дїло!..»
Вибїг з хати Роберт в одну мить,
Сїв-упав на свого вороного
І, мов куля, в Шотландїю мчить.

Не оглянувся й разу на море,
Де білили вже ті кораблі,
Що везли хрестоносне лицарство
На війну до святої землі...

І за те хвала Роберту Брюсу,
Що не зрадив він народу свого,
Що не хотїв він у тяжку годину
Бути слабше павука малого.

Він здобув собі велику славу,
І не вмере та слава, не поляже,
В пісні, в слові буде вїчно жити
І про себе світові розкаже.

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

Олександр Олесь (справжнє ім'я – Олександр Кандиба) народився 5 грудня 1878 року в місті Білопілья в Лебединському повіті Слобожанщини (зараз це Сумська область) в чумацько-селянській сім'ї.

Біографія письменника

Батько Іван Федорович працював на рибних промислах в російській Астрахані, де трагічно загинув, коли поетові було 11 років.

Мати Олександра разом із трьома дітьми повернулася до рідного Білопілля. Дітям приділялася велика увага, тому у чотири роки Сашко вже вмів читати, він швидко полюбив вірші Шевченка. У рідному місті Олександр Олесь закінчив початкову школу й двокласне училище, а у віці 15 років вступив до хліборобської школи у містечку Деркачі неподалік Харкова. Там у рукописних журналах «Комета» та «Первоцвіт» з'явилися його перші вірші.

1903 року Олесь вступив до Харківського ветеринарного інституту. Під час навчання він працював на Дарницькій скотобійні.

Важливим моментом у житті поета стала поїздка до Полтави на відкриття пам'ятника І. П. Котляревському. Там він познайомився з відомими літераторами Борисом Грінченком, Михайлом Коцюбинським, Лесею Українкою.

У житті й творчості Олеся можна виокремити два періоди – в Україні (1907 – 1918 роки) та в еміграції (1919 – 1944 роки). Вперше твори Олександра Олеся надрукував у 1905 році альманах «Багаття». У 1907 році вийшла збірка його поезій «З журбою радість обнялась» під псевдонімом Олександр Олесь. Читачі відразу високо оцінили талант поета-лірика. 1909 року була надрукована збірка Олеся «Будь мечем моїм!..».

У 1912 році поет подорожував Гуцульщиною. Неймовірна краса гірських районів цього краю вразила й надихнула Олеся. Ці враження пізніше втілилися у поемі «На зелених горах» (1915 рік). У 1912 році О. Олесь також познайомився та кілька днів спілкувався у Карпатах з Іваном Франком.

У 1913 році поет побував в Італії, свої італійські враження він відобразив у поезіях «Мов келих срібного вина», «Італійська ніч підкралась», «В долині тихий сон летить», які містять зокрема зображення морських пейзажів.

Олександр Олесь пророкував крах Російської імперії, він знав, що волелюбні українці завжди піднімалися на священну боротьбу за свою свободу. Поет разом з багатьма прогресивними українськими діячами зрадив поваленню самодержавства, що давало надію на волю України, але 1917 року стався більшовицький переворот, який поховав ці надії на багато десятиріч.

Через 2 роки після жовтневого перевороту Олесь емігрував за кордон. Ця еміграція стала дуже тяжкою для його життя. За кордоном поет оселився й періодично жив у Будапешті, Відні, Берліні, Празі. В еміграції Олесь видав кілька нових поетичних збірок, головною темою поезій цього періоду стала туга за батьківщиною.

У 1930 році у Львові була видана збірка Олеся “Минуле України в піснях”, в якій поет звернувся до історичної тематики давнього періоду української історії – доби Київської Русі. Тема міжусобиць і занепаду княжої доби могла бути нав'язана трагічними подіями громадянської війни, яка перед тим відбувалася в Україні.

Поета завжди дуже хвилювали всі жахливі новини, які надходили з батьківщини, зокрема про голодомор 1933 р. в Україні, про арешти та знищення української інтелігенції.

Останні роки життя Олеся в Празі були дуже важкими, особливо після захоплення Гітлером Чехословаччини. У вересні 1939 р. розпочалася Друга світова війна. В цей час Олександр Олесь хвилюється про долю свого сина Олега Ольжича, який теж був талановитим поетом і активним учасником руху Опору. Ольжич мріяв про відновлення державності України, восени 1941 року він побував у Києві. Там сина Олександра Олеся заарештували нацисти, а в червні 1944 року він загинув у нацистському концтаборі Заксенгаузен. Олександр Олесь не зміг пережити звістку про смерть сина й невдовзі після цього (22 липня 1944 року) він помер у Празі. Похований відомий український поет на Ольшанському кладовищі Праги. У 2010 році в рідному місті Олександра Олеся – Білопіллі йому було встановлено пам'ятник.

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Де і коли народився Олександр Олесь?
2. Де працював його батько?
3. В якому віці Олесь залишився напівсиротою (втратив батька)?
4. Де оселилися мати з дітьми після смерті чоловіка?
5. З якого віку Олесь вмів читати? Вірші якого поета він полюбив?
6. Де він навчався в дитячі роки?
7. Коли Олесь вступив до Харківського ветеринарного інституту?
8. З ким він познайомився під час відкриття пам'ятника Котляревському в Полтаві?
9. Які 2 періоди життя поета можна виділити?
10. Коли були вперше надруковані його твори й де?
11. Яка збірка поезій Олесь вийшла у 1907 році?
12. Як читачі оцінили талант поета?
13. Яка збірка поезій була надрукована у 1909 році?
14. Де поет побував у 1912 році?
15. З ким він познайомився й спілкувався в Карпатах?
16. Яка поема Олесь була видана у 1915 році?
17. В яких віршах поета знайшли відображення його враження від Італії?
18. Як поставився Олесь до повалення самодержавства в Російській імперії?
19. Чи справдилися надії Олесь щодо волі України?
20. Коли Олександр Олесь розпочав життя в еміграції?
21. В яких містах за кордоном він жив?
22. Якою була провідна тема його закордонних творів?
23. Яка збірка Олесь вийшла у Львові у 1930 році?
24. Яка тематика цієї збірки?
25. Чи цікавився поет новинами з України?
26. Якими були останні роки життя Олесь? Чому?
27. Якою була доля сина Олесь?

28. Як смерть Олега Ольжича вплинула на Олеся?

29. Де помер і був похований відомий поет Олександр Олесь?

30. Коли з'явився пам'ятник Олеся у його рідному Білопіллі?

Олег Кандиба (син О. Ольжича і внук О. Олеся) з дружиною Тамарою, Оттава, Онтаріо, Канада 1988 р.

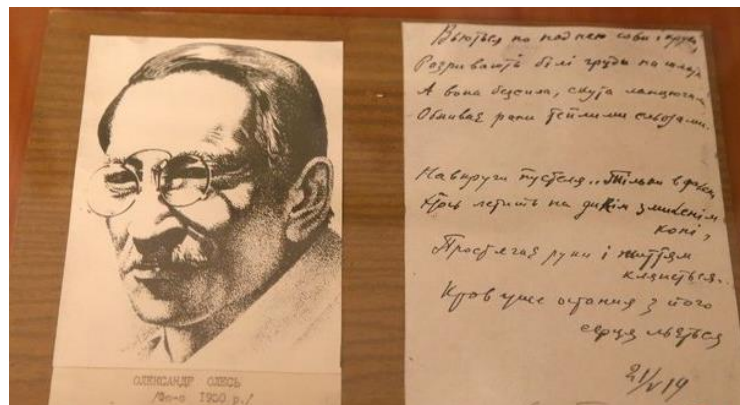
Рідний дім Олеся в м. Білопіллі Сумської області

Будинок Олеся в Сумах на вулиці Петропавлівській

Пам'ятник на Лук'янівському цвинтарі в м. Києві

Рукопис О. Олеся

Для допитливих ! For the curious!

З документальними фільмами про життя і творчість О. Олеся можна ознайомитись за посиланнями:

https://www.youtube.com/watch?v=duo_sJA0IZw,

<https://www.youtube.com/watch?v=6wmC0EK7iAo>

Слова для довідок*

Символізм (від грец. σύμβολον – знак, прикмета, ознака) – літературний напрям кінця ХІХ–початку ХХ століття, основною рисою якого є те, що конкретний художній образ перетворюється на багатозначний символ. Символізм народжується у Франції і поширюється в інших європейських країнах (Англія, Німеччина, Австрія, Бельгія, Норвегія, Росія).

Символізм в українській літературі розвивали зокрема Павло Тичина, Олександр Олесь, Микола Вороний.

Зразком символізму у творчості Олександра Олесь (1878-1844) може слугувати вірш «Айстри», які розцвіли пізньої осені, передчасно загинули від приморозку, а вже наступного дня після їхньої смерті настала тривала тепла погода:

І вгледіли айстри, що вколо - тюрма.
І вгледіли айстри, що жити дарма, -
Схилились і вмерли. І тут, як на сміх,
Засяяло сонце над трупами їх!

Перша збірка поета – «З журбою радість обнялась», яка мала виразну символіку вже в поезиці назви, вийшла друком 1907 р. Олександр Олесь був талановитим музикантом: грав на арфі, лірі, кобзі, «які жили у великій злагоді й приязні з його музою». Леся Українка, як згадував Климент Квітка, ще «по виході першого тому віршів Олесь сказала, що він випередив її як ліричний поет».

На збірку «З журбою радість обнялась» із захопленням відгукнувся Іван Франко, який назвав Олександра Олесь «майстром віршової форми і легких граціозних пісень», а Микола Лисенко створив музику на тексти віршів: «Айстри», «Сміються, плачуть солов'ї», «Гроза пройшла, зітхнули трави», Кирило Стеценко - на поезію «Сосна», Станіслав Людкевич – «Тайна», Яків Степовий – «Не беріть із зеленого лугу верби...».

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Поміркуйте, чому Олександра Олеся називають поетом-символістом?
2. Чи були ви знайомі із поезією О. Олеся?

ПОЕЗІЯ

Читайте. Read

Фіалки сліпий продає:
«Візьміть хоч за хліба кавалок!..»
Ах, серце розбите моє –
Теж повне пахучих фіалок.
Вони не почули благань,
Не кинули хліба сліпому...
О серце розквітле, зів'янь:
Фіалок не треба нікому!..

Читайте. Read

ЛЮБОВ

О, не дивуйсь, що ніч така блакитна...
Що вийдеш ти, то знала ніч оця, -
І через те вона така привітна,
Ясна і ніжна без кінця...
О, не дивуйсь, що пахоці навколо,
Що, мов зомлілі, дивляться квітки, -
Ця ніч твоє квітчає ними чоло
І з них тобі плете вінки.
О, не дивуйсь, що стільки зір на небі,
Що ночі так прозора срібна мла, -
Ця ніч ясна убралася для тебе,
Для тебе й срібло розлила.
І тільки ти в кімнату підеш з ганку,
Погасне тихо й журно свято скрізь,
А хмарна ніч проплаче аж до ранку
Дощем рясним невтїшних сліз...

Для допитливих! For the curious!

Аудіозапис у виконанні Л. Мазура можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=mWa3SrfazFM>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Який музичний інструмент унає в романсі?
2. Чи зміг виконавець Леонід Мазур передати почуття любові?

Читайте. Read

ЄВРОПА МОВЧАЛА

Коли Україна за право життя
З катами боролась, жила і вмирала,
І ждала, хотіла лише співчуття,
Європа мовчала.

Коли Україна в нерівній боротьбі
Вся сходила кров'ю і слізьми стікала
І дружної помочі ждала собі,
Європа мовчала.

Коли Україна в залізнім ярмі
Робила на пана і в ранах орала,
Коли ворушились і скелі німі,
Європа мовчала.

Коли Україна криваві жнива
Зібравши для ката, сама умирала
І з голоду навіть згубила слова,
Європа мовчала.

Коли Україна життя прокляла
І ціла могилою стала,
Як сльози котились і в демона зла,
Європа мовчала.

Для допитливих ! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=1dCBW57g-eI>

Читайте. Read

ЧАРИ НОЧІ

Сміються, плачуть солов'ї
І б'ють піснями в груди:
«Цілуй, цілуй, цілуй її, –
Знов молодість не буде!
Ти не дивись, що буде там,
Чи забуття, чи зрада:
Весна іде назустріч вам,
Весна в сей час вам рада.
На мент єдиний залиши
Свій сум, думки і горе –
І струмись власної душі
Улий в шумляче море.
Лови летючу мить життя!
Чаруйсь, хмелій, впивайся
І серед мрій і забуття
В розкошах закохайся.
Поглянь, уся земля тремтить
В палких обіймах ночі,
Лист квітці рвійно шелестить,
Траві струмок воркоче.
Відбилися зорі у воді,
Летять до хмар тумани...
Тут ллються пахощі густі,
Там гнуться верби п'яні.
Як іскра ще в тобі горить
І згаснути не встигла, –
Гори! Життя – єдина мить,
Для смерті ж – вічність ціла.
Чому ж стоїш без руху ти,
Коли весь світ співає?
Налагодь струни золоті:
Бенкет весна справляє.
І сміло йди під дзвін чарок

З вогнем, з піснями в гості
На свято радісне квіток,
Кохання, снів і млості.
Загине все без вороття:
Що візьме час, що люди,
Погасне в серці багаття,
І захохнуть груди.
І схочеш ти вернуть собі,
Як Фауст, дні минулі...
Та знай: над нас – боги скупі,
Над нас – глухі й нечулі..."
Сміються, плачуть солов'ї
І б'ють піснями в груди:
«Цілуй, цілуй, цілуй її –
Знов молодість не буде!»

Для допитливих ! For the curious!

Можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=ayry4bPBsk>

У виконанні народної артистки України Ніни Матвієнко можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=5peNOJVOe7M>

У виконанні народного артиста України Дмитра Гнатюка можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=b0E9CYEHwik>

У виконанні Тараса Чубая можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=ZJSVC5cRFv4>

У виконанні гарту «Рідна пісня» можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

<https://www.youtube.com/watch?v=Wh7sqePFiS8>

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи змогли виконавці передати головну ідею пісні?
2. Чиє виконання вам сподобалося найбільше, чому?

ПО ДОРОЗІ В КАЗКУ

(Скорочений зміст)

Дійові особи:

Він – головний герой твору, Учитель;

Дівчина – дівчина, в яку закоханий Він;

Люде – юрба;

Швець – наречений Дівчини.

Перша картина

Ліс. Ніч. Люде. Убрання не має ознак нації й часу. Група людей заблудилась у лісі. Вони не мають що їсти й розмірковують чи не почати їм харчуватись травою, щоб не вмерти з голоду. Вони втомлені та покалічені довгим і безплідним шуканням дороги.

Серед юрби є Він – молодий юнак, що закоханий в Дівчину. Дівчині шкода його, але вона не сприймає хлопця серйозно, бо Він дуже молодий, вразливий і не вміє постояти за себе, а днем раніше його навіть налякав борсук. Крім того, Дівчина має за нареченого Шевця, який пошив їй чудові міцні черевички, а Він не здібний ні до якої справи.

Самолюбство головного героя задівають слова Дівчини. Він говорить, що хоча він і слабкий, його душа летить в небо, немов орел, коли інші лежать на місці, немов камінь. Він заявляє, що піде шукати дорогу. Усі лише сміються, не вірячи його словам, але він таки йде. Хтось побіг за ним, щоб завернути назад, але безрезультатно: колюче гілля не пустило вперед.

Юрба обговорює чи справді Він пішов шукати чи лише заховався за сусіднім кущем і слухає їх розмову. Багато хто засуджує юнака, деякі кажуть, що розуміють його вчинок: адже те, як вони живуть зараз – нестерпно. Ті, хто раніше теж ходили шукати дорогу, критично ставляться до його вчинку: адже вони теж шукали, але нічого не знайшли. Однак обговоривши між собою свої

спроби, вони приходять до висновку, що, можливо, Він щось таки знайде, бо вони по-суті відходили лише на кілька кроків.

Раптом вони чують вдалині крик юнака. Вони відкликаються на його гук і він приходить до них. Юнак говорить, що знайшов щось, але не розкаже що, доки усі не встануть. З неохотою юрба встає, бо усім цікаво, що Він знайшов. Юнак повідомляє, що знайшов стежку, що веде до сонця. Юрба відповідає розчаровано, що вони сподівались, що Він знайшов козу чи піймав у тенета якогось дикого звіра.

Він кличе людей піти за ним до сонця. Але більшість вирішує, що це божевільні балачки. Лише деяка молодь підтримує юнака, бо його слова вселяють їм надію: «І я вас поведу до світлої мети – тропа веде до неї. Що тут тропа лежить, про це я знав ще змалку. Мені казав один мандрівець, що той, хто вперше йшов по ній, щоб не згубить її, ішов і сіяв мак червоний. І я дві квітки сам знайшов». Як доказ він виймає з кишені дві червоні квітки.

Частина юрби радіє, що вони тепер вийдуть з лісу, інші налаштовані скептично: вони нагадують усім про те, який страшний і небезпечний шлях до сонця. Деякі не ймуть віри, що це справді той же юнак: адже лише днем раніше він злякався борсука, а тепер говорить такі відважні речі й був таким сміливим, щоб вийти в хащі. Дівчина говорить, що лише минулої ночі Він плакав. Юнак відповідає, що якби він міг сльозами переконати людей іти до зорі-мети, він би плакав.

Юнак заявляє, що виведе усіх у Казку, де панує день і сонце золоте. Кажуть, що у Казці живуть крилаті люде. По двоє крил у кожного, і навіть у дитини. Врешті він переконує юрбу, усі вирішують іти за Ним у казку.

Друга картина

Ліс. Удосвіта. Він. Дівчина. Юрба. Усі йдуть за Ним. Він прорубує дорогу вперед. Їх ідуть сотні тисяч, шеренга простягнулась далеко. Деякі з юрби думають, що він пророк, що його сила безмежна, деякі сумніваються, чи Він взагалі знає, куди він їх веде. Він каже: «Якась година пройде – і

майже всі зберуться тут до гурту. Тоді розкажете, що з ким в дорозі сталося, хто був відважніший від других, хто духом падав. Умерлих словом щирим пом'янемо, без смутку довгого і зайвих сліз. Не нам, мої соколи, плакати й віддавати себе під дощ безсилим сліз. Хай ті старі, що ззаду йдуть за нами, на цілий ліс голосять».

Дівчина тепер закохана в юнака. Вона збирала маки й сплела дня Нього вінок і вдягла йому на голову, але вінок коле: разом з маками Дівчина вплела терен – він найкраще личив юнаковим кучерям.

В душі людей вселилась надія, вони вважають юнака Учителем. Одна жінка втратила маленького синочка в дорозі. Він був її єдиною розрадою, заради нього вона і вийшла в дорогу, щоб дати йому краще майбутнє, а він помер. Учитель відповідає, що це жертва, яку принесли вони усі, що якщо помирають діти, то Казка вже близько: «Хіба не бачите, що стало вже ясніше, що ніч страшна боїться нас і гине. То наші душі й серця горять і ніч осяюють собою. (...) Хто келих чистого життя не розливав поволі, а випив зразу, хоч навіть і упав, той не умре вовіки, той все віддав життю, що міг віддати. (...) Де жертви, там і перемога, і всі ви знаєте, що нас чекають жертви».

Третя картина

Ліс. Великі скелі. Гірська природа. Він. Юрба. Дівчина. Хлопчик. Вони йдуть вже тринадцять днів, а ліс не рідшає. Багато хто питає, коли вони вже прийдуть у Казку. Декого з людей мучать сумніви.

Самого Юнака турбує раптовий сумнів – йому здається, що вони вже були тут вчора. Він питає у Дівчини, чи вона не пізнає місцевості й дерев навколо. Дівчина відповідає, що ні, але її хвилюють сумніви юнака. А він справді сумнівається, його голос тремтить, він загубив десь свою корону. Усе здається йому ніби сном, ніби вони і йдуть вперед, але повертаються до того, де були, ніби усі сміються з нього і йдуть за ним лише, щоб подивитись на нього, як на якесь диво.

Він говорить, що почувається дуже слабким і починає плакати. Дівчина відповідає йому на це так: «Устань і вислухай мене. Я, може, цього більш ніколи вже казати не стану... Ти вів юрбу... Ти розривав кущі тернові. Ти зламував дуби столітні, ти з левами поводивсь, як із псами. Ти вів нас у світлу Казку. Ти нам пророкував, і ми в словах твоїх пророчих у той же впевнювались день. Ти був найдужчий від усіх. Ти не боявсь ні грому, ні вітрів, і блискавки безсило падали, б'ючись об мідь грудей твоїх нелюдських. (...) Я йду назустріч сестрам і братам. Вони вітають ранок. Ранок! Ти засвітив його і сам безсило погасаєш!».

Чути далекі співи. Дівчина іде їм назустріч.

Співи згодом стихають, і розтинається сміх. Регіт наближається, приходять юрба. У одного на високому кілку Його корона. Юрба, угледивши Його, спиняється і мовкне. Опускається кілок з короною.

Юрба заявляє, що він не король і ніколи ним не був, і вони ніколи не слідували за ним. Ніхто з них, однак, не наслідуються вийти й говорити від себе: усі лише повторюють одне за одним.

У Нього на очах виступають сльози, юнак звинувачує їх у маловір'ї й несправжності. Тоді юрба закидає Його камінням і розбиває йому голову... Знесилений Він лежить на землі, а юрба йде геть.

З гори сходить хлопчик і каже Йому, що він з Казки. Юнак не вірить хлопчику, і тоді, щоб довести свої слова, хлопчик відхиляє гілку і цілий потік сонячного проміння ллється через просвіт.

Він розуміє тепер, що мав рацію увесь час і гукає юрбу, щоб вони повернулись, але ніхто його вже не чує. Завіса.

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Де заблудилися люди?
2. Чому дівчина не сприймає серйозно молодого юнака?
3. Що дівчині пошив швець?

4. Чому слова дівчини задівають юнака?
5. Чому Він пішов шукати дорогу?
6. Яку стежку знайшов Він?
7. Для чого мандрівець сіяв мак по стежці?
8. Куди юнак обіцяє вивести людей?
9. Хто живе у казці?
10. З яких квітів дівчина сплела вінок для Нього?
11. Чому вінок коле юнакові?
12. Чому люди вважають юнака Учителем?
13. Що відповідає учитель про смерть маленького хлопчика?
14. Скільки днів люди йдуть у Казку?
15. Чому юнака турбує раптовий сумнів?
16. Де знаходиться Його корона?
17. У чому Його звинувачує юрба?
19. У чому Він звинувачує людей?
20. Що з ним сталося?
21. Хто сходить до Нього з гори?

Для допитливих ! For the curious!

Аудіокнижку можна прослухати за посиланням. You can listen to the link :

https://www.youtube.com/watch?v=7XifT_i6fyE

Дайте відповіді на запитання. Answer the questions

1. Чи сподобалась вам аудіокнижка?
2. Чи зміг Ігор Скаржинець передати головну ідею казки?

Частина 2

ГРАМАТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

ТЕМА 1

Дієслово. Теперішній час. Кличний відмінок

Дієслово – це самостійна частина мови, що виражає дію або стан предмета як процес і відповідає на питання *що робити? що зробити?*

Наприклад: *що робити?* – писати

що зробити? – написати

Завдання 1. Знайдіть дієслова серед інших слів.

вікно, дерева, відповідати, вони, душа, будувати, палець, голова, стрибати, шлунок, серце, бажання, бажати, сум, сумувати, зустрічатися, голос

Завдання 2. До поданих іменників доберіть дієслова. Складіть словосполучення. Поставте запитання до дієслова.

Зразок: діти (що роблять?) гуляють.

лікарка ..., лікар ..., лікарі ...; мама ..., тато ...; друг ..., подруга ..., друзі ...;
я ..., ти ..., ви ...; артистка ..., артист ..., артисти ...; водії ..., водій ...;
хлопець ..., дівчина ...; викладачка ..., викладачі ..., викладач ...; дитина ..., малюк ...

Завдання 3. Від поданих іменників утворіть дієслова.

сніданок, обід, вечеря, відпочинок, читання, допомога, ріст, питання, життя, спів, недовіра, рух, скорочення, зустріч, переїзд, виклик, замовлення

Завдання 4. Поставте запитання до слів.

подарунок, дарувати, плавання, плавати, хвороба, хворіти, танець, танцювати, сестра, бабуся, стрибок, стрибати, малюнок, малювати, фарба, фарбувати, прибирання, прибирати

Завдання 5. До поданих дієслів доберіть слова-синоніми з *не*.

Зразок: мовчати – не говорити

лежати, відпочивати, говорити, голодувати, кричати

Завдання 6. Прочитайте та перекладіть прислів'я.

У своєму домі і стіни допомагають. Батька з матір'ю шанувати – горя не знати. Близько лікоть, та не вкусиш. Боятися вовка – в ліс не ходити. У закритий рот муха не влізе. Вище себе не підскочиш. Дарованому коневі в зуби не заглядають. Двоє третього не чекають, Диму без вогню не буває. З дурнем каші не звариш. Зі свічкою серед дня не знайдеш. Їв би кіт рибку, а в воду не хоче.

Завдання 7. Від дієслів утворіть просту форму наказового способу.

Зразок: снідати – снідай, снідайте, снідаймо

Обідати, вечеряти, гуляти, любити, виконувати, слухати, говорити, читати, писати, перевіряти, спати, працювати, малювати, співати, кататися, летіти, бігати, їхати, розмовляти, надсилати, дивитися, показувати

Завдання 8. Вставте в речення дієслова у правильній формі.

Зразок: *Зараз уся родина ... Зараз уся родина вечеряє*

Ми ... в парку. Мама ... морозиво. Вони ... українську музику. Студенти ... вірш. Вона ... додому. Микола швидко Тато ... футбольний матч.

Продавець ... нову колекцію одягу. Ми ... подорожувати. Художник ... картину. Викладачка ... нові слова. Зараз я ... текст.

Завдання 9. Відповідно до дієслова доберіть займенник.

(....) лечу. (....) їм. (....) їсть. (....) п'є. (...) п'ємо. (...) п'ють. (....) любить. (...) любиш. (...) працюю. (...) працює. (....) має. (...) маєш. (...) маю. (...) робить. (...) роблю. (...) роблять.

Завдання 10. Напишіть питання до підкреслених слів.

1. Ми слухаємо. 2. Вони читають. 3. Ти купуєш костюм. 4. Ми працюємо. 5. Він їде. 6. Я відпочиваю. 7. Вона плаче. 8. Ви реєструєтесь. 9. Ти стоїш у черзі?

Завдання 11. Складіть речення зі словами.

розмішувати, замішувати, варити, заварювати, запікати, випікати, смажити

Завдання 12. Підкресліть слово, яке можна поєднати з поданим дієсловом.

Зразок: чистимо а) стіл; б) кімнату; в) картоплю

1. Розмішуємо: а) воду; б) тісто; в) цукор у каві.
2. Замішуємо: а) цукор у каві; б) тісто; в) суп.
3. Варимо: а) каву; б) борщ; в) торт.
5. Заварюємо: а) суп; б) каву; в) торт.
6. Запікаємо: а) качку; б) цукерки; в) молоко.
7. Печемо, випікаємо: а) сік; б) тістечка; в) вареники.
8. Смажимо: а) рибу; б) торт; в) каву.

Завдання 13. Замість пропусків напишіть слово за значенням.

Слова: працювати, смажити, слухати, продовжувати, хотіти, відвідати, заварювати, перевіряти, пекти, повторювати, писати, попереджати, говорити, читати, відпочивати, стояти, лежати, любити.

1. Ми часто ... торти. 2. Тато постійно ... новини в інтернеті. 3. Мої сестри ... джазову музику. А ти ... джаз?. 4. Протягом дня вони ..., а ввечері 5. Студенти ... відпочивати, а викладач ... розповідати нову тему. 6. Ви дуже повільно 7. У мене є бажання ... концерт української групи «Без обмежень». 8. Джон ... завдання свого друга. 9. Я постійно ... нові слова. 10. Де твої книги? – Вони ... на полиці. 11. Ми довго ... у черзі. 12. Я ... тебе про небезпеку. 13. Вранці ми ... каву. 14. Що так смачно пахне? Ти, мабуть, ... м'ясо?

Завдання 14. Зверніть увагу на вживання *дієслово + інф.* Складіть власні речення з дієсловами *хотіти, любити, могли, вміти, починати, закінчувати.*

Любити (б/бл): Він любить слухати музику, а я більше люблю бути на природі, гуляти з собакою.

Могти (г/ж): Я не можу зараз говорити, тому що у мене зараз заняття з української мови. Ти можеш зателефонувати пізніше.

Хотіти (т/ч): Я хочу спати. Ти хочеш спати? Ні, я хочу продовжити малювати.

Вміти: Ти вмієш готувати? Я не вмію готувати. Так, я вмію готувати і часто це роблю.

Завдання 15. Від назв спорідненості та свояцтва утворіть форми кличного відмінка.

Мати, матуся, мамуся, матусенька. Тато, таточко, татонько. Тітка, тітонька, тіточка. Племінник, племінничок, племінниця. Похресник, похресничок, похресниця. Кузина, кузиночка, кузинонька. Дядина, дядиночка. Сват, сваха, свашенька. Зять, зяттик, зятьок. Кум, кумась, кума, кумася, кумонька.

Завдання 16. З поданими звертаннями складіть речення.

Шановний Вікторе Сергійовичу, шановна Марино Олегівно, дорогий друже, дорога подруго, вельмиповажне товариство, вельмиповажне панство, поважне товариство, шановне товариство, панство, місяцю ясний, любий друже, відважний козаче, рідна матусю, дорогий татусю, високоповажний Олеже Івановичу, дівчино моя, мріє моя, нескоренний воїне, панове українці, серденько миле, моя кохана Маріє, шановний Президенте, ясне сонечко, любове моя, пане полковнику, товаришу сержанте, добродію, добродійко, любий мій, люба моя, зіронько моя, високоповажний пане професоре.

Завдання 17. Прочитайте та перекладіть текст. Випишіть дієслова.

«Сни з розплющеними очима»

Іноді люди люблять бачити «сни з розплющеними очима». Вони уявляють, як було б добре стати великим актором, письменником чи винахідником. Звичайно, такі фантазії без відповідних дій ані на крок не наблизять до здійснення мрії. Не обманюйте себе – без зусиль досягнути нічого не можна!

Той, хто має талант співака, ніколи не стане артистом, якщо не присвятить багато годин щоденним вправам зі співу. Трапляються талановиті люди, які вважають себе ошуканими. Вони переконані, що не гірші, ніж їхній відомий колега. Вони знають його особисто, можливо, навіть разом училися... Проте, їм бракувало наполегливості, щоб розвинути свої здібності. Та звинувачують вони не себе, а всіх і все довкола.

Перевірте, чи не припускаєтеся й ви подібної помилки, вважаючи винними у своїх невдачах тільки інших. Це – ознака нездатності досягти мети, бачити «сни з розплющеними очима»

(За І. Томаном).

Завдання 18. Відгадайте українські народні загадки. Нові слова запишіть у зошит.

1. З якого посуду не їдять?
2. Не кінь, а біжить, не ліс, а шумить.
3. Кругом вода, а з питвом біда. Хто знає – де буває?
4. Чого більше ніколи не можна побачити?
5. У чому дірки не вивертиш?
6. Якого каміння немає у морі?
7. Чого собака гавкає?
8. Чого людина оглядається?

Завдання 19. Віднайдіть значення фразеологізмів.

1.Байдики бити –	дуже темно
2.Гарбуза дати –	добре жити
3.Душа в душу –	боязка людина
4.Ламати голову –	відмовити
5.Руки опускаються –	нічого не робити, ледарювати
6.Хоч в око стрель –	втрачати інтерес до чогось
7.Заяча душа –	напружено думати

ТЕМА 2

Минулий і майбутній час дієслова. Дієслова руху у теперішньому, минулому та майбутньому часі. Дієслова з -ся

Минулий час

	співати	плавати	розмовляти	дивитися	бути
я, ти, він	співав	плавав	розмовляв	дивився	він був
я, ти, вона	співала	плавала	розмовляла	дивилася	вона була
ми, ви,	співали	плавали	розмовлял	дивилися	вони були

вони			и		воно було
------	--	--	---	--	-----------

Завдання 1. Слова у дужках напишіть у минулому часі.

1. За гори вже сонце (ховатись), рожеві хмарки (пливти) (М. Рильський). 2. Буйно (сходити) пшениця, так, аж серце (молодіти). 3. Рожевий пил (спадати, синіти) все кругом, і коси золоті зоря (вплітати) в трави. 4. Вже (скосити) гречку, осінь недалечко. 5. (Співати) пташки голосисто у сяйві з небесних вершин (Б. Сосюра).

Завдання 2. Прочитайте та перекладіть текст. Підкреслені дієслова провідніайте у теперішньому та минулому часі.

Наступного дня ми раненько вирушили на екскурсію в довколишні ліси та луки знайомитися з рослинним світом гоголівської батьківщини. Я нічого не чув до пуття, що пояснювала тоді вчителька біології, а просто жив у цьому раю, дихав ним, дивився на блакитне небо, на зелені луки, на темно-зелені гаї і бори. Це була моя Батьківщина Україна. (Б. Захарченко)

Завдання 3. Прочитайте. Визначте дієслова минулого часу. Пригадайте одну з ваших мандрівок Україною, розкажіть про неї.

Сім'я зібралася в мандрівку. Тато позичив карту автошляхів України. Мама напекла пирогів, пампушок і млинчиків. За кермо сів тато. Машина помчала. Вона хвацько обігнала автомобілі: вантажівку з трактором у кузові та шикарний «Мерседес». Перелітали поля й села. Минали Калинівки й Любимівки, Іванівки й Василівки, Ганнівки й Варварівки. Мама щоразу казала: «Ах!» — Сьогодні я мила руки в Здвижі, Тетереві, побродила в річці Горинь за містечком Гощею, а в Ірпені навіть скупалася, — перелічувала Наталочка. — Під Житомиром у сосновому бору ми обідали, у Новоград-Волинському пили каву, а над Горинню підвечіркували. — Машині теж пора

підкріпитися, бо закінчився бензин, — сказав тато. Вони звернули до бензозаправної станції, що трапилася по дорозі.

(За Зіркою Мензатюк)

Завдання 4. Прочитайте вірш Г. Фальковича. Чи було у вас таке «гостре захворювання»? Якщо так, то як воно «лікується»?

Минулий час

Так, не був я на уроці –
Заболіло щось у боці;
І кололо, і крутило,
Аж на перерві одпустило.
Я? Не вчив?! Це вже образи!
Я учив – чотири рази:
Двічі вдома, двічі в школі.
Ні, не був я на футболі.
І не був на дискотеці,
А в міській бібліотеці.
Вдома сам зварив був юшку,
Вишив хрестиком подушку,
Вивчив байку про життя,
Здумав викинуть сміття –
І ось там, на смітнику,
Знов штрикнуло у боку.

Тож не був я на уроці
Через біль у власнім боці.

Майбутній час. Складена форма

я	буду	співати (інф.)
ти	будеш	казати
він, вона, воно	буде	підкріпитися
ми	будемо	варити
ви	будете	позичати
вони	будуть	закінчити

Завдання 5. Напишіть дієслова у майбутньому (складеному або складному) часі.

Зразок: – Ти ... гроші? (позичати). – Ти будеш позичати / позичатимеш гроші?

1. Я ... (шкодувати) про свій вчинок. 2. Ти довго ... (пам'ятати) цей відпочинок. 3. Він ... (захищати) тебе? 4. Після перерви студенти ... (писати) диктант. 5. Ти ... (вивчати) українську мову? 6. Ввечері вони ... (дивитися) телевизор. 7. Післязавтра ми ... (готувати) піцу. 8. Вона ... (турбуватися) про батьків. 9. Я ... (дружити) з тобою, якщо ти будеш чесною людиною. 10. Сестра ... (вишивати) сорочку з наступного тижня.

Завдання 6. Випишіть з тексту дієслова минулого часу та доберіть до них відповідні дієслова теперішнього і майбутнього часу.

Усно продовжте розповідь, доберіть заголовок.

В одному селі жив дуже вродливий парубок. Він любив ходити на берег річки і, схиливши голову, дивився у воду на свою вроду. І одного разу повз того хлопця йшов лихий чаклун. Йому стало заздрісно, що парубок гарний...

Завдання 7. Прочитайте та перекладіть вірш Г. Фальковича.

Поміркуйте, чи тільки смачні ранкові сні заважають хлопцеві виконати обіцяне.

Майбутній час: обіцянки

Обіцяю: неодмінно
Буду вчитись на «відмінно»,
І поводитися кльово,
І завжди тримати слово.
Обіцяю: буду в русі,
Помагатиму бабусі,
Не палитиму ніколи,
А тим паче біля школи,
Вивчу мови і столиці,
Бо воно мені згодиться,
Та й поїду за кордон –
В місто Лондон чи Лондон.
Обіцяю пам'ятати,
Що таким я можу стати.
Якщо зможу вчасно встати.
Бо такі смачні вони –
У дітей ранкові сни.

Завдання 8. Утворіть від нижче поданих дієслів такі, що закінчуються на -ся. Складіть речення.

Хвилювати, одягати, збирати, крутити, повертати, мити, вітати, грати, бити

Завдання 9. Розкрийте дужки та запишіть потрібні дієслова у правильній формі.

1.Моя сестра вже ... (вимити – вимитися) посуд. 2. Студенти будуть ... (хвилювати – хвилюватися) за день до іспиту. 3. Хлопець ніжно ... (торкати – торкатися) до руки коханої дівчини. 4. На вихідних мій товариш завжди ... (бачити – дивитися) художні фільми.. 5. Увечері студенти ... (готувати – готуватися) до модуля. 6. Узимку, коли холодно, я вночі ... (накривати – накриватися), щоб не змерзнути. 7. Професор ... (вилікувати – вилікуватися)

мою маму. 8. Минулого року я сильно ... (застудити – застудитися) і не ходив на пари. 9. Остання пара дуже довго не ...(закінчувати – закінчуватися). 10. У фруктах ... (містити – міститися) багато вітамінів.

Завдання 10. Напишіть речення за моделями.

1. Що? – Складається – З чого?
2. Що? – Міститься – В чому?
3. Хто? – Повертається – Звідки?
4. Хто? – Коли? – Дивиться – Що?
5. Хто? – Як? – Що робить?

Завдання 11. Визначте час дієслів.

Сонечко пригріло, потекли струмки. Темний гай зазеленів, зацвіли квітки. Ми дзвіночки, лісові дзвіночки, славим день. Ми співаєм, дзвоном зустрічаєм: День! День! Квіти, трави залюбки будемо ми берегти!

Завдання 12. Поясніть значення виразів за допомогою дієслів-синонімів.

Зразок: накивати п'ятами – тікати.

Взяти ноги на плечі –

Замилювати очі –

Тримати язик за зубами –

Водити за носа –

Зарубати на носі –

Знати на зубок –

І слід прохолов –

Моя хата скраю –

Робити з мухи слона –

Перемивати кісточки –

Показати на двері –

Завдання 13. Прочитайте вірш та перекладіть рідною мовою. Зверніть увагу на дієслова майбутнього часу.

Як виросту – збудую хату,
На хаті колесо приб'ю,
А там я поселю крилату
Лелечу клекітну сім'ю.

Дмитро Павличко

Завдання 14. Відгадайте українські народні загадки. Нові слова запишіть у зошит.

1. Що через хату не перекинеш?
2. Поки батько народився, син по світу находився.
3. Червоний Макар по полю скакав, а в борщ плигнув.
4. Що було вчора і буде завтра?
5. Летіло без крил, упало без ніг, варив повар без вогню, їла пані без рота.
6. Яку державу носять на голові?
7. Одному льотчику приснився сон, що він літаком падає в море і що вже він не робить – а літак не піднімається. Що йому треба зробити, щоб не впасти в море?
8. Гору за нитку повели.

Завдання 15. Віднайдіть значення фразеологізмів.

1.Хоч голки збирай –	дуже далеко
2.Немає живої душі –	мало
3.За тридев'ять земель –	світло, добре видно
4.Зарубати на носі –	близько
5.Піти з носом –	безлюдно
6.Як кіт наплакав –	піти ні з чим
7.Рукою подати –	запам'ятати

ТЕМА 3

Дієслова із префіксами в- (у-, уві-)

Завдання 1. Ознайомтесь зі значеннями дієслів із префіксами -В (У-, УВІ-).

Таблиця 1

дієслова руху		дієслова сприйняття
рух усередину (куди?)	діяти, незважаючи на труднощі	діяти уважно, серйозно, глибоко
<i>вписати слово в таблицю</i>	<i>умовити виступити на зборах</i>	<i>вдуматися в інформацію</i>
<i>вставити скло в раму</i>	<i>утриматись від критики</i>	<i>вдивитися в обличчя</i>
<i>увійти в кімнату</i>	<i>вберегти посіви від шкідників</i>	

Запам'ятайте словосполучення, у яких дієслова з префіксом в- (у-, уві-) мають непряме значення.

увійти в історію (в традицію, в положення)

ввести в курс справи

внести вклад (у розвиток чого?)

вписати сторінку в історію

встановити стосунки

втриматися від бажання

влаштуватися на роботу.

Завдання 2. Впишіть у таблицю 1 дієслова відповідно до їх значення.

вселитися в квартиру, вкласти лист у конверт, вчитатися в текст, вклеїти сторінку, вловлювати знайомі слова в іноземній мові, вслухатися в слова пісні, уберегти майно від пожежі, втиснутися в переповнений автобус, вбігти в аудиторію, вставити в речення пропущене слово, влучити в ціль, втриматися від виступу, вберегти від вірусу.

Завдання 3. Напишіть відповіді на запитання, використавши слова, подані в дужках.

1. Щоб зрозуміти текст, що треба зробити? (вчитатися, вдуматися)
2. Ви хочете змінити свій план? (внести зміни)
- 3.Що треба зробити, якщо в коридорі розбите вікно? (вставити)
4. Що ви зробите, якщо, забувши вдома свій зошит, написали лекцію на окремому аркуші? (вклеїти)
5. Що ви зробите, якщо хтось стукає у ваші двері? (впустити, впізнати, вдивитися).

ТЕМА 4

Дієслова з префіксом ВИ-

Завдання 1. Ознайомтесь зі значеннями дієслів із префіксами ВИ-

Таблиця 2

Дієслова руху				Дієслова сприйняття
рух назовні (звідки?)	рух нагору (куди?)	зміна, або порушення стану	досягнення результату через труднощі	
<i>вийти</i> з квартири	<i>вийти</i> на верхній поверх	<i>вирвати</i> зуб	<i>вимовити</i> слово	<i>висловитися</i>

<i>винести</i> речі з кімнати	<i>винести</i> речі на дев'ятий поверх	<i>вирізати</i> фігуру, сніжинку	<i>вибороти</i> перемогу, незалежність	<i>вилікувати</i> хворобу
<i>викинути</i> зайві речі				<i>виспатися</i>

Запам'ятайте словосполучення, у яких дієслова з префіксом ВИ- мають непряме значення.

виходити / вийти (з друку, з ладу, заміж, із складної ситуації, на пенсію)

виводити / вивести (нові сорти, інформацію на екран і т. п.)

висувати / висунути (кандидатуру, кандидата, теорію, гіпотезу, припущення)

у кого? що? *вийшло / виходить* як? Напр.: у мами *виходить* смачно готувати борщ

Завдання 2. Впишіть у таблицю 2 дієслова відповідно до їх значення.

викликати лікаря, таксі, вирвати зуб, вирвати аркуш із зошита, вимкнути світла, винести сміття, вивільнити шафу від зайвих речей, вода випарувалася, вивчити правило, вислати з країни, вилетіти з країни, думка вилетіла з голови, вирватися з полону, вийти із себе, видужати, впливти на поверхню, вивчити правило, вилучити зі списку, виговоритися.

Завдання 3. З'ясуйте значення виокремлених дієслів.

1. Потрібно *вставити* скло у вікно, бо хтось із дітей *вибив* шибку.
2. Я не *виспалася*, бо вчора пізно лягла спати.
3. Перевіряючи модуль, викладач *виявив* помилки у двох реченнях.
4. Коли сусіди *виселялися* з квартири, то я допомагав їм *виносити* речі та меблі.
5. З початку повномасштабної війни, зброю *видавали* у військкоматах.

Завдання 4. Напишіть відповіді на запитання, використавши слова, подані в дужках.

1. Якщо виникла пожежа, що потрібно зробити? (викликати пожежників)
2. Чому ви запізнилися на заняття? (вирвати зуб)
3. Коли хворий може припинити вживати ліки? (виписатися з лікарні, видужати)
4. Якщо ваш друг має втомлений вигляд, що ви йому порадите? (виспатися)
5. Що ви маєте зробити, якщо вам потрібно показати презентацію? (вивести інформацію на екран)
6. Виходячи з дому, що потрібно зробити? (вимкнути газ і світло)
7. Українська армія – одна з найпрофесійніших у світі, тому що вона ... (вибороти перемогу у російсько-українській війні)

Завдання 5. Складіть речення з дієсловами виходити, винести, вимовити, вилетіти, вивільнити як у прямому, та і переносному значенні.

Зразок: Пташка вилетіла з клітки.

Думка вилетіла з голови.

ТЕМА 5

Дієслова з префіксом ПРИ-

Завдання 1. Ознайомтесь зі значеннями дієслів з префіксами ПРИ-

Таблиця 3

Значення	Приклади
рух до кінцевого пункту, мети	<i>приїхати в Україну</i> <i>літак приземлився</i> <i>прибігти додому</i>
приєднання, зближення предметів	<i>приєднатися до війська</i>

	<i>прикріпити</i> люстру до стелі
додавання об'єктів	<i>приписати</i> кілька слів у повідомленні <i>прибудувати</i> ганок
неповнота або короткочасність ді	<i>присядьте</i> на хвилинку дозвольте вас <i>пригостити</i>
заглиблення в дію, (з дієсловами сприйняття)	<i>прислухатись</i> до звуків <i>придивитись</i> до світлини
передача або набуття певних навичок	<i>привчати</i> дітей до праці <i>приручати</i> диких тварин
стати володарем чогось	<i>придбати</i> книгу <i>привласнити</i> чужу річ

Запам'ятайте словосполучення, у яких дієслова з префіксом ПРИ- мають непряме значення.

приносити – *принести* (користь, шкоду; радість, горе)

прислухатися (до думки, до поради, до зауваження, до слів)

придивитись (до людини)

приступити (до справи, до роботи, до виконання службових обов'язків)

прививати любов (до кого? чого?, інтерес до чого?)

Завдання 2. Поясніть значення виокремлених дієслів.

1. Іноземні студенти вже пристосувалися до нового життя в Україні.
2. Моя сестра часто залишає сина на мене, щоб я за ним приглядала.
2. Хлопець уважно придивлявся за вправними рухами дівчини.
3. Я часто пригадую ваш візит до нас в село. Чудові були часи!
4. Щоб у житті досягнути певних результатів, потрібно привчати себе до наполегливої праці.

Завдання 3. Напишіть відповіді на запитання, використавши слова, подані в дужках.

1. Якщо родина збільшиться, чи потрібно купувати новий будинок? (прибудувати)
2. Що у тебе з рукою? (приторкнутися до гарячого)
3. Чому ти так радієш? (прислати гроші)
4. Чому ти вважаєш, що вона хороша дівчина? (придивитися до неї)
5. Навіщо йому клей? (приклеїти папір)
6. Як пояснити те, що деякі дорослі люди не можуть вставати рано, не вміють правильно організувати свій день? (привчатися)

Завдання 4. Складіть речення з кожним словосполученням.

- а) присісти на декілька хвилин, причинити двері, приписати кілька слів, ледве прийти до тями, уважно придивлятися;
- б) приносити радість, принести горе, привчати до порядку, охайності, прививати любов до праці, книги, традицій, прийняти правила, прислухатись до порад.

ТЕМА 6

Дієслова з префіксом ПЕРЕ-

Таблиця 4

рух через предмет, простір	переміщення з одного місця в інше	повторна дія	розділ чогось на частини	перевищення норми	поширення дій на багато предметів	взаємодія (недокон. вид <i>ся</i>)	досягти переваги над кимось
<i>перейти</i> через дорогу	<i>переїхати</i> з Києва до Сум	<i>переписати</i> модуль	<i>перерізати</i> стрічку	<i>переоцінити</i> себе	<i>перечитати</i> всі книги	<i>переписуватися</i>	<i>переконати</i> когось щось зробити
<i>перекинути</i> м'яч	<i>пересісти</i> на інше	<i>перечитати</i>	<i>перервати</i> розмову	<i>перевиконати</i>	багато <i>пережити</i>	<i>перемовлятися</i>	<i>перехитрити</i>

через сітку	місце	книгу		план	і <i>передумат</i> и		один одного
<i>перестриб</i> нути через перешкоду	<i>передати</i> вітання			<i>пересоли</i> ти борщ	<i>перемити</i> усі тарілки	<i>перекид</i> <i>атися</i>	<i>пересили</i> ти себе і виконати завдання

Запам'ятайте словосполучення, у яких дієслова з префіксом ПРИ- мають непряме значення.

перенести хворобу, операцію, нужду

передавати настрій, характер

переходити до наступної теми, до питання, на «ти»

переступати поріг

перебивати кого

Завдання 2. Впишіть у таблицю 4 дієслова відповідно до їх значення.

перерахувати гроші, перебити виступ оплесками, переформатувати документ, перейти через дорогу, перезавантажити програму, переписуватися, перевищити швидкість, перекрити газ, перекрити дах, переосмислити минуле, перейменувати місто.

Завдання 3. Передайте інформацію, використовуючи дієслова з префіксом ПЕРЕ-

1. Брати живуть у різних містах, але все знають один про одного, тому що регулярно говорять в Telegram, або пишуть повідомлення.
2. Якщо ви не задоволені своїми балами на модульному контролі, то можете написати їй ще раз.
3. Спочатку я сидів у другому ряді, а потім – у десятому.
4. Моя подруга – програміст, але вона хоче набути кваліфікацію лікаря.
5. Як ви думаєте, батьки недооцінюють здібності своїх дітей чи навпаки?

6. Тетяно, ти зробила більше, ніж планувала!

ТЕМА 7

Дієслова із префіксами РОЗ- (РОЗІ-)

Завдання 1. Ознайомтесь зі значеннями дієслів із префіксами РОЗ- (РОЗІ-).

ділення на частини	<i>розбити чашку, розлити чай гостям</i>
рух в різні боки, на всю поверхню	<i>розвішати таблиці, роздати дітям подарунки, розкласти на столі книги та зошити</i>
рух з одного місця в різні боки	<i>розійтися, весною річка розлилася, рознести пошту</i>
анулювання результату попередньої дії	<i>розв'язати вузол, розчаруватися в (кому?)</i>
повнота дії	<i>роздивитися картину, розпитатися (кого про що?), розшукати (кого? що?)</i>
дієслова мовлення, почуттів – результат наростаючої дії	<i>розговоритися, розхвилюватися</i>

Запам'ятайте дієслова з префіксом *роз-* у непрямому значенні:

розходитися – розійтися в поглядах, в оцінці чого?

розгорятися – розгорітися (суперечка між членами журі);

розгортати – розгорнути будівництво, діяльність;

розкривати – розкрити ідею, зміст, задум, значення;

розбирати – розібрати слова, почерк;

розривати – розірвати зв'язки, шлюб.

Завдання 2. З'ясуйте значення дієслів з префіксами, доповніть таблицю прикладами.

розлучитися (з ким?), розлюбити (кого? що робити?), розрізати торт, розрізати навпіл, розірвати зошит, розібрати ноутбук на деталі, розіслати запрошення, листи, повідомлення, розказати (розповісти) про подію, розігнати натовп, розкидати речі.

Завдання 3. Прочитайте речення. З'ясуйте значення виокремлених дієслів.

1. Викладач *розхвилювався* настільки, що ледве промовив слова подяки усім присутнім на конференції.
2. В аудиторії студенти так *розшумілися*, що їх було чути в коридорі.
3. Раптом пакет *розірвався*, і з нього покотилися червоні, як сонце яблука.
4. Офіціант швидко *розносив* замовлення, наче намагався пришвидшити час.
5. Їхні долі давно *роз'ядналися* – кожен пішов своїм життєвим шляхом.
6. Командири намагалися *розробити* детальний план наступальних дій.
7. Військові *розкрили* секретні дані противника.

Задання 4. Замініть виокремлені словосполучення дієсловами з префіксом роз-, впишіть у речення відповідні зміни.

1. Раніше я захоплювався футболом, а зараз *більше не люблю цей вид спорту*.
2. Спочатку мій товариш неохоче відповідав на запитання, але потім *почав говорити більше*.
3. Україна добровільно *знищила свою ядерну зброю*.
4. Потрібно *зняти вантаж* з машини.
5. Після закінчення університету студенти *поїдуть* у різні міста.

Завдання 5. Напишіть відповіді на запитання, вживаючи подані дієслова у правильній відмінковій формі.

1. Чи плануєш цього року поїхати на відпочинок до моря? (роздумувати)
2. Чому не відповідаєш на мої повідомлення та дзвінки? (розболітися) голова
3. Напевно вже не залишилося квитків на концерт? (розібрати, розпродати)
4. Чому на підлозі розкидана картопля? (розірватися) мішок
5. Ти можеш прочитати написане? (розібрати) почерк

Завдання 6. Назвіть дієслова, антонімічні даним. Використайте кожне словосполучення в окремому мікротексті.

розійтись аудиторіями, _____

з'їхатися на навчання, _____

розкласти книги на столах, _____

з'єднати контакти, _____

зав'язати краватку, _____

застебнути пальто, _____

розлюбити кіно, _____

вдягнути дитину, _____

заклеїти конверт, _____

розгадати загадку, _____

ТЕМА 8

Дієслова з префіксами С-, З-, (ЗІ-)

Завдання 1. Ознайомтесь зі значеннями дієслів з префіксами С-, З-, (ЗІ-).

значення	приклади
видалення з поверхні	<i>стерти слова з дошки</i> <i>зрізати квіти для букета</i>
рух вниз	<i>з'їхати з гори</i>

	<i>спуститися на перший поверх</i>
рух угору	<i>сходити на гору</i> <i>зводити дім</i>
рух туди-сюди	<i>сходити в магазин</i> <i>з'їздити в Київ</i>
з'єднання	<i>склеїти два аркуші</i> <i>згрупувати слова за значенням</i>
точне відтворення оригіналу	<i>списати умови задачі з підручника</i> <i>змалювати схему з дошки в зошит</i>
зробити щось, (когось) іншим	<i>збільшити число, звільнити з неволі</i>

Запам'ятайте основні значення дієслів з префіксами С-, З-, у непрямому значенні.

згаяти час

з'їхати з глузду

сходитися – зійтися (чим, у чому, на чому?) характерами, у поглядах, на думці

збирати – зібрати машину

стирати – стерти (звідки?) з пам'яті, з лиця землі

не зводити очей з когось або чогось

Завдання 2. Назвіть відомі вам дієслова з префіксами в тому ж значенні.

1. Черговий *стер* з дошки. 2. *Спишіть* приклад з підручника. 3. *Збігай* в магазин, купи хліб. 4. Вибач, у мене зараз немає часу, я тобі перетелефоную, коли *звільнюся*. 5. Після канікул студенти *з'їхалися* на заняття. 6. Інколи разом прожитий місяць *здружує* людей більше, ніж кілька років. 7. Закінчивши заняття, Олег *склав* зошити й підручники. 8. Після виступу артист *зійшов* зі сцени, щоб *роздати* автографи. 9. Сьогодні сонце *зійшло* о сьомій годині, завтра воно *зійде* на хвилину раніше.

Завдання 3. Підкреслені слова замініть антонімами. Внесіть у речення відповідні зміни.

1. Ремонтуючи електромережу, електрики *роз'єднали* дроти. 2. *Розкладіть*, будь ласка, речі на столі. 3. Оля *вибігла* на шостий поверх і зупинилася, щоб перепочити. 4. Хлопчик швидко *виліз* на дерево, щоб зірвати яблуко. 5. Якщо *збільшити* чисельник, величина дроби *зростає*. 6. Під час інфляції *зменшується* купівельна спроможність споживачів товарів і послуг. 7. Якщо *знижується* рівень зайнятості населення, *збільшується* трудова міграція людей працездатного віку.

ТЕМА 9

Дієслова з префіксом ЗА-

Завдання 1. Ознайомтесь зі значеннями дієслів з префіксом ЗА-

значення	приклади
початок дії	<i>захотіти</i> <i>загальмувати на червоне світло</i>
рух усередину	<i>заносити речі у квартиру</i> <i>заглядати у вікно</i>
короткочасна дія	<i>забігти на хвилинку</i>
вкривати поверхню	<i>забинтувати ногу,</i> <i>заставити полиці книгами</i>
обмежувати у просторі	<i>зачинити у кімнаті</i> <i>запакувати в валізу</i>
завчасна дія	<i>запобігти хворобі</i> <i>застерегти від поганого вчинку</i>
надлишкова дія	<i>засидітися</i>
зміна стану	<i>завищувати оцінку</i> <i>зазнатися</i>

з дієсловами сприйняття	<i>замислитися</i>
дія вглиб	<i>захопитися грою</i>

Запам'ятайте основні значення дієслів з префіксом за- у непрямому значенні:

заговорити зуби

зазнавати змін, поразки, горя ...

закрутити голову

заливатися сміхом

залишати за собою право

залишатися в боргу перед ким

залишатися спокійним

замикатися в собі

замилювати очі

зачіпати за болюче місце

западати в очі, в душу, в голову

Завдання 2. Визначте значення дієслів та запишіть у таблицю.

забруднити руки, запросити в гості, заглибитися в читання, загасити вогонь, загинути на війні, запрацюватися, заснувати місто, завмерти, загорнути подарунок.

Завдання 3. З'ясуйте значення дієслів з префіксом ЗА-

1. Гості засиділись та спізналися на автобус. 2. Я задумалася та не почула, що мене кличуть. 3. Цей будинок планують закінчити цього року. 4. Після подорожі я зайшов в гості до свого товариша. 5. Треба нагострити ніж, бо він затупився. 6. Загорніть, будь ласка, цей подарунок.

Завдання 4. Напишіть відповіді на запитання. Зверніть увагу на дієслова з префіксом ЗА-

1. Які у вас плани на сьогодні?	здумати-здуматися
2. Чому ви не відповіли на мою пропозицію?	
3. Чому саме зараз ви хочете у відпустку?	запрацюватися
4. Чому ти спізнався на заняття?	заговоритися

5. Вже пізно. Чому немає дітей?

загратися

ТЕМА 10

Прикметник як частина мови

Прикметник – самостійна частина мови, що виражає ознаку предмета і відповідає на питання *який? яка? яке? які? чий? чия? чиє? чий?*
який? – хороший; *яка?* – хороша; *яке?* – хороше; *які* – хороші
чий? – мамин; *чия?* – мамина; *чиє?* – мамине; *чий?* – мамині

Прикметники називають ознаку

кольору	<i>синій, жовтий</i>
розміру	<i>високий, малий</i>
віку	<i>юний, літній</i>
смаку	<i>гіркий, кислий</i>
зовнішніх прикмет	<i>сивий, смаглявий</i>
за відношенням до простору	<i>далекий, близький</i>
якості	<i>твердий, м'який</i>
матеріалу	<i>золотий, срібний</i>
приналежності	<i>батьків, тещин</i>
запаху	<i>п'яний, ароматний</i>
внутрішніх властивостей	<i>добрий, щасливий</i>
за відношенням до місця	<i>київський, вуличний</i>
за відношенням до часу	<i>вечірній, денний</i>

Завдання 1. Доберіть прикметники, які відповідають на поставлене питання.

Який?

хлопець _____

викладач _____

стіл _____

воїн _____

огірок _____

студент _____

день _____

ведмідь _____

собака _____

букет _____

хліб _____

Яка?

диня _____

сестра _____

подруга _____

лисиця _____

заєць _____

черепаха _____

квартира _____

шкіра _____

сукня _____

тарілка _____

Яке?

сонце _____

вікно _____

яблуко _____

масло _____

маля _____

теля _____

молоко _____

озеро _____

поле _____

курча _____

цуценя _____

повітря _____

пальто _____

взуття _____

Запам'ятайте: кінь – лоша, свиня – поросся, собака – собача, цуценя,

корова – теля

Які?

очі _____

вишні _____

воїни _____

студенти _____

помідори _____

батьки _____

квіти _____

дівчата _____

подруги _____

хлопці _____

пальці _____

міста _____

місця _____

люди _____

Завдання 3. Доберіть антоніми.

білий – ...; холодний – ...; брудний – ...; молодий – ...; солодкий – ...; сумний – ...; багатий – ...; війна – ...; швидкий – ...; низький – ...; простий – ...; чужоземний – ...; дешевий – ...; гарний – ...; рожевий

Завдання 4. Доберіть антоніми та запишіть утворені словосполучення.

Сухий одяг. Суха шкіра. Сухий хліб. Суха земля.

Завдання 5. Допишіть іменники до прикметників.

гарна..., старий..., нове..., чудовий..., зелене..., червона..., малі..., синє..., український..., чужоземна..., велике..., складна..., проста ..., довге ..., складні ..., сірий ..., сіра ..., чорний ..., помаранчеве ..., блакитна ..., чужий ..., своя

Завдання 6. Замість крапок поставте потрібні прикметники.

Прикметники: український, світлі, нова, чорне, вітчизняне, іноземні, складний, зручні.

1. Це ... пальто.
2. Тут ... аудиторії.
3. А це ... кухня.
4. Тут стоять ... стільці.
5. Тут сидять ... студенти.
6. ... виробник продукції.
7. Вони пишуть ... модуль.
8. Це ... видання.

Завдання 7. Перекладіть слова та складіть з ними речення.

скромний, терпеливий, байдужий, грамотний, веселий, енергійний, жвавий, стриманий, мужній, чесний, лагідний, рідний, скупий, розумний, справедливий, надійний, відданий, стрункий, товстий, суворий, турботливий, щедрий, злий, чемний, співчутливий, сміливий, мудрий, уважний, хитрий, вихований, повільний

Завдання 8. Визначте, які прикметники вжиті у переносному значенні.

золоте серце, золотий перстень; солодка вода, солодка мова; важкий ранець, важкий характер; тонкий папір, тонкий натяк; глибоке мислення, глибокий

яр; теплий погляд, теплий чай; свіже обличчя, свіже повітря; гострий зір, гострий ніж; світлий день, світлі думки; тепла зустріч, теплий борщ; міська аптека, зелена аптека.

Завдання 9. До поданих словосполучень у прямому значенні доберіть словосполучення у переносному значенні.

Зразок: залізна ложка – залізна воля.

холодний чай –

солодкі цукерки –

сяє сонце –

глибока криниця –

крило птаха –

злий викладач –

Завдання 10. Випишіть словосполучення, у яких прикметники мають присвійне значення.

радісна усмішка, Оксанчина книга, літній дощ, лебедина пісня, віддані друзі, мамина сумка, цікаве оповідання, вовчий апетит, смачний суп, Андріїв зошит, заячий характер, татова машина, надійний друг, мудрі батьки, тітчина вишиванка, собачий холод, Колина подруга.

Завдання 11. Запишіть прикметники за ступенем поступового збільшення ознаки.

– більш веселий, найвеселіший, веселий

– молодий, більш молодий, наймолодший

– найбільш ранній, ранній, більш ранній

– зручний, зручніший, найзручніший

– більш рідний, найрідніший, рідний

Завдання 12. Зверніть увагу на окремі прикметники, які не мають ступенів порівняння, бо вони вже вказують на певну міру якості.

- премудрий (дуже мудрий)
- завеликий (надто великий)
- старезний (надзвичайно старий)
- страшенний (незмірно страшний)
- нескінченний (якому немає кінця)
- холоднуватий (трохи холодний)
- тихесенький (дуже тихий)

Запам'ятайте вищий ступінь кількох прикметників:

добрий, хороший – кращий, ліпший;

гарний – кращий;

поганий – гірший;

великий – більший;

малий – менший.

Завдання 13. З поданих словосполучень утворіть прикметники за зразком.

Зразок: червоні щоки – червонощокий.

Новий рік, сині очі, біла кора, дзвінкий голос, бліде лице.

Завдання 14. Порівняйте прислівник і прикметник.

Прикметник	Прислівник
Який? Яка? Яке? Які? + іменник	Як? + дієслово
Це гарний студент.	Він гарно читає.
Це гарна дівчина.	Вона гарно співає.
Це гарні студенти.	Вони гарно пишуть.
Це цікаве оповідання.	Він цікаво розповідає.
Це швидкий поїзд.	Він говорить швидко .
Наш клас завжди чистий .	Тут завжди чисто .

Завдання 15. Впишіть прикметник чи прислівник у правильній формі.

Зразок: Він ... студент. Він ... читає. (хороший, добре)

Він хороший студент. Він добре читає.

1. Він ... говорить українською. Він ... студент. (хороший, добре)
2. Ганна говорить У неї ... голос. (тихий, тихо)
3. Я дивлюся ... фільм. Олена пише дуже (цікавий, цікаво)
4. Він відповідає Його відповідь (правильний, правильно)
5. Марина ... співає. Сьогодні ... погода. (чудовий, чудово)
6. Моє ліжко Тут ... спати і лежати. (зручний, зручно)
7. Це дуже ... літак. Я пишу (швидкий, швидко)
8. Я знаю ... мову. Ми розмовляємо (український, українською)
9. Наша аудиторія завжди Ось наша аудиторія, тут завжди (чистий, чисто).

Завдання 16. Прочитайте та перекладіть текст. Визначте дієслова та прикметники. Незнайомі слова запишіть у зошит.

Ще у сиву давнину люди знали про нерозривний зв'язок минулого, сучасного і майбутнього. Щоб правильно орієнтуватися в житті, щоб бути освіченою людиною, треба вивчати минуле свого народу, його історію. Історія народу, як і життя людини, має героїчні, трагічні, щасливі й етапи свого розвитку. У героїчному найбільше виявляється національний характер народу, його внутрішня світ, краса, його талант. Героїчне минуле в українців викликає почуття національної гордості. В історичному минулому українського народу було таке своєрідне і легендарне явище, як Запорозька Січ. Це про неї Микола Гоголь у своєму творі «Тарас Бульба» писав: «Так ось вона, Січ! Ось те гніздо, звідки вилітають усі ті горді й дужі, як леви люди! Ось звідки розливається воля й козацтво на всю Україну».

Завдання 17. Прочитайте та перекладіть текст. Обговоріть прочитане. Зверніть увагу на вживання прикметників.

Ми виполюємо негативні думки

Наш розум подібний до саду. У ньому ростуть прекрасні квіти й бур'ян. Квіти – це позитивні думки. Кожна така думка своєрідна, вона відрізняється від інших, по-своєму пахне. А негативні думки нагадують бур'ян. Коли його стає багато, він заглушує квіти. Тому ми, садівники, прополоємо бур'ян – вириваємо й знищуємо негативні думки. І робимо це щодня. Це допомагає нам бути щасливими й упевненими в собі. Як ми це робимо? Негативні думки виникають унаслідок пережитих неприємностей. Тому потрібно перемкнути невидимий вмикач розуму на щось приємне, добре. А ще можна «змінити сценарій». За допомогою уяви ми перероблюємо кінцівку події, що викликала негативні емоції. Потім з'являються надії на краще. І наші квіти-думки знову вільно ростуть у саду

(з книги Дж. Кехо «Сила розуму для дітей»).

Завдання 18. Відгадайте українські народні загадки. Нові слова запишіть у зошит.

1. Чого у людині найбільше?
2. Не золоте, а найдорожче.
3. Якого каміння у морі немає?
4. У кого вуса довші ніг?
5. Червона, солодка, пахуча, росте низько – до землі близько.
6. Червоний колір, а винний смак, кам'яне серце, чому це так?
7. Хто найвірніший хазяїну?
8. Що в хаті найгостріше.

Завдання 19. Віднайдіть значення фразеологізмів.

1.Стрімголов –	схожі
2.Як дві крапля води –	швидко
3.Гаряча голова –	знайти вихід із складної ситуації, уникнути заслуженого покарання,

	осуду
4.Хоч картину малюй –	бідний
5.Голий, як бубон –	червоніти
6.Пекти раків –	дуже гарний, вродливий
7.Вийти сухим із води –	запальна, неврівноважена людина

ТЕМА 11

Прислівник як частина мови

Прислівник – це незмінна частина мови, яка позначає ознаку дії та відповідає на питання *як? де? коли? куди? звідки? чому?* З якою метою?

Наприклад: робити (як?) швидко

бути (де?) вдома

снідати (коли?) вранці

поворот (куди?) направо

з'їхав (звідки?) згори

пошкодив руку (чому?) ненароком

перекинув миску (з якою метою) навмисно

Прислівник

Ознаку дій називає,

А також місце, час, причину,

Цієї дії визначає.

І кожен цю частину знає,

Бо це **прислівник** – всім відомий,

Незмінна ця частина мови.

На запитання як? коли?

Готова всім відповісти.

Сміється сонце як? – *ласкаво*,

Мандрує небом *величаво*,
А небо голубіє *дивно*,
Пливуть хмарини *тихо, мрійно*.
Дзвенить кохана мова *чисто*,
А кожне слово – *урочисто*,
Земля стрічає нас *святково*,
Сміються зорі *загадково*.
Сади цвітуть коли? – *весною*,
Улітку трав моря шовкові,
А *восени* врожай збирають,
Узимку снігу всі чекають.
Прислівників багато в мові,
Усі яскраві, всі чудові!
А щоб здобути знань основи,
Вивчаймо цю частину мови!

Л. Лужецька

Завдання 1. Прочитайте речення та питання до них.

1. Вона читає швидко. – Як вона читає? 2. Викладач читає голосно. – Як читає викладач? 3. Студенти пишуть повільно. – Як вони пишуть? 4. Марія добре відповідає. – Як Марія відповідає? 5. Ми слухаємо уважно. – Як ми слухаємо? 6. Він погано розуміє граматику. – Як він розуміє граматику? 7. Ти говориш тихо. – Як ти говориш?

Завдання 2. Напишіть відповіді на питання.

1. Як ти пишеш? 2. Як він снідає? 3. Як студенти відповідають? 4. Як викладач пояснює урок? 5. Як Оксана знає граматику? 6. Як тато працює? 7. Як Микола пише вправу? 8. Як вони відпочивають? 9. Як ви розмовляєте? 10. Як студент слухає викладача?

Завдання 3. Прочитайте словосполучення та зверніть увагу на прислівники й питання до них.

1. Зустрів *учора* (коли? – часу)
2. Сказав *спересердя* (чому? – причини)
3. Виглядав *гарно* (як? – як.-означ.)
4. Відвідує *щодня* (коли? – часу)
5. Дуже *добрий* (в якій мірі?)
6. Сказав *для сміху* (для чого? – мети)
7. Зустрілися *вчора* (коли? – часу)
8. Гляньте *вниз* (куди? – місця)
9. Їдемо *верхи* (як? – способу дії)
10. Розрізав *навпіл* (як? – спосіб дії)
11. Розказував *цікаво* (як? – якісно-озн.)
12. Не знайшов *ніде* (де? – місця)

Завдання 4. Поставте питання до підкреслених слів.

1. Я читаю голосно.
2. Студент слухає неуважно.
3. Моя квартира знаходиться праворуч.
4. Машина повернула ліворуч.
5. Викладач пояснює по-українськи.
6. Студенти добре розуміють українську.
7. Ми відпочиваємо ввечері.
8. Влітку усі викладачі у відпустці.
9. Ведуча програми говорить дуже швидко.
10. Мій брат читає повільно.

Завдання 5. Поставте питання.

Зразок: Сьогодні холодно. Яка сьогодні погода?

Вчора було холодно. Яка вчора була погода?

- 1.....? Завтра буде холодно.
2.? Вчора було тепло.
3.? Сьогодні спекотно.
4.? Завтра буде сонячно.
5.? Сьогодні вітряно.
- 6.....? Завтра буде хмарно.
7.? Вчора було морозяно.

Завдання 6. Доповніть слава та складіть з ними речення.

(як?) щасливо... (коли?) вранці... (де?) ліворуч... (куди?) додому... .

Завдання 7. Утворіть прислівники.

радісний – , сумний – , вчорашній – , зимовий – , літній – , завтрашній – , ранковий – , вечірній – , осінній – , важкий – .

Завдання 8. Утворіть і запишіть від поданих слів прислівники.

весна, осінь, сніжний, слизький, малий, четверо, стояти, синій, сонячний, тихий, швидкий.

Завдання 9. До поданих прислівників доберіть близькі за значенням прислівники. Запишіть їх парами.

Слова: навколо, позаду, миттю, звідусюди, інколи, назавжди, свідомо.

Ззаду, вмить, навік, зрідка, навкруги, навмисне, звідусіль.

Завдання 10. До поданих слів доберіть прислівники з протилежним значенням.

старанно, поволі, вперед, завжди, праворуч, там

Завдання 11. Серед слів-синонімів підкресліть зайве. До всієї групи доберіть антоніми.

багато, чимало, жахливо; тихо, повільно, спокійно, легко; боязко, лячно, темно.

Завдання 12. Прочитайте словосполучення і замініть їх дієсловами в неозначеній формі з прислівником.

Зразок: цікаве оповідання – цікаво розповідати.

Швидка допомога. Сумлінне навчання. Щасливе життя. Весела розмова.

Рясний цвіт. Радісна перемога. Уважний слухач.

Завдання 13. Намалюйте свою родину та опишіть робочий день кожного.

Завдання 14. Вставте пропущені букви.

1. Книжка мовчк.. все розкаже. 2. Уноч.. кожна корова чорна. 3. Інод... рідко, зате мітко. 4. Троянди плодів не дають, але їх залюбк.. вирощують. 5. Вдача ягняча – по-ягняч... й мекече. 6. Сім верст до небес, і все пішк... 7. Вміють мовчк... любити друзі.

Завдання 15. Прочитайте та перекладіть тексти. Віднайдіть у текстах прислівники.

Прийшла мама

Зимовий вечір. За вікном гуде, висє завірюха. Мама ще не повернулася з роботи. І маленька Зоя жде. Вона прислухається до завивання завірюхи. Зої здається, що за вікном великий, страшний звір. Ось він стукає у вікно. Зоя заплющує очі.

Прийшла мама. Підходить до Зої, обняла, поцілувала.

– Тобі не страшно було, доню? – питає мама.

– Ні, не страшно! – радо відповідає Зоя.

За вікном тепер уже не висє завірюха. Тихо шумить вітер. Мов ласкава хвиля на ставку. Ось вона лагідно доторкнулась до шибки. Зоя підходить до вікна. Над землею весело кружляють білі сніжинки.

(За В. Сухомлинським)

Бабусині руки

Бабуся плете панчохи. Швидко рухаються її старі, натруджені руки. Ось вони зустрілися – права і ліва. Допомагають одна одній. Ось вони зупинились, радяться про щось. Порадилися і знову за роботу. Ще швидше почали плести. А ввечері пальці однієї руки потискають пальці іншої. Це вони дякують один одному за веселу працю.

Та ось бабуся захворіла. Лежить у ліжку. Руки стали нерухомі. Лежать на грудях близько одна одної. Тихенько ворухаться пальці. Це рукам

хочеться одна до одної. Але роки не дозволяють. Наблизилась права рука до лівої, взялась пальцями за пальці. І завмерла. Це вона скаржиться на біль.

Помаленьку бабуся стала одужувати. Ожили її руки. Плетуть панчохи. Але чого вони все частіше радяться між собою? Невже вони забули, як плести?

(За В.Сухомлинським)

Завдання 16. Відгадайте українські народні загадки. Нові слова запишіть у зошит.

1. Який прислівник однаково читається зліва направо і справа наліво?
2. Які прислівники запитують про себе?
3. Який прислівник вживається з серцем?
4. Що росте догори коренем?
5. У земляній сижі коморі, а коса моя надворі.
6. Голова наверху, а борода в землі.
7. Взимку і літом одним цвітом.
8. Сидить на коні верхом, книги читає, а грамоти не знає.
9. Що йде без упину?
10. Хто найчастіше оглядається?
11. Коли сліпий бачить?

Завдання 17. Віднайдіть значення фразеологізмів.

1. Підсунути свиню –	обдурювати кого-небудь.
2. У рот води набрати –	зникнути безслідно.
3. У свинячий голос –	працювати багато й старанно.
4. Замілювати очі –	задумуватися.
5. За водою піти –	мовчати.
6. Чухати потилицю –	зробити неприємність.
7. Не покладати рук –	пізно, несвоєчасно.

СЛОВНИК

Запам'ятайте переклад слів та словосполучень

Тема 1

анекдоти	anecdotes	запорізьке військо	zaporozhye army
байки	fables	козаки	cossacks
загадки	riddles	тютюн	tobacco
казки	tales	гай	grove
календарно-обрядові пісні	calendar-ritual songs	скрипка	violin
коломийки	kolomyyky	гніздо	nest
легенди	legends	кінь	horse
міфи	myths	дівчина	girl
народна драма	folk drama	кохання	love
народна лірика	folk lyrics	християнство	Christianity
народний епос	folk epic	Біблія	Bible
перекази	transfers	багатство	wealth
прислів'я	proverb	народження Христа	birth of Christ
притчі	parables	українська діаспора	ukrainian diaspora
родинно-побутові пісні	family and household songs	щедрик	generous
соціально-побутові пісні	social and household songs	гімн України	anthem of Ukraine
фольклор (усна народна творчість)	folklore (oral folk art)	державний символ	state symbol
фольклорні роди	folk genera	музично-поетичний твір	a musical and poetic work

Тема 2

українські народні казки	ukrainian folk tales	допомагати	help
---------------------------------	----------------------	-------------------	------

казки про тварин	tales about animals	бити	beat
чарівні казки	magical tales	блукати полем	wander the field
вовк	wolf	брат/братик	brother
добро перемагає зло	good triumphs over evil	брати/взяти до себе	to take
мультфільм	cartoon	варити їсти/наварити їсти	cook to eat/boil to eat
суспільно побутові казки	social fairy tales	віддячувати	repay
народна творчість	folklore	домовлятися	negotiate
українське суспільство	ukrainian society	знов	again
жнива	harvest	колишній господар	former owner
собака	dog	лякатися/злякатися	to be scared/frightened
режисер	director	наздоганяти/наздогнати	catch up/catch up
хата	cottage	обпікатися/обпектися	get burned
головний герой	main character	полумисок	half a bowl
фольклорний розповідний твір	folklore narrative work	проганяти	chase
м'ясиці	butchers	торба	bag
протиставлення добра і зла	opposition of good and evil	удавати/вдавати	to pretend
галушки	dumplings	хліб і кусок м'яса	bread and a piece of meat

Тема 3

легенда	legend	сили зла	forces of evil
давні часи	ancient times	глядіти	to look
столиця	capital	голуб/голубок	dove/dove
розповідь	story	декілька голів	several heads
фольклорний твір	folklore work	дихати вогнем	breathe fire
місцевість	locality	довга борода	long beard

середньовіччя	middle ages	долати/подолати	overcome/overcome
держава Київська Русь	state of Kyivan Rus	дочка	daughter
двобій	duel	жмуток конопель	pinch of hemp
богатир	hero	крило/крильце	wing/wing
фізична сила	physical strength	лист	letter
монархічна держава	monarchical state	лихо/лишенько	bad/only
казковий персонаж	fairy tale character	на поталу	on potala
церква	church	обсмолитися смолою	tarnish with resin
реальні події	real events	печера	cave
літературний твір	literary work	поїдати людей	eat people
фантастична тема	fantastic topic	урочище	tract
змій	the snake	шкура	skin

Тема 4

віршований твір	poetic work	діалог	dialogue
адміністративні справи	administrative affairs	вибирати/виборний	to choose/elective
господарські справи	business affairs	віддавати заміж	give in marriage
парафіяльна школа	parish school	гарбуз	pumpkin
кріпацтво	serfdom	декорація	decor
християнська церква	christian church	землевласник	landowner
поема	poem	монолог	monologue
характер героя	character of the hero	наречений/жених	bridegroom
школа при церкві	school at the church	перев'язати рушниками	bandage with towels
духовна семінарія	theological seminary	п'єса	a play
служителі церкви	ministers of the	приватна	private property

	church	власність	
кріпак	serf	свататись/сватовство	matchmaking/matchmaking
військові справи	military affairs	сирітське життя/життя сироти	orphan life/orphan life
сюжет	plot	творчий колектив акторів	creative team of actors
вийти у відставку	to resign	театральна вистава	histrionics
літературний герой	literary hero	трансформація	transformation
навчальний заклад навчання	educational institution	трупа	troupe
орган місцевого самоуправління	local self-government body	частина драматичного твору	part of a dramatic work

Тема 5

громадський діяч	public figure	бібліотека	library
розіграти лотерею	play the lottery	академія мистецтв	Academy of Arts
академія	academy	арешт	arrest
воля	will	археологічна комісія	archaeological commission
художник	artist	балада	ballad
хист до малювання	a knack for drawing	відзначати/відзначати	mark/distinction
народна творчість	folklore	збірка творів	a collection of works
здібність	capability	ілюструвати/ілюстрація	illustrate/illustration
кріпацтво	serfdom	історичні місця	historical places
лекція	lecture	каземат	casemate
письменник	writer	меценат	Patron
досвідчений майстер	an experienced master	могила	grave

перекладач	translator	нагорода/нагородити	reward/reward
користуватися	use	обвинувачення	prosecution
помічник	assistant	олійні фарби	oils
священник	the priest	поезія	poetry
творець	creator	срібна медаль другого ступеня	silver medal of the second degree
дяк	cantor	хлопчик-жебрак	beggar boy

Тема 6

робоча та проворна	working and agile	звання магістра	master's degree
серце з перцем	heart with pepper	гімназія	gymnasium
невістка	daughter-in-law	гумористи	comedians
один і той же маршрут	the same route	дорікати	blame
ювілей	anniversary	кіт	cat
сваритися	quarrel	комедія	comedy
духовна семінарія	theological seminary	конфіскувати	confiscate
духовне училище	theological school	лаяти	scold
розставляти мишоловки	set mousetraps	пам'ятник письменнику	monument to the writer
парасолька	umbrella	перекласти біблію	translate the bible
свекруха	mother in law	повість	story
пунктуальність /пунктуальний	punctuality/ punctual	примітки	notes
добре ставитися до	treat well to	присвячувати себе	dedicate yourself
просити вибачення	to apologize	притулок для шляхетних самотніх людей	a refuge for noble single people
священник	the priest	розв'язувати проблему	solve the problem
дорікати	blame	словесність	literature
усамітнений спосіб	solitary way of life	тендітна дівчина	fragile girl

ЖИТТЯ

місцеві дівчата	local girls	шпиталь для одиноких людей	hospital for lonely people
------------------------	-------------	---------------------------------------	-------------------------------

Тема 7

талановитий актор	talented actor	підходяща/відповідна кандидатура	suitable/relevant candidate
щаслива розв'язка п'єси	happy ending a play	афіша	poster
комедія	comedy	благословляти на шлюб	to bless the marriage
поведінка	behavior	весілля	wedding
кредитор	creditor	відомий актор	famous actor
лібрето	libretto	вінчальний вечір	wedding night
драматург	playwright	двоюрідна сестра	cousin
народна пісня	folk song	невпопад/не до ладу	out of order/out of order
громадськість	public	паморочиться у голові	dizzy in the head
творча співпраця	creative cooperation	пам'ятник улюбленим героєм	a monument to a favorite hero
дрібний поміщик	small landowner	панночка	young lady
роман-трилогія	novel trilogy	панські манери	gentlemen's manners
цирульник/перукар	barber/hairdresser	показне багатство	ostentatious wealth
музична обробка	musical processing	провулок	lane
драматичний твір	a dramatic work	торгувати на ринку	trade in the market
шляхетні дівичі	noble maidens	фільм	film
негативні явища	negative phenomena	хитрун	dodger
		хреститися/ похреститися	to be baptized

Тема 8

драматург	playwright	незабаром	soon
арабські казки	Arabic tales	незвіданий	unknown
блаженний жебрак	blessed beggar	неймовірна	incredible
		скупість	avarice
ворота	goal	оповідання	story
вхід	Exit	перевидання	reprint of the
		твору	work
діти/дітлахи	children/children	поема-казка	poem-tale
для майбутніх	for future	почесний доктор	honorary doctor
поколінь	generations		
доробок	finishing touches	привертати увагу	attract attention
жадібність/скна-	greed/stinginess	публіцистичні	journalistic works
рість		твори	
залюбки	gladly	святий мудрець	holy sage
казка	tale	скарб	treasure
капці	slippers	слова-діалектизми	words-dialectisms
колорит	coloring	сюжет	plot
красти/вкрасти	to steal	торгувати	trade in incense
		пахощами	
найвідоміша	the most famous	трагізм	a tragedy
віршована казка	fairy tale in verse		
науковець	a scientist	філософські твори	philosophical
			works
наукові твори	scientific works	художні твори	works of art
небезпека	danger	член наукового	member of the
		товариства	scientific society

Тема 9

багатодітна родина	large family	місяць/місяченько	a moon
безпощадний	merciless	музика	music
блакитно-перлиста	blue-pearl road	нащадок	descendant
дорога			
вікно/віконце	window/window	онук	grandson
гордість	pride	пестити	caress

гра на фортепіано	playing the piano	проміння	rays
грати	play	русалка	mermaid, water nymph
гребінець	comb	сад/садочок	garden
дарунки/подарунки	presents/presents	сипатися/посипатися	sprinkle
драма-фесрія	drama extravaganza	склепіння	vault
епіграма	epigram	сміх	laughter
жанр драматичної поеми	genre of dramatic poem	срібнокудрі хвилі	silver curly waves
жарт	joke	сокира	ax, hatchet
заглядати	peer	троюрідний племінник	third cousin nephew
культурна діячка	cultural figure	туберкульоз кісток	bone tuberculosis
лихо	evil	туман	fog
літературний гурток	literary circle	українське національне відродження	Ukrainian national revival
мистецтво/мистецький	art/artistic	фольклористика	folkloristics

Тема 10

агрономічне відділення	agronomic department	обкладинка	cover
айстри	asters	обмінятися/обійми	exchange/hugs
альманах	almanac	панщина	boon
барвистий одяг	colorful clothes	передчасно	prematurely
верховинці	tops	поневолений край	enslaved land
визначальний фактор	the determining factor	проклинати	curse
відгукнутися	to respond	радість	joy
вірш-докір	rebuke poem	розірвати/розірваний	tear/torn
враження	impression	розчленування	dismemberment
глядіти/вгледіти	look/see	рукопис	manuscript

двокласне училище	two-class school	світова війна	world war
етюд	etude	символізм	symbolism
журба	sorrow	сліпий чоловік	blind man
захистити/прихисток	protect/shelter	спалахнути	break out
захоплення	delight	степ	steppe
імпульс	pulse	трагедія	tragedy
інтонація	intonation	упродовж	during
кати	executioners	фіалки	violets
неподалік	nearby	чарівна поезія	magical poetry

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Авраменко О. Українська література 5 клас. : підручник. 2-е вид. доопрацьоване відповідно до чинної навчальної програми. К.: Грамота, 2018. 256 с.
2. Євген Коновалець: нарис про життя, чин і смерть великого українського патріота [Архівовано 4 березня 2016 у Wayback Machine] (співавтор. Кандиба О.). (На чужині), 1948.
3. З журбою радість обнялась...: Олександр Олесь. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1488>
4. Колядки та щедрівки в сучасних записах / Упоряд. С. А. Китова. Черкаси: Брама, 2003. 248 с.
5. Леся Українка : стереотипи епістолярної поведінки у спілкуванні з матір'ю. *Дивослово*. 2011. № 5. С. 35–41.
6. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість: підручник. 4-е вид. К. : Знання-Прес, 2006. 591 с.
7. Набок М. Українська усна народна творчість (українські народні думи як жанр): лекції спецкурсу з «Української усної народної творчості. Електронне видання каф. мовної підготовки іноземних громадян. Суми : СумДУ, 2015. 207 с.
8. Олесь О. Драматичні етюди / О. Олесь. Київ : 1914. 115 с. [Архівовано 19 березня 2018 у Wayback Machine].
9. Погляд крізь час. Портал Т. Шевченка. URL: <http://kobzar.ua/>
10. Рудик Л. Іван Нечуй-Левицький – життя митця і його творчість як новий імпульс української літератури. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2018. № 1. С. 24–30.
11. Старицький Михайло Петрович (1840–1904). Видатні постаті України : біогр. довідник / ред кол.: Г. В. Щокін, М. Ф. Головатий, В. А. Гайченко та ін. 2-ге вид., допов. К. : МАУП; Книжкова палата України, 2007. С. 1180–1185.

12. Старі казки говорять з нами: українські народні казки / упоряд. П. Ф. Бондарчука. Донецьк: Донбас, 2007. 224 с.

13. Сіра С. М. Іван Котляревський «Енеїда»: його життя і творчість. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2014. № 25. С. 27–35.

14. Творчість Лесі Українки та її розуміння (до 150-річчя з дня народж. Лесі Українки) / підгот. І. М. Мавродієва ; Харк. обл. універс. наук. б-ка РЦІ «Харківщина». Харків, 2021. 18 с.
URL: <http://library.kharkov.ua/libdruk/LibKh-00000000330.pdf>.

15. Тарас Шевченко і Галичина: статті та матеріали / упоряд. Ф. Стеблій. Львів : Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2014. 424 с.

16. Тарас Шевченко: Живопис, графіка: альбом / уклад. Д.В. Степовик. К. : Мистецтво, 1984. 160 с.

17. Філоненко С.О. Усна народна творчість [Електронний ресурс] : навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2008. 416 с.

18. «Хотіла б я піснею стати» : бібліогр. огляд літ. та аудіо книг / Бережан. агротехн. ін-т, Наук. б-ка. Бережани, 2020. 10 с.
URL: http://www.bati.nubip.edu.ua/images/Biblioteka/bibl_og/Лесея%20Українка%20БО.pdf.

19. Українські народні казки: для мол. шк. віку / передм., упоряд. та адаптація текстів Л.Ф. Дунаєвської. 2-ге вид. К.: Веселка, 1992. 367 с.

20. Українські народні пісні: Календарно-обрядова лірика. К.: Наук. думка, 1963. 568 с.

Електронне навчальне видання

Ворона Наталія Олександрівна,
Зайцева Станіслава Станіславівна,
Набок Марина Миколаївна

БАРВИ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА

Навчальний посібник

Художнє оформлення обкладинки С. С. Зайцевої
Редактори: М. М. Набок, С. С. Зайцева
Комп'ютерне верстання С. С. Зайцевої

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 25,58. Обл.-вид. арк. 9,16.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.